

Mari Dalen Herland, Ellen Syrstad, Inger Oterholm
og Veronika Paulsen

Besøkshjem og støttekontakt

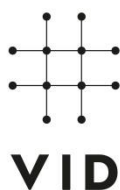
Delrapport 2 i prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i
barnevernet»

Delrapport 2 i prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet»

Besøkshjem og støttekontakt

Mari Dalen Herland, Ellen Syrstad, Inger Oterholm og Veronika Paulsen

VID rapport 2023/3

Denne rapporten er utgitt av

VID vitenskapelige høgskole
Postboks 184, Vinderen
N-0319 Oslo
<http://www.vid.no/>

Rapport: 2023/3

ISBN: 978-82-8456-027-4, elektronisk

ISSN: 2464-3777

Elektronisk distribusjon:

VID vitenskapelige høgskole
www.vid.no

Omslag

Dinamo

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til rapporten.
Nedlasting for privat bruk er tillatt.
Mangfoldiggjøring, videresalg av deler eller hele rapporten
er ikke tillatt uten avtale med forfatterne eller Kopinor.

Forord

Denne rapporten oppsummerer funnene fra ett av delprosjektene i prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet». Prosjektet er et samarbeid mellom NTNU Samfunnsforskning og VID vitenskapelige høgskole, og gjennomføres på oppdrag fra Bufdir. Prosjektet består av 5 delprosjekter som omhandler 1) pålagte hjelpetiltak^[1], 2) besøkshjem og støttekontakt, 3) nettverksmobilisering – familie- og nettverksorienterte tiltak, 4) tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn og 5) COS-P. I tillegg skal det skrives en sammenfattende rapport om virkninger av barnevernets hjelpetiltak.

Denne delrapporten omhandler virkningen av tiltakene besøkshjem og støttekontakt. Delrapporten er utarbeidet av Mari Dalen Herland, Ellen Syrstad, Inger Oterholm og Veronika Paulsen. Andre deltakere i prosjektgruppen har også bidratt med intervjuer og gjennomgang av barnevernsmapper: Gro Ulset og Mari Bore Øverland (begge NTNU Samfunnsforskning) og Margrete Aadnanes og Gunhild Regland Farstad (begge VID). I tillegg har Ida Fjærestad Utmo (NTNU Samfunnsforskning) jobbet med å tilrettelegge, gjennomføre og analysere data fra mappegjennomgangen.

Besøkshjem og støttekontakt er to av de mest tradisjonelle hjelpetiltakene i barnevernet, som «alltid» har vært der, men som er lite studert. Hovedmålet med dette delprosjektet var derfor å belyse hvordan disse tiltakene gjennomføres, virkningen av tiltakene, hva som kan være utfordringer og hvordan kvaliteten på tiltakene kan styrkes.

Vi vil takke alle som har bidratt i gjennomføringen av dette delprosjektet. Først og fremst vil vi takke foreldrene som har stilt opp til intervju i dette prosjektet samt besøkshjem og støttekontakter. Deres bidrag har vært avgjørende for å få frem nyanserte forståelser av virkninger av tiltakene som studeres. Vi vil også takke de ansatte i barneverntjenestene som har stilt opp på intervju i en travel hverdag under en pandemi. Vi vil også rette en spesiell takk til de tjenestene som har inngått som samarbeidskommuner og som dermed har gitt oss mulighet til å være til stede og observere på møter og som har lagt til rette for at vi har hatt mulighet til å gjennomføre mappestudien. Samlet har dette gitt et solid grunnlag for å belyse og forstå kompleksiteten i virkninger av barnevernets hjelpetiltak.

Vi vil også takke alle som har vært med i referansegruppa til prosjektet: Caroline Myklebost, Jannicke Rosseland og Tuva Smedstad ved Landsforeningen for barnevernsbarn, Knut Oftung ved Likestillings- og Diskrimineringsombudet, Øivin Christiansen ved NORCE forskningsinstitutt, Hilde Lorentzen og Mona Bratberg Gaarde ved Grünerløkka barneverntjeneste, Hilde Rakvaag ved Sør-Helgeland barneverntjeneste, Mari Hagve og Frøydis Trædal barneverntjenesten i Bærum og Bente Nederberg, Lillestrøm barneverntjeneste. Takk for at dere har gitt gode innspill, stilt kritiske spørsmål og vist stort engasjement for prosjektet.

Vi vil også takke våre kontaktpersoner i Bufdir Hedvig Torvik, Ellen Galaasen og Elise Skarsaune, for godt samarbeid og konstruktive innspill og diskusjoner underveis i prosjektet.

Trondheim/Oslo, januar 2023

Veronika Paulsen, prosjektleder NTNU samfunnsforskning og Inger Oterholm, VID

^[1] <https://samforsk.no/publikasjoner/palagte-hjelpetiltak-i-barnevernet-delrapport-1-virkning-av-barnevernets-hjelpetiltak>

Innhold

Forord	1
Sammendrag	4
1. Introduksjon	8
1.1 Støttekontakt	8
1.2 Besøkshjem	9
1.3 Lovgrunnlaget.....	10
1.4 Mål og problemstillinger i prosjektet	12
1.5 Omfang støttekontakt og besøkshjem.....	13
2. Metodisk tilnærming	16
2.1 Litteraturgjennomgang	17
2.2 Feltarbeid og intervju med ansatte i barneverntjenesten	18
Intervju med ansatte i barneverntjenesten	20
2.3 Intervjuer med støttekontakter og besøkshjem	21
2.4 Intervju med foreldre.....	21
2.5 Mappedokumentasjon.....	21
2.6 Etske hensyn.....	27
2.7 Analytisk fremgangsmåte	27
2.8 Styrker og svakheter ved studien	28
3. Litteraturgjennomgang	31
Kort oppsummert	37
4. Funn fra intervjuer og mappestudie	38
4.1 Foreldres synspunkter på støttekontakt og besøkshjem.....	38
4.1.1 Begrunnelse for tiltak.....	38
4.1.2 Erfaringer med tiltaket: om måloppnåelse og virkning.....	40
4.2 Støttekontakt som tiltak	41
4.2.1 Støttekontaktens erfaringer	42
4.2.2 Barnevernansattes erfaringer med støttekontakt som tiltak.....	49
4.2.3 Om støttekontakttiltaket fra gjennomgang av barnevernsmapper	51
4.3 Besøkshjem som hjelpetiltak	56
4.3.1 Om motivasjon og bakgrunnen for å bli besøkshjem	57
4.3.2 Intervju med ansatte om besøkshjem	64

4.3.3 Om besøkshjem i barnevernsmappene.....	66
5.Oppsummerende drøfting	73
5.1 Målgruppe.....	73
5.2 Innhold i tiltakene.....	74
5.3 Virkning av tiltakene	76
5.4 I skjæringspunktet mellom en privat og profesjonell relasjon.....	79
5.5 Behov for samarbeid, inkludering og myndiggjøring.....	82
5.6 Hvordan styrke kvaliteten på tiltakene.....	82
5.7 Behov for videre forskning	84
6. Litteraturliste	85
Vedlegg.....	87

Sammendrag

Denne rapporten handler om hjelpetiltakene besøkshjem og støttekontakt og er en delrapport i prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet». Studien bygger på flere metodiske tilnærminger. Vi har gjennomført en litteraturgjennomgang, kvalitative intervjuer med ansatte i barneverntjenester og personer som er engasjert som besøkshjem og støttekontakter, samt foreldre til barn som mottar besøkshjem og støttekontakt som barnevernstiltak. Studien bygger også på et feltarbeid i flere barneverntjenester der vi har vært til stede på drøftingsmøter i barneverntjenesten. I tillegg har vi gjennomført en studie av barnevernsmapper. Intervjuene, feltarbeidet og mappegjennomgangen omfatter alle tiltakene som inngår i prosjektet om virkninger av hjelpetiltak; også tiltakene besøkshjem, støttekontakt og COS-P.

I gjennomgang av litteratur finner vi at støttekontakt og besøkshjem i barnevernet er tiltak som er lite studert. Ut fra de studiene som foreligger kommer det frem at barn og foreldre i hovedsak ser ut til å være fornøyd med tiltakene. Det gir foreldrene avlastning og barna formidler at de har en positiv opplevelse av aktivitetene og kontakten med besøkshjem og støttekontakt. Noen studier viser til at støttekontakter og besøkshjem får lite opplæring og veiledning, og det anbefales at de i større grad følges opp. Litteraturgjennomgangen underbygger behovet for å studere hvordan disse tiltakene gjennomføres og virkningene av dem.

I intervju med foreldre kommer det frem at begrunnelser for tiltakene besøkshjem og støttekontakt både handler om barnas utfordringer, men også om foreldrenes behov for avlastning. I likhet med funn fra tidligere forskning, kommer det frem at foreldrene har gode erfaringer med tiltakene. Begge tiltakene fremstår som viktige og hensiktsmessige slik foreldrene formidler det. Noen av foreldrene tematiserte frustrasjon over at det tok lang tid å få igangsatt tiltaket, og at de gjerne skulle ønsket seg at tiltaket varte lengre.

Intervjuene, både med støttekontakter og besøkshjem, viser at hovedmotivasjonen for å gå inn i disse oppgavene er engasjement for barn, ønske om å være sammen med barn og et ønske om å hjelpe. Noen velger også å være støttekontakt som et ledd i å bygge egen

kompetanse. Både støttekontaktene og besøkshjemmene formidlet at relasjonen til og samarbeidet med både barn og foreldre var viktig, og at de la vekt på å bygge en god relasjon.

Noen av støttekontaktene formidlet at det var satt konkrete målsettinger og tydelig hva de skulle følge opp som støttekontakt, mens andre opplevde det som mer åpent hva innholdet skulle være. Støttekontaktene formidlet at relasjonen til barnet var viktig for å oppnå målsettingene. Stort sett mente støttekontaktene at de oppnådde hensikten med tiltaket. Noen støttekontakter tematiserte utfordringene med hvordan relasjonen skulle avklares ved en eventuell avslutning av tiltaket, og også at de kunne stå i utfordringer som de ikke var forespeilet. Støttekontaktene var i hovedsak fornøyd med kontakten med barnevernet, men formidlet samtidig at de fikk lite opplæring og veiledning.

De fleste besøkshjemmene formidlet en målsetting om å gi barnet opplevelser, de la til rette for aktiviteter og for hyggelig samvær i de helgene barnet var på besøk. De beskrev at de også skulle legge til rette for å hjelpe barnet relasjonelt, og noen fortalte at de skulle ha en oppdragende rolle. Besøkshjemmene formidlet at de fulgte opp disse målsettingene. Alle besøkshjemmene sa at de hadde fått informasjon om hva barneverntjenesten ønsket med tiltaket, og mange av besøkshjemmene hadde klare forventninger om hva de skulle legge til rette for når barnet var hos dem. Likevel sa også noen at de hadde fått for lite informasjon fra barneverntjenesten om familiens utfordringer. Det gjorde det vanskelig for dem å møte barnet og familien i situasjonen de sto i. Noen besøkshjem formidlet at de la vekt på, og hadde god erfaring med, å ha et mer utstrakt samarbeid med foreldrene for å sikre at foreldrene var trygge på kontakten besøkshjemmet hadde med barnet.

I intervjuene med ansatte i barneverntjenestene formidlet de, som foreldrene, at tiltakene støttekontakt og besøkshjem både hadde en målsetting om å gi en nødvendig avlastning for forelder/foreldrene, men også om å være en arena hvor barnet kunne få nye opplevelser. Flere viste til at de ofte først vurderte mulighet for å finne personer i barnets nettverk, men der de mente dette ikke var mulig rekrutterte de utenom familien. Det gjaldt ofte familier med lite nettverk. De ansatte tematiserte at det kunne være fordeler og ulemper med besøkshjem og støttekontakt fra nettverket. For noen familier var det for mye usikkerhet

knyttet til å benytte nettverket. Barnevernsarbeiderne pekte på flere forhold de mente hadde betydning for at støttekontakt og besøkshjem skulle ha en god virkning. Det handlet blant annet om stabilitet og kontinuitet overfor barnet og familien. Flere fortalte om vanskeligheter med rekruttering. Noen ansatte beskrev også gode erfaringer med «ressurshjem», som fremsto som en kombinasjon av et veiledningstiltak og besøkshjem, som også i større grad inkluderte foreldrene i deler av samværet.

Det varierte i hvilken grad barneverntjenestene benyttet støttekontakter, og noen brukte også i større grad miljøarbeidere med et mer omfattende mandat enn støttekontakter og hadde god erfaring med det.

I gjennomgang av barnevernsmappene så vi at familiene som hadde støttekontakt og besøkshjem ofte hadde sammensatte utfordringer. Flere av barna hadde helsemessige utfordringer med eksempelvis ADHD, som også gjorde skolesituasjonen krevende. En del foreldre hadde også egne utfordringer og i noen av sakene var det alvorlig bekymring for barnets omsorgssituasjon knyttet til rusproblemer og /eller psykiske problemer hos foreldrene, eller livskriser i familiene. Støttekontakt og besøkshjem ble benyttet sammen med en rekke andre ulike tiltak, noe som også underbygger at det var familier med sammensatte utfordringer. I mappestudien syntes målsettingene med besøkshjem og støttekontakt om å gi barna flere erfaringer, mestringsopplevelser og avlastning for foreldrene å bli oppnådd. Det innebærer imidlertid ikke nødvendigvis at barnets omsorgssituasjon ble endret på en slik måte at det ikke var behov for videre tiltak fra barnevernet. Det ser imidlertid ut til at besøkshjem og støttekontakt er tiltak som kan bidra til å redusere noen av belastningene familiene står overfor.

Studien viser samlet at familiene som mottar tiltakene besøkshjem og støttekontakt fra barnevernet, ofte har komplekse og sammensatte problemer. Det dreier seg om dårlig psykisk eller fysisk helse, krevende omsorgsoppgaver for foreldre med barn som strever og familier som har lite eller mangler støtte i eget nettverk. I disse situasjonene kan det å kombinere støttekontakt og besøkshjem med andre tiltak ha en viktig betydning for barn og foreldre, og påvirke barnets livssituasjon positivt. Studien viser også at flere av barneverntjenestene utvikler tiltakene til å være mer fleksible og skreddersydd til familienes

behov. Generelt gir datamaterialet en forståelse av at barna og foreldrene er fornøyde med både besøkshjem og støttekontakter, slik det også fremgår av tidligere studier. Familiene har gjerne behov for støtte på flere områder og tiltakene benyttes i kombinasjon med andre tiltak. Dersom foreldrene er trygge på at barna har det bra i besøkshjemmet eller hos støttekontakten, kan det gi mulighet for å hente seg inn, og overskudd til å ta imot veiledning og behandling, eller andre tiltak som kan bidra til at barna får en bedre omsorgssituasjon.

I og med at familiene ser ut til å ha sammensatte utfordringer, fremstår det som viktig at tiltak som støttekontakt og besøkshjem inngår i en helhetlig tiltakssammenheng og evalueres jevnlig. I det videre arbeidet med å utvikle tiltakene støttekontakt og besøkshjem ser det ut til å være behov for å styrke opplæring og oppfølging av dem.

1. Introduksjon

Denne rapporten handler om hjelpetiltakene besøkshjem og støttekontakt. Det er andre delrapport i prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet», finansiert av Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Den første delrapporten omhandler pålagte hjelpetiltak (Paulsen, Ytreland og Oterholm, 2020), den tredje delrapporten handler om nettverksmobilisering – familie- og nettverksorienterte tiltak. Videre er det delrapporter om COS-P og en om tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn. I tillegg vil det skrives en sluttrapport med en samlet analyse på tvers av tiltakene med fokus på virkning av de utvalgte hjelpetiltakene.

Besøkshjem og støttekontakt er to hjelpetiltak som har vært benyttet over flere tiår i Norge og er blant de vanligste tiltakene i barnevernet (Christiansen, 2015; Christiansen et al., 2015). I denne introduksjonen omtales først støttekontakt og besøkshjem som hjelpetiltak kort, deretter lovgrunnlag for tiltakene og mål og problemstillinger for prosjektet.

1.1 Støttekontakt

Støttekontakt som barnevernstiltak ble på 70-og 80-tallet omtalt som et viktig tiltak i en rekke stortingsmeldinger. For eksempel stod det tidlig på 80-tallet følgende om støttekontakter i stortingsmeldingen «Om styrking av barne- og ungdomsvernet»:

I et samfunn hvor barn og unge sin kontakt med voksne er mer eller mindre tilfeldig, og hvor de svakeste rammes hardest, er det nødvendig å kunne iverksette tiltak som gir trygghet, mulighet for identifisering, hjelp og støtte og en opplevelse av at noen bryr seg om en. (...) Viktige egenskaper ved støttekontakten vil være å være tilgjengelig og til å stole på, holde avtaler, være en å gjøre noe sammen med og en som er der over tid (St. meld. nr. 96 (1981-82:26).

Etter at støttekontakt hadde vært brukt som tiltak i nesten 40 år, ble tiltaket for første gang omtalt i to lover som ble iverksatt i 1993: Lov om sosiale tjenester og Lov om barneverntjenester (Soldal, 2003). I sosialtjenesteloven 1991 § 4-2c het det «De sosiale tjenester skal omfatte støttekontakt for personer og familier som har behov for dette på grunn av funksjonshemming, alder eller sosiale problemer».

Støttekontakt i barnevernet har gjerne et todelt mål: å styrke foreldrefunksjonen og som støtte til barn i deres utvikling (NOU 2000:12). Støttekontakt beskrives som et tiltak som settes inn når foreldre i en periode strever med å følge opp barna sine i forhold til de behovene barna har for trivsel og utvikling.

I rundskriv om hjelpetiltak omtales støttekontakt på følgende måte:

Støttekontakten er en person barnet kan støtte seg til utover foreldrene. Barnet kan ha behov for en å snakke med eller en som tar barnet med på ulike aktiviteter (kino, turer m.m.). Støttekontakten behøver ikke være fagutdannet, men bør være under veiledning av en fagutdannet person. En støttekontakt er ikke ment å ha den kontrollfunksjonen en tilsynsfører har, men skal først og fremst være en støtteperson for barnet. I tillegg kan støttekontakten fungere som avlastning for familien. (...) Støttekontakt som eneste tiltak vil først og fremst være aktuelt for barn som har begrenset problembelastning, som foreldrene selv ikke klarer eller har overskudd til å ivareta. For barn med større problembelastning vil støttekontakt kunne være aktuelt i kombinasjon med andre tiltak fra helse- og sosialtjenestene og skole- og utdanningsetatene (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016:13).

Beskrivelsen av oppgaven til støttekontakten har vært forholdsvis lik over år. Tiltaket er tenkt som en støtteperson for barnet, samtidig som det kan være en støtte for foreldrene.

1.2 Besøkshjem

Besøkshjem er et tiltak der et barn besøker en annen familie f.eks. en helg i måneden. Det er et tiltak som har som formål å avlaste og støtte foreldre i foreldrerollen, gi barnet stabile relasjoner til voksne over tid, og bidra til å øke barnets sosiale kompetanse (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Besøkshjem omtales i noen sammenhenger som avlastningshjem. Betegnelsene kan gi litt ulike assosiasjoner, som at besøkshjem er rettet mot barnets behov mens avlastningshjem er rettet mot foreldres behov. I denne rapporten

har vi valgt å bruke betegnelsen besøkshjem gjennomgående. I begrepet besøkshjem inkluderer vi da begge formål.

Formålet med besøkshjem kan både være begrunnet i barnets behov og i foreldrenes behov for avlastning. Foreldrene kan ha lite overskudd til barnet, og barnet kan ha behov for andre voksenpersoner som har tid og mulighet til å gi det særlig oppfølging på ett eller flere områder foreldrene selv ikke makter å følge opp. Barneverntjenesten bør ifølge retningslinjer for hjelpetiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016) forsøke å finne besøkshjem som gjenspeiler barnets språklige, kulturelle og religiøse bakgrunn, dersom dette anses viktig for familien.

1.3 Lovgrunnlaget

Støttekontakt og besøkshjem er definert som hjelpetiltak. I barnevernloven¹ av 1992, som gjaldt når studien ble gjennomført, sto det om hjelpetiltak at: «Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien» (barnevernloven, 1992, § 4-4, 2. ledd).

I barnevernsloven av 2021 heter det tilsvarende:

Når barnet på grunn av sin omsorgssituasjon eller atferd har et særlig behov for hjelp, skal barnevernstjenesten tilby og sette i verk hjelpetiltak for barnet og foreldrene. Hjelpetiltak skal være egnet til å møte barnets og foreldrenes behov og til å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien (barnevernsloven, 2021, § 3-1).

Det er også presisert i loven av 2021, som tidligere, at tiltak skal være til barnets beste (barnevernsloven, 2021, § 1-3; barnevernloven, 1992 § 4-1). Hjelpetiltak er i utgangspunktet frivillige, men noen tiltak kan også pålegges. Muligheten for å pålegge tiltak gjelder bl.a. besøkshjem og støttekontakt (barnevernsloven, 2021, § 3-4b; barnevernloven, 1992, § 4-4, 3. ledd). Det er imidlertid sjelden besøkshjem og støttekontakt blir pålagt, og empirien som er lagt til grunn i denne rapporten handler om støttekontakt og besøkshjem som frivillig tiltak.

¹ I barnevernloven av 1992 skrives loven og barneverntjenesten uten s, mens i barnevernsloven av 2021 skrives begge deler med s, barnevernsloven og barnevernstjenesten.

I 2014 skjedde en endring i barnevernlovens formuleringer om hjelpetiltak. Hensikten med endringen var å tydeliggjøre formålet med hjelpetiltakene og rette oppmerksomheten mot hva som er ønsket virkning av slike tiltak (Prop. 106 L (2012–2013)). Opplistingen av eksempler på hjelpetiltak ble fjernet, og det ble innført en formålsbestemmelse om at hjelpetiltak skal bidra til en positiv endring. I retningslinjer for barnevernets arbeid med hjelpetiltak vises det til at barneverntjenesten bør ha et ressursperspektiv, ta utgangspunkt i barnets og familiens konkrete situasjon, og være målrettet mot de risikofaktorene som skaper eller opprettholder barnets og familiens vansker (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). I drøftingen av lovendringen fra 2014 ble det beskrevet et skille mellom kompenserende og endrende tiltak (Prop. 106 L (2012-2013)). Kompenserende tiltak ble omtalt som tiltak som «kompenserer og avhjelper familiens eller barnets omsorgssituasjon». Besøkshjem, støttekontakt og økonomisk støtte ble gitt som eksempler (Prop. 106 L (2012-2013) s. 148). Endrende tiltak ble omtalt som tiltak som skal skape mer varig endring av omsorgssituasjonen blant annet ved å øke foreldreferdigheter, utvikle samspill og aktivere nettverk rundt barnet. Eksempler som ble gitt på slike tiltak var ulike foreldreveiledningsprogrammer som Marte-Meo, Parent Management Training – Oregonmodellen (PMTO) og familieråd. Skillet mellom endrende og kompenserende tiltak er ikke entydig og bygger heller ikke på forskning (Christiansen et al., 2015). Kompenserende tiltak kan i seg selv virke endrende, men også bidra til at barnevernet kommer i posisjon til å f.eks. arbeide med veiledningstiltak. Andre begreper for å skille mellom disse tiltakene er «tiltak for å styrke utviklingen til barnet» og «tiltak for å styrke foreldreferdigheter», som er en inndeling Statistisk Sentralbyrå benytter. Det har skjedd en dreining i tiltaksbruk mot tiltak for å styrke foreldreferdigheter de siste årene som eksempelvis foreldreveilednings-tiltak (bl.a. Christiansen et al., 2015, Kojan og Storhaug, 2021b, Drange et al., 2021).

Det stilles krav til rekruttering og godkjenning av både besøkshjem og støttekontakt. Det handler både om kvalifisering, egnethet og at den konkrete støttekontakten og besøkshjemmet er egnet for det konkrete barnet. I retningslinjer for hjelpetiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016) vises det til at prosedyrer og krav, som gjelder for utvelgelse av fosterhjem, også bør følges for støttekontakt og besøkshjem. De aktuelle familiene skal undersøkes nøye, og en skal forsikre seg om at disse er i stand til å ivareta det

enkelte barns behov (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). De som skal være besøkshjem og støttekontakter måtte både etter loven av 1992 og etter loven av 2021 legge frem politiattest. Etter loven av 2021 må støttekontakter legge frem politiattest etter politiregisterloven § 39 og besøkshjem må legge frem uttømmende og utvidet politiattest i samsvar med politiregisterloven § 41 (jf. barnevernsloven, 2021, § 12-11).

1.4 Mål og problemstillinger i prosjektet

Hovedprosjektets overordnede fokus er å vurdere virkningene av noen av de eksisterende hjelpetiltakene i barnevernet, i tillegg til å se på sammenhengen mellom type utfordringer og egnede tiltak. Målet med dette delprosjektet er å få mer kunnskap om hjelpetiltakene besøkshjem og støttekontakt og undersøke virkningene av dem. Når vi har studert virkning i dette prosjektet har målet vært å se om tiltak som har blitt iverksatt, har virket i henhold til det som var målsettingen med tiltaket da det ble iverksatt. Vi har derfor studert formål og faglig begrunnelse for tiltakene, innhold i tiltakene, erfaringer med tiltakene hos både foreldre, ansatte, besøkshjem og støttekontakter, og vi har analysert saksmapper.

Problematikken i barnevernet kan beskrives med ulik grad av kompleksitet (Backe-Hansen, Smette og Vislie 2017; Fauske, Kvaran og Lichtwark, 2017). Noen situasjoner kan være enkle med behov for avlastning. I slike situasjoner kan besøkshjem utgjøre det eneste tiltaket. De fleste sakene er imidlertid mer sammensatte og komplekse, og kan karakteriseres som «wicked problems» eller «gjenstridige problemer» (Rittel og Webber, 1973). Problemene er sammenvevd og vanskelig å dele opp, og de involverer gjerne flere sektorer (Backe-Hansen et al., 2017; Fauske, et al., 2017; Glouberman og Zimmerman, 2002). Komplekse problemer forutsetter gjerne tiltak med kombinasjon av ulike komponenter (Christiansen, 2015). Det å vurdere effekt av hjelpetiltak når problemene er komplekse, blir særlig utfordrende. Det kan være komplisert å få kunnskap om sammenhengen mellom problem og løsning, innsats og utfall. Flere faktorer påvirker en families liv og de kan ha tiltak fra andre tjenester enn barnevernet. I tillegg har de fleste barn med hjelpetiltak flere tiltak samtidig (Christiansen et al., 2015), noe som gjør at det kan være vanskelig å identifisere hvilke tiltak som har hvilken effekt. Dette gjør at det er behov for et helhetlig blick på familien og tiltakene som er iverksatt. Med bakgrunn i dette har vi i vårt design forsøkt å ta høyde for at familier med

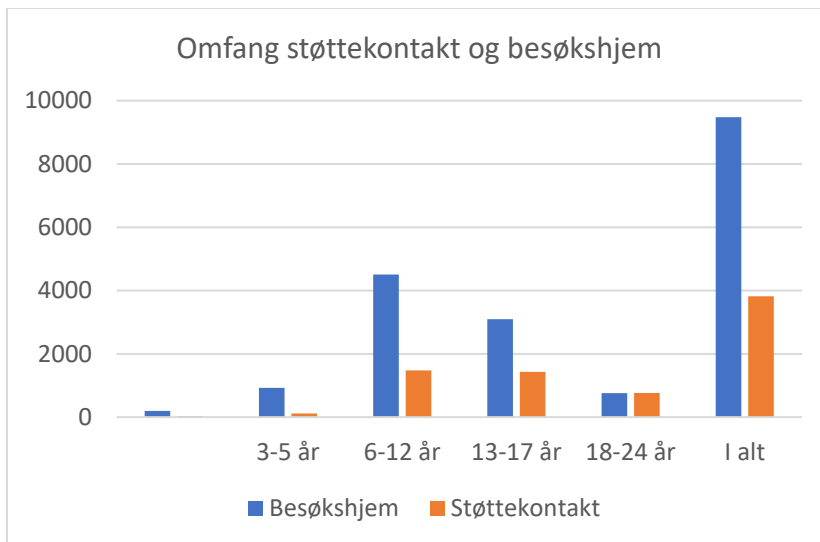
hjelpetiltak i barnevernet kan være i situasjoner med komplekse problemer. Vi har derfor valgt en bredspektret tilnærming for å undersøke hvilken virkning hjelpetiltakene har.

Følgende problemstillinger er stilt i denne delstudien:

- Hvilken målgruppe og begrunnelse for besøkshjem og støttekontakt beskrives?
- Hva er innholdet i tiltakene, omfang og hvordan gjennomføres de?
- Hvordan vurderes virkning av besøkshjem og støttekontakt?
- Hvordan ivaretas medvirkning i etablering, gjennomføring og evaluering av arbeid med besøkshjem og støttekontakt?
- Hvordan oppleves samarbeidet mellom saksbehandlere- og besøkshjem/støttekontakt og barnet/familien?
- Får besøkshjemmene og støttekontaktene opplæring og oppfølging?
- I hvilken grad brukes nettverk og slekt som besøkshjem/støttekontakt? Hvilke begrunnelser ligger til grunn, og hva er fordeler og ulemper med at nettverk inngår som besøkshjem og støttekontakt?
- Hvilke faktorer er kritiske for å styrke kvaliteten i tiltakene besøkshjem og støttekontakt?

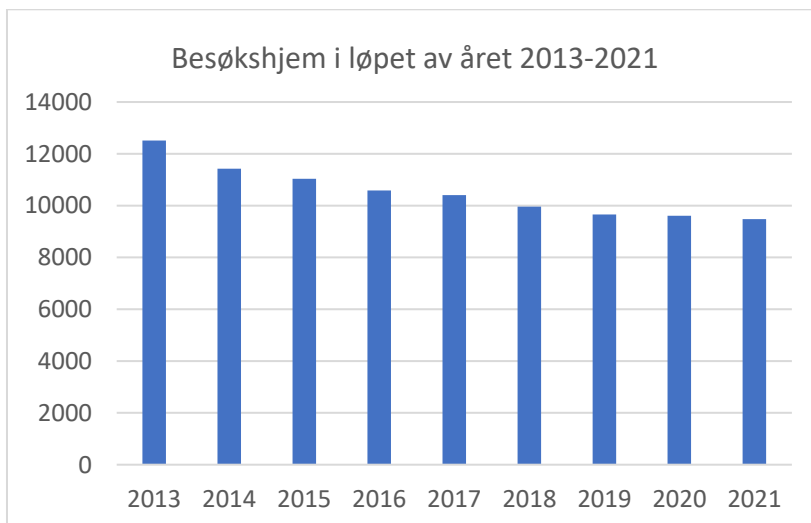
1.5 Omfang støttekontakt og besøkshjem

I 2021 var det 50 520 barn og unge som fikk hjelp av barnevernet, 66 % av disse mottok hjelpetiltak i hjemmet ved utgangen av 2021. De mest brukte hjelpetiltakene var råd og veiledning (overkant av 26000), ansvarsgruppe (overkant av 16 000) og økonomisk hjelp (nærmere 14 000). Det var ca. 9600 barn og unge som hadde besøkshjem som tiltak og ca. 3700 som hadde støttekontakt (SSB, tabell 10661). Bruk av besøkshjem og støttekontakt varierer noe med alder slik figur 1 med tall fra SSB viser:

Figur 1, Støttekontakt og besøkshjem i løpet av året, 2021, fra tabell 10661, SSB

Figuren viser at besøkshjem benyttes mest for barn i alderen 6-12 år, deretter for barn i alderen 13-17 år. Støttekontakt benyttes omtrent like mye for barn i alderen 6-12 år og 13-17 år. Figur 2 viser omfang av besøkshjem i perioden 2013 – 2021. Det har vært en jevn nedgang i bruk av besøkshjem frem til 2019:

Figur 2 besøkshjem i løpet av året, 2013-2021, fra tabell 10661, SSB

I løpet av 2013 hadde 12500 barn besøkshjem/avlastningshjem, mens i 2021 var det ca. 9500. Nedgangen ser ut til å flate ut fra 2019. Når det gjelder omfang av støttekontakt som tiltak, skjedde det også en nedgang i bruk av støttekontakt fram til 2015. Deretter holdt det seg noenlunde stabilt noen år, før det de siste årene har blitt en økning slik figur 3 viser:

Figur 3 Støttekontakt i løpet av året 2013 - 2021, fra tabell 10661 SSB

I 2013 hadde i overkant av 4100 barn og unge støttekontakt, og i 2021 var det ca. 3800. Økningen mellom 2018 og 2021 har i hovedsak skjedd i aldersgruppen 6-12 år, men også noe i aldersgruppene 3-5 år og 18-22 år.

2. Metodisk tilnærming

Studien om virkninger av besøkshjem og støttekontakt som barnevernstiltak bygger på flere ulike metodiske tilnærminger. Vi har gjennomført en litteraturgjennomgang for å identifisere relevant forskning på støttekontakt og besøkshjem som tiltak i barnevernet. Videre er det gjort kvalitative intervjuer med ansatte i et utvalg barneverntjenester, hvor vi har hatt fokus på både hjelpetiltaksarbeidet generelt med hovedvekt på de spesifikke tiltakene prosjektet omhandler i tillegg til de aktuelle målgruppene. I denne delrapporten benyttes de delene av intervjuene som omhandler besøkshjem og støttekontakt. Studien bygger også på et feltarbeid i tjenestene der vi har deltatt på ansattes drøftingsmøter og gjennomgått saksmapper.

Vi har også vært opptatt av å få frem barn, unge og foreldres erfaringer. Vi har intervjuet foreldre som har mottatt tiltakene som studeres, og i denne delrapporten benyttes data fra intervju med foreldre som har erfaring med besøkshjem og støttekontakt. Vi har beklageligvis ikke lyktes med å rekruttere barn til å bli intervjuet i prosjektet. Dette har blant annet både sammenheng med at disse tiltakene, og da særlig besøkshjem, oftest iverksettes for små barn, og at prosjektet er avgrenset til å gjøre intervjuer med barn over 12 år. Foreldrene må også samtykke til at barna skal delta i intervju, og de foreldrene vi har intervjuet ønsket ikke at barna skulle intervjues. Dette kan skyldes at barna ikke har kjennskap til tiltakene som er iverksatt, at foreldre ikke ønsker å påføre dem belastning eller at barna selv ikke ønsker å delta, noe flere av foreldrene formidlet. I tillegg har datainnsamlingen foregått under koronaepidemien. Dette har ført til at barneverntjenestene har hatt mindre kapasitet til å delta i forskning og rekruttere informanter.

Som en del av det overordnede prosjektet om virkninger av hjelpetiltak har vi også sett spesielt på noen spesifikke målgrupper og deres erfaring med tiltakene: Familier med minoritetsbakgrunn, foreldre med kognitive vansker og fedre. Dette vil behandles der det har fremkommet som relevant, og også ha et spesifikt fokus på i prosjektets sluttrapport. Når det gjelder bruk av besøkshjem og støttekontakt som tiltak, har disse tiltakene i liten grad vært tematisert spesielt overfor disse gruppene.

I det videre redegjøres det for de enkelte metodiske tilnærmingene.

2.1 Litteraturgjennomgang

Som en del av prosjektet har vi gjennomført en litteraturgjennomgang med fokus på forskning på besøkshjem og støttekontakt. Det har ikke ligget i prosjektets mandat og ressurs å gjøre en full systematisk litteratur-review. I søk etter litteratur har vi søkt i ulike databaser etter fagfelleverderte artikler fra perioden 2015 - 2022. Bakgrunnen for at vi starter fra 2015 er at det ble gjennomført en omfattende kunnskapsstatus på hjelpetiltak dette året (Christiansen et al., 2015).

Det brukes ulike begreper for besøkshjem og støttekontakt og for å sikre at relevante publikasjoner ble inkludert brukte vi ulike søkeord på norsk, engelsk, dansk og svensk i alle de databasene vi søkte i. Vi søkte i databasene; Academic Search Elite, EBSCO, Idunn, Norart Open Access, Science Direct, Google Scholar. Søkestrategien og begrepene vi søkte på kommer frem av tabellen under. Vi kombinerte også søkeordene med andre ord som; hjelpetiltak, barnevern, barn, ungdom, avlastning, etc.:

Barnevern	Besøkshjem/avlastnings-hjem/ støttehjem/familiehjem	Støttekontakt	Hjelpetiltak
Child welfare	Respite care homes	Support person	Family preservation services
Child protection	Visiting home	Personal advisor	Family services
Assistant measures	Contact family	Contact person	In home care
Auxiliary measures in child protection	Family homes	Support person services	In home services
	Weekend parents	Support person practices (PSP)	Assistant measures
	Weekend family	Stödperson	
	Stödfamilj	Kontaktperson	
	Kontaktfamilj	Støttekontaktperson	
	Avlastningshem	Støttepædagog	
	Aflastningsfamilie		

For å forsikre oss om at aktuelle artikler, som eventuelt ikke ble fanget opp, ble inkludert, gikk vi til slutt gjennom utgavene av tidsskrift som ble vurdert som særlig aktuelle og relevante. Vi gikk primært gjennom titler og sammendrag av artiklene for å fange opp relevante bidrag. For å supplere fagfellevurderte publikasjoner har vi også inkludert relevant grå litteratur, eksempelvis forskningsrapporter. For å finne relevant grå litteratur har vi søkt i ulike forskningsinstitutter, Offentlig statistikk (SSB) og Open Archives/ Institusjonelle arkiv.

Med bakgrunn i at søkene ga få treff på relevante studier, har vi også gått inn på tidligere studier om besøkshjem og støttekontakt, som også er referert i kunnskapsoppsummeringen om hjelpetiltak fra 2015 (Christiansen, 2015). Det gjelder særlig studiene av Soldal (2005) og Larsen (2008, 2009) som vi har valgt å utdype her da de vurderes som relevante og gir viktige bidrag til kunnskapen om bruk av støttekontakt og besøkshjem. Litteraturgjennomgangen presenteres i kapittel 3 i denne rapporten.

2.2 Feltarbeid og intervju med ansatte i barneverntjenesten

I arbeidet med prosjektet har vi hatt et hovedsamarbeid med seks barneverntjenester. I utvalget av barneverntjenester la vi vekt på å få en variasjonsbredde både med tanke på størrelse på tjenestene, geografisk beliggenhet og organisering. Tjenestene vi samarbeidet med var lokalisert i Nord-, Midt- og Øst Norge. Da disse kommunene også har vært utgangspunkt for kartlegging av mapper, har vi valgt å anonymisere kommunene vi har samarbeidet med.

Kommunene/bydelen omfatter fra ca. 2000 innbyggere til over 100 000. Det var barnverntjenester med fra 16 til over 100 ansatte. Flere av tjenestene er interkommunale og inkluderer små kommuner. Tjenestene representerer ulik organisering med generalistorganisering i de mindre tjenestene til inndeling i team med undersøkelse, hjelpetiltak og omsorgstiltak i de større. I noen av tjenestene er det også egne familieveiledere f.eks. som arbeider med oppfølging av familier som del av hjelpetiltak i tillegg til kontaktperson/saksbehandler som følger opp hjelpetiltakene.

Kommunene, som barneverntjenestene ligger i, omfatter fra ca. 2000 til over 100 000 innbyggere. Flere av tjenestene er interkommunale og inkluderer små kommuner. I tjenestene var det fra 16 til over 100 ansatte. Tjenestene representerer ulik organisering med generalistorganisering i de mindre tjenestene til inndeling i team med undersøkelse, hjelpetiltak og omsorgstiltak. I noen av tjenestene er det også egne familieveiledere som arbeider med oppfølging av familier. I samarbeidskommunene deltok vi som forskere på flere fagmøter i løpet av prosjektperioden, med mål om å få økt kunnskap og forståelse for hvordan barneverntjenesten arbeidet med tiltakene, herunder hvilke vurderinger som gjøres ved iverksettelse av tiltak, hvordan de vurderer behov for tiltak og hvordan de vurderer virkning av tiltakene. Disse møtene var i starten fysiske møter, men flere gikk senere over til å bli digitale møter grunnet pandemisituasjonen. Totalt deltok vi på 18 slike møter i disse seks kommunene. Gjennom disse møtene fikk vi et innblikk i barnevernets arbeid og organisering og vi fikk også innsikt i hvem det var mest aktuelt å intervju i prosjektet. I valg av ansatte ble det lagt vekt på at de skulle ha erfaring med hjelpetiltak og de aktuelle tiltakene som skulle undersøkes i dette prosjektet.

For å få tilstrekkelig informasjon om de konkrete tiltakene vi skulle undersøke, så vi behov for å inkludere informanter fra flere kommuner enn hovedsamarbeidskommunene. Vi kontaktet da kommuner vi fikk kjennskap til benyttet de ulike tiltakene vi skulle studere og inkluderte ytterligere seks kommuner. Disse kommunene varierer også i størrelse fra ca. 3000 innbyggere til over 50 000 med fra under fem ansatte til over 70. Kommunene representerer også flere deler av Norge fra østlandsområdet til, Midt- og Nord-Norge. Hovedsamarbeidskommunene var utgangspunkt for kartlegging av mapper, og vi har derfor valgt å anonymisere kommunene vi har samarbeidet med. Mappekartleggingen bygger på særlig sensitive persondata og anonymisering av kommunene er et ledd i å sikre tilstrekkelig anonymisering.

Generelt er det vanskelig å si om bredden i kommuner gir et representativt bilde av praksis knyttet til de ulike tiltakene. Imidlertid fremstår erfaringene å representere en variasjon i hvordan tiltakene brukes og omfang av bruk. Det viser da til en faktisk variasjon som eksisterer i barneverntjenestenes arbeid med disse tiltakene. Når det gjelder besøkshjem og

støttekontakt, har vi sett en variasjon i hvordan barneverntjenestene benytter disse tiltakene.

I alle intervjuene ble det gjort lydopptak som så ble transkribert. I presentasjon av sitater i rapporten er disse justert til en skriftlig form ved å ta bort ord som «liksom», «ikke sant», mm osv., da det er meningsinnholdet som er viktig i denne studien. Muntlige utsagn kan virke usammenhengende og lite reflektert i en skriftlig tekst (Kvale og Brinkmann, 2009). Når muntlig tale skal gjengis i en skriftlig rapport, er det derfor viktig å gjengi den i et skriftlig skriftspråk.

Intervju med ansatte i barneverntjenesten

Det er gjort få studier om besøkshjem og støttekontakt som barnevernstiltak. Det har derfor vært viktig å gjøre intervjuer med ansatte i barneverntjenesten for å få innblikk i hvilke vurderinger som gjøres, hva som ligger til grunn når barneverntjenesten benytter denne type tiltak og ansattes vurdering av virkningen av disse to tiltakene.

Det er gjennomført 36 intervjuer med til sammen 85 ansatte i barneverntjenester fra 12 ulike kommuner. De fleste intervjuene ble gjennomført som gruppeintervjuer, men det var også noen individuelle intervjuer. Alle informantene var opptatt av å formidle sine erfaringer og bidra til økt kunnskap om tiltakene. Det at flere deltok i intervjuene ga en bredde i erfaringer om de ulike tiltakene. Intervjuguiden til de ansatte (vedlegg 1) omhandlet alle hjelpetiltakene vi skulle undersøke i hele prosjektet. Den handlet om kjennetegn ved familier som mottar hjelpetiltak, innhold og gjennomføring av tiltakene som er undersøkt i prosjektet, målgruppene for prosjektet, virkning av tiltakene samt forhold knyttet til de gjennomgående temaene om medvirkning og kultursensitivitet. Intervjuene var derfor omfattende og omhandlet mange ulike temaer. Noen intervjuer ble gjennomført på barnevernkontorene, mens de fleste intervjuene ble gjennomført digitalt på grunn av situasjonen rundt Covid-19. Alle informantene var opptatt av å formidle sine erfaringer og bidra til økt kunnskap om tiltakene.

2.3 Intervjuer med støttekontakter og besøkshjem

I prosjektet ble det intervjuet 11 støttekontakter og 11 besøkshjem. Alle intervjuene ble gjennomført digitalt eller på telefon på grunn av Covid-19 restriksjoner. Rekrutteringen av støttekontaktene og besøkshjemmene var via kontaktpersoner og ledere i de ulike barneverntjenestene vi hadde kontakt med i prosjektet.

Det var en felles intervjuguide til besøkshjemmene og støttekontaktene (vedlegg 2). Den handlet om deres motivasjon, bakgrunn for å bli støttekontakt, samarbeid med barnevernet, kontakten med barnet og foreldrene og erfaring med og forståelse av egen rolle. Informantene bidro med refleksjoner rundt erfaringer med det å være støttekontakt og besøkshjem, om rolleforståelse, deres syn på tiltaket og vi etterspurte dere tanker rundt virkningen av tiltakene.

2.4 Intervju med foreldre

I prosjektet intervjuet vi 24 foreldre, hvorav 9 fedre og 15 mødre. Foreldrene ble rekruttert via ansatte i barneverntjenestene, som ble spurt om å rekruttere foreldre som hadde erfaring med tiltakene. De fleste hadde erfaring med både besøkshjem og støttekontakt som tiltak. Alle intervjuene med foreldre ble gjennomført under pandemien og ble gjort enten digitalt eller på telefon.

Intervjuguiden til foreldrene (vedlegg 3) omhandlet foreldrenes kontakt med barnevernet, hvordan de hadde opplevd kontakten, medvirkning, og særlig erfaring med de spesifikke tiltakene de hadde erfaring med og hvordan de vurderte virkningen av disse tiltakene.

2.5 Mappekartlegging

Som en del av studien har vi også studert et utvalg barnevernsmapper. Formålet med dette var i hovedsak å studere virkningene av de utvalgte hjelpetiltakene. Slik at kartleggingen omfattet alle hjelpetiltakene.

Barnevernets saksmapper er underlagt taushetsplikt og inneholder sensitive data. For å få tilgang til mappene ble det søkt Bufdir om fritak for taushetsplikten. Rådet for taushetsplikt

og forskning uttalte seg og anbefalte søknaden, og fritak ble innvilget fra Bufdir med vedtak av 26.1.21. I dette arbeidet ble prosjektet også meldt til NSD, prosjektnummer 108629, og det ble gjort en personvernkonsekvensvurdering ved begge forskningsinstitusjonene. Forskerne som gjennomførte mappekartleggingen, underskrev alle egen taushetserklæring. Data fra studien ble anonymisert direkte, men også sendt til en sikker server.

Barneverntjenestene i kommunene ble bedt om å velge ut saker med hjelpetiltakene støttekontakt, besøkshjem, COS-P og nettverkstiltak. De ble videre bedt om å finne saker med vedtak ca. 2 år tilbake i tid, nærmest mulig 1.1.20. Barneverntjenestene gjorde et omfattende arbeid med å tilrettelegge for gjennomgang av saker. Det totale utvalget i mappestudien består av 88 barnevernsmapper. Funn vedrørende COS-P og nettverkstiltak rapporteres i egne delrapporter.

I gjennomgangen av sakene fulgte vi familiene fra ca. to år tilbake i tid (2020) og fremover til i dag (2022), eller til saken ble avsluttet. I praksis viste det seg at de tiltakene som gjaldt ca. 1.1.2020, i flere saker var vedtatt tidligere enn i 2020. Begrunnelser for tiltak lå da i tidligere vedtak, mens videre oppfølging og evt. justering av tiltakene kom frem av evalueringer og endrede tiltaksplaner. 17 av barna hadde støttekontakt som tiltak og 32 av barna hadde besøkshjem.

Mappene inneholdt til dels mye informasjon som det kunne være vanskelig å få oversikt over. Siden vi var flere forskere som skulle gjennomføre mappestudien, var vi opptatt av sikre så lik gjennomføring som mulig. Vi utviklet derfor et digitalt kartleggings skjema i Nettskjema². Skjemaet ble drøftet i prosjektgruppen flere ganger under utviklingen og ble gjennomgått med prosjektgruppa før i igangsettelsen av mappestudien (vedlegg 4). Vi hadde også flere drøftinger underveis for å sikre at vi forsto registreringen likt. Hovedforhold som ble kartlagt var:

- Bakgrunnsopplysninger: Alder, kjønn, fødested, hvem barnet bor hos
- Antall år i kontakt med barnevernet
- Type tiltak

² <https://nettskjema.no/>

- Målsetting, gjennomføring og evaluering av tiltaket
- Vurdering av virkning av tiltaket gjennom dokumentasjon av foreldre og barns synspunkter og barnevernets vurderinger
- Vurdering av virkning av tiltaket fra forsker som leste mappen

Vurderingen av virkning kom frem både gjennom dokumenter i saken der familiens synspunkter var notert og barnevernets vurdering. I tillegg gjorde forskerne som gjennomgikk mappene en vurdering av virkning.

I det videre presenteres kort, i tabellform oversikter for kjennetegn ved sakene som ble kartlagt. Dette gjengis i flere av rapportene for å gi oversikt over mappene generelt i den enkelte rapporten. Disse mappene inkluderte også mapper der barna ikke hadde støttekontakt eller besøkshjem. De fleste barna var født i Norge som tabell 1 viser.

Tabell 1 Barnets fødested

Barnets fødested:	Antall
Norge	79
Europa for øvrig	1
Afrika	3
Asia	3
Ukjent	2
Totalt	88

79 av de 88 barna, som inngikk i studien, var født i Norge. Som tabell 2 viser bodde de fleste barna hos mor.

Tabell 2 Hvem barnet bor hos

Hvem bor barnet hos i det daglige	Antall
Mor	48
Far	6
Både mor og far	26
Andre	7
Ikke oppgitt	1
Totalt	88

Halvparten av barna bodde hos mor. Ca. en tredjedel bodde hos begge foreldre og syv prosent hos far. Litt over halvparten av barna var gutter. Lengde på kontakten med barnevernet varierte slik tabell 3 viser.

Tabell 3 Lengde på kontakt med barnevernet

År med kontakt	Antall
0-2 år	21
3-5 år	35
5-10 år	16
10 år eller lengre	15
Ikke registrert	1
Totalt	88

Ut fra tabellen ser vi at flere av barna har hatt langvarig kontakt med barnevernet, noen i over 10 år. Tabellene nedenfor gir oversikt over begrunnelsene for tiltak slik forskerne registrerte dem når de leste mappene. Kategoriene i kartleggings skjemaet tok utgangspunkt i SSB sine kategorier for registrering av barnevernstiltak.

Forskerne registrerte videre begrunnelser relatert til barnet, foreldre og omliggende forhold. Det kunne være flere begrunnelser i en sak, og det kunne være begrunnelser relatert til både barnet, foreldre og omliggende forhold. Det at det er flere begrunnelser kan peke i retning av at det er sammensatte saker og forhold knyttet til både barn og foreldre i flere av sakene. Tabell 4 viser begrunnelser relatert til barnet.

Tabell 4 Begrunnelser for tiltaket relatert til barnet

Begrunnelser for tiltaket relatert til barnet	Antall registreringer
Barnets fungering i skole/barnehage	21
Barnets psykiske problem/lidelse	15
Barnets atferd	10
Barnets emosjonelle fungering	9
Annet	7
Barnets relasjoner til voksne tilknytningsvansker/samspeillet med omsorgspersoner)	6
Barnets konflikter med voksne	6
Barnet har nedsatt funksjonsevne/ senutvikling	4
Barnets relasjoner til jevnaldrende	4
Barnets kriminalitet/rusbruk	2
Ingen	2

Begrunnelsene for tiltaket relatert til barnet handlet i en fjerdedel av mappene om barnets fungering i skole/barnehage, ca. en femtedel handlet om barnets psykiske helse og en femtedel om barnets atferd. Disse begrunnelsene kan også være overlappende i enkelte saker. Tabell 5 viser begrunnelser relatert til foreldres omsorg.

Tabell 5 Begrunnelser for tiltaket relatert til foreldres omsorg

Begrunnelser for tiltaket relatert til foreldres omsorg	Antall registreringer
Foreldres stimulering/ veiledning/ grensesetting av barnet	24
Foreldrenes grunnleggende omsorg	21
Foreldrenes følelsesmessige tilgjengelighet/evne til å forstå barnet	15
Andre forhold ved foreldrene	9
Barnet utsatt for fysisk mishandling	8
Foreldrenes beskyttelse av barnet	7
Barnet utsatt for psykisk mishandling/omsorgssvikt	5
Andre	5
Ingen	4
Barnet utsatt for seksuelle overgrep	2
Barnet mangler omsorgsperson	1
Manglende oppfølging/avbrutt kontakt med annen tjeneste	0
Ikke møtt ved innkalling til helsetjeneste	0

Av begrunnelsene relatert til foreldres omsorg var «foreldres stimulering/veiledning/ grensesetting av barnet», «foreldrenes grunnleggende omsorg» og «foreldres følelsesmessige tilgjengelighet/evne til å forstå barnet» oftest registrert. Det var også registrert begrunnelser om barn var utsatt for fysisk og psykisk mishandling. Tabell 6 viser begrunnelsene relatert til omliggende forhold.

Tabell 6 Begrunnelser for tiltaket relatert til omliggende forhold

Begrunnelser for tiltaket relatert til omliggende forhold	Antall registreringer
Foreldres psykiske helse	37
Foreldres somatiske sykdom	18
Foreldres rusmisbruk	18
Foreldre er slitne/utslitt	13
Vold i hjemmet/barnet vitne til vold i nære relasjoner	11
Konflikt mellom foreldre	10
Stressende livshendelser i familien	8
Familiens sosiale nettverk	8
Familiens økonomi	6
Familiens kulturelle bakgrunn	3

Familiens boforhold	2
Familiens sosiale integrasjon i nærmiljø	2
Foreldres kriminalitet	2
Annet	2
Ingen	2
Foreldrenes arbeidssituasjon	0

Begrunnelsene som oftest ble oppgitt var foreldrenes «psykiske helse», «somatisk sykdom» og «foreldres rusmisbruk». Deretter handlet begrunnelsene om at foreldrene var «slitne/utslitt» og også «vold i hjemmet eller vitne til vold i nære relasjoner».

Når vi ser kun på de mappene der barna hadde støttekontakt var det 17 saker. De fleste barna med støttekontakt var i aldersgruppen 13-17 år, slik tabell 7 gir en oversikt over.

Tabell 7 Aldersfordeling barn som hadde støttekontakt

Alder	Antall
6-12 år	4
13-17 år	8
Over 18 år	5
Totalt	17

Av de 17 er det både barn og ungdommer som hadde støttekontakt. På landsbasis er det flest barn i aldersgruppen 6-12 år som har støttekontakt. I tabell 8 vises aldersfordelingen for barn med besøkshjem som hjelpetiltak i vårt materiale.

Tabell 8 Aldersfordeling barn i besøkshjem

Alder	Antall
0-2 år	
3-5 år	5
6-12 år	14
13-17 år	10
Over 18 år	3
Totalt	32

De fleste barna som hadde besøkshjem, var i aldersgruppen 6-12 år. Det tilsvarer tallene på landsbasis der de fleste som har besøkshjem er i denne aldersgruppen.

Barnevernsmappene viste en bredde i sakene. Det var variasjon i barnas alder, begrunnelser for tiltakene, sammensetninger av ulike tiltak og lengde på tiltakene.

2.6 Etske hensyn

I gjennomføringen av prosjektet har vi fulgt sentrale forskningsetiske hensyn. Prosjektet er meldt til NSD med prosjektnummer 108629. Det har vært understreket at deltakelse i studien er frivillig. Samtykket baserer seg på både muntlig og skriftlig informasjon om studien, men i noen av de digitale intervjuene er det kun gitt muntlig informasjon og samtykke. Barnevernets arbeid er underlagt streng taushetsplikt og i mappestudien er det vektlagt særlige hensyn og prosedyrer som beskrevet over.

I prosjektet er det vektlagt å anonymisere data gjennom at både informanter og kommuner er anonymisert. I gjengivelser fra mappene har vi sammenfattet tekstene slik at vi ikke siterer direkte, dette for å sikre tilstrekkelig anonymisering.

2.7 Analytisk fremgangsmåte

Vi benyttet en tematisk analyseform inspirert av Braun og Clarke (2006) til å analysere frem temaer som var knyttet til hjelpetiltakene besøkshjem og støttekontakt. Første del av analysen handlet om å gjøre seg kjent med data, analysere frem sentrale tema og revidere disse underveis. I arbeidet med de ulike empiriske delene har vi også stilt analytiske spørsmål til materialet for å ivareta problemstillingene i studien. Ved å stille de samme spørsmålene til alle tekstene, bidrar det til en systematisk gjennomgang av data (Andenæs, 1996; Kvale og Brinkman, 2009).

- Hvilke målgrupper beskrives?
- Hvilke begrunnelser og mål beskrives for arbeidet?
- Hva er virkningene av besøkshjem og støttekontakt som tiltak?
- Hvilke utfordringer beskrives?
- Hvordan gjennomføres arbeidet og hvordan er det organisert?
- Hvordan ivaretas medvirkning?

Spørsmålene hadde ulik grad av relevans i de forskjellige empiriske delene av materialet. Presentasjonen av data tar utgangspunkt i de temaene som ble analysert frem og de ulike fasene i tiltaksarbeidet.

Særlig to perspektiver har vært benyttet i analysearbeidet og vi ser funnene i lys av disse. Det første er Rittel og Webbers begrep (1973) «wicked problems», gjenstridige problemer, som ble omtalt i innledningskapitlet. Gjenstridige problemer er sammenvevd og vanskelig å dele opp, og de involverer gjerne flere aktører og sektorer (bl.a. Backe-Hansen et al., 2017; Fauske, et al., 2017; Peters, 2017). Det andre perspektivet er tenkningen knyttet til empowerment. Begrepet empowerment oversettes til myndiggjøring, brukermedvirkning eller egenkraftmobilisering (Tveiten og Boge, 2014). Hovedidéen i empowerment-tenkningen er omfordeling av makt, en bevegelse bort fra paternalisme, mot demokrati og medvirkning. Empowerment knyttes til individer og grupper som er eller har vært i en avmaktssituasjon, og til hvordan de kan komme seg ut av denne avmaktssituasjonen (Askheim, 2012).

2.8 Styrker og svakheter ved studien

Vurderingen av styrker og svakheter ses i forhold til helheten i prosjektet og alle delstudiene. Studien skulle som helhet dekke flere typer hjelpetiltak og delstudier; nettverkstiltak, tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn, besøkshjem og støttekontakt og COS-P. I tillegg har vi hatt spesifikt fokus på flere utvalgte målgrupper, herunder fedre, familier hvor foreldre har kognitive vansker og familier med minoritetsbakgrunn. Medvirkning og kultursensitivitet har også vært gjennomgående tema. Det har derfor vært lagt opp til et sammensatt design med ulike datakilder og metodiske tilnærminger. Med såpass omfattende og sammensatte problemstillinger har det likevel vært vanskelig å sikre at alle forhold blir belyst like godt i alle intervjuer. Vi har vært nødt til å gjøre noen valg i hva som skulle gis hovedfokus i det enkelte intervju, noe som også gjør at noe gis mindre plass. I intervjuene med ansatte var erfaringer med de spesifikke tiltakene fokus for å få en best mulig forståelse for tiltakene. Det ble da noe mindre spesifikt fokus på hvordan tiltakene fungerte for de særskilte målgruppene prosjektet også skulle omhandle.

Studien er gjennomført i en tid med pandemi, og det har gitt noen utfordringer i gjennomføringen. Det var innført begrensninger i mulighetene til å møte folk. Dette hadde betydning for kontakt mellom barneverntjenesten og forskerne, men også for barneverntjenestens kontakt med familiene. Det var også perioder med stor arbeidsbelastning for de ansatte i barnevernet, de måtte prioritere oppfølging av barn og familier fremfor deltakelse i forskning. Vår erfaring er at det har vært langt mer utfordrende enn vanlig å rekruttere både foreldre og barn til intervjuer. Barneverntjenestene har likevel lagt ned mye arbeid i å tilrettelegge for forskningen.

I denne studien er det få foreldre som er intervjuet og ingen barn. Det er en stor svakhet ved studien at vi ikke har lyktes med å intervju barn og unge. De sitter med viktige erfaringer som også burde vært en del av kunnskapsgrunnet når man vurderer virkningene av hjelpetiltak. Samtidig har vi respekt for at foreldre ønsker å skjerme barn for intervjuer, og det er viktig at det ikke er forskerne som introduserer barna for at de har tiltak i barnevernet. I en kvalitativ studie er ikke hensikten en statistisk generalisering, men å få kunnskap om bredden av erfaringer. Intervjuene med foreldrene gir viktige eksempler på hvilken betydning støttekontakt og besøkshjem kan ha. Foreldrenes erfaringer synliggjøres også noe gjennom mappestudien, og foreldrene formidler i intervjuene noe om barnas synspunkter. Selv om vi ikke har snakket med barn, har vi likevel forsøkt å ivareta deres stemme på best mulig måte, som for eksempel ved se på tidligere forskning hvor barns erfaringer er tematisert.

Mappestudien ga nyttig innsikt i barnevernets praksis over tid. Et slikt materiale har også noen begrensninger. Det skriftlige materialet vil aldri kunne dokumentere alt som er gjort i en barnevernssak (Paulsen et al., 2020). Dette betyr at det kan være gjort vurderinger, vært gjennomført møter og vært evalueringer som ikke er dokumentert. De fleste mappene inneholdt vedtak med begrunnelse og tiltaksplaner med målsetting for det enkelte hjelpetiltak. Noen hadde omfattende begrunnelser, særlig første vedtak, mens andre hadde kortere. Gjennomføring og evaluering av tiltakene var til dels dokumentert gjennom referat fra møter, noen ganger i journal gjennom referat fra ulike samtaler og andre ganger gjennom nye tiltaksplaner og endring av disse med videreføring eller endring av målsetting. I noen saker fant vi lite dokumentasjon av evalueringene. De fleste mappene inneholdt flere

hjelpetiltak parallelt, og det kunne variere hvordan hvert enkelt tiltak var evaluert. Dette gjorde det komplisert å få oversikt over mappene og de enkelte tiltakenes virkning og kan ha ført til noe ulik registrering av den enkelte forsker.

Studien har sin styrke i kombinasjonen av de ulike metodiske tilgangene med litteraturgjennomgang, intervju med foreldre, mappestudie og observasjon av fagmøter og intervjuer med ansatte i tjenestene. Observasjoner og intervjumaterialet med ansatte omfatter også en bredde av kommuner og barneverntjenester. Deltakelse på fagmøter har gitt innsikt i organisering og tenkning i tjenestene og et viktig utgangspunkt for å analysere saksmapper og gjøre intervjuene. Samlet sett er det innhentet et omfattende og dyptgående materiale som kan belyse ulike sider av barnevernets arbeid med hjelpetiltak.

3. Litteraturgjennomgang

I denne delen presenteres litteraturgjennomgangen om besøkshjem og støttekontakt. De to tiltakene omtales ofte sammen i kunnskapsoversikter, og vi har derfor valgt å gjøre det samme i denne fremstillingen. Oversikten begynner med å presentere forskningen i kronologisk rekkefølge.

En av de første som studerte bruk av støttekontakt i barnevernet i Norge var Soldal (1997). I sin hovedfagsoppgave utviklet Soldal (1997) tre begreper knyttet til støttekontakters motivasjon for oppdraget. Disse var: 1) interesser og vilje til aktivitet: «aktivitør», 2) kunnskap og erfaring: «modell», og 3) idealisme, medmenneskelighet: «betalt venn». Ofte var støttekontaktens interesser avgjørende for om vedkommende ble valgt til å være støttekontakt for en bestemt person. Tanken var at felles interesser fremmet en god og naturlig relasjon. Soldal (2003) fant at saksbehandlere i barnevernet hadde liten refleksjon over hvorfor de iverksatte støttekontakt som tiltak. Støttekontakt var et tiltak det var lett å ta i bruk, men det manglet ofte utdypende begrunnelse for iverksettelse av tiltaket. Dette er i tråd med forskning fra Sverige (Andersson, 1992), som fant at tiltaket var lett å ty til, ble lite problematisert og hadde få begrunnelser.

Selv om fokuset i Anderssons (1992) forskning ikke var rettet mot virkningen av tiltaket, fant hun at både brukere, pårørende og fagfolk var fornøyde med ordningen. Soldal (2003) fant at rollen til støttekontakter kunne ligge i skjæringspunktet mellom det private og det profesjonelle. Støttekontakt er en betalt arbeider, samtidig som støttekontakten skulle delta i barnet/ungdommens privatliv. Denne kombinasjonen av roller kunne ifølge Soldal (2003) være en forklaring på at det var lite opplæring og oppfølging av støttekontaktene, da støttekontakten på mange måter skulle være en «uprofesjonell», ettersom målet ofte var å tilby et hverdagslig sosialt samvær. Denne todelte rollen, mente Soldal, viste dens kompleksitet og de mange dilemmaene den kunne føre til, som for eksempel knyttet til taushetsplikt, uenigheter mellom saksbehandlere, foreldre og barnet, og uklareheten som lå i hvorvidt støttekontakten var på jobb hele døgnet eller kun de tilmålte timene de fikk betalt for. Soldal konkluderte med at det var viktig at støttekontaktene fikk veiledning av erfarne sosialarbeidere. Soldal (2003) problematiserer at det var en fare for at man fulgte opp

støttekontaktene lite, og bare ba vedkommende om å ta kontakt hvis det var noe, underforstått hvis det oppstod problemer. Fra støttekontaktens side opplevdes det ofte som mangel på interesse at det ikke var regelmessig veiledning fra barneverntjenesten. Terskelen for å ta kontakt var høy. Saksbehandleren forventet ofte at støttekontakten skulle være en «aktivitør» som la til rette for ulike gjøremål alene, sammen med den unge eller i fellesskap med andre (Soldal, 2003).

Soldal (2003, 2005) fant at mange støttekontakter hadde blitt engasjert uten at det hadde vært avklart om forholdet mellom støttekontakten og barnet skulle være styrt ut fra bestemte mål om hva kontakten skulle inneholde, eller om forholdet skulle utvikle seg på en mer vennskapelig basis der de to etter hvert fant ut hva de ønsket å gjøre sammen. Dette mente Soldal var paradoksalt; at man i noen sammenhenger snakket om målsettingen med støttekontaktens arbeid som at man forventet at forholdet skulle ligne på en vennskapelig relasjon, mens andre ganger var det en bestemt målsetting med tiltaket som for eksempel praktisk hjelp til aktiviteter. Soldal problematiserte videre hvorvidt man trengte kunnskap for å være rollemodell, og hvordan barneverntjenesten eventuelt sikret dette. Hun fremhevet støttekontaktens idealisme ved arbeidet. De formidlet et sterkt ønske om å bidra eller hjelpe barn og unge.

Larsen (2008, 2009) intervjuet 21 foreldre til barn som hadde mottatt støttekontakt og besøkshjem som hjelpetiltak fra barnevernet. Foreldrene formidlet at de opplevde økt mestring som foreldre ved at tiltakene ga barna positive opplevelser og trivsel, og de oppga at støttekontaktene og besøkshjemmene var gode rollemodeller. De opplevde også den omsorgen deres barn fikk fra andre voksne som positivt. Foreldrene formidlet at barna opplevde en trygghet og fikk oppleve et fellesskap. Ikke minst beskrev foreldrene at besøkshjem og støttekontakt ga dem som foreldre en viktig avlastning. Kommunikasjonen med andre voksne, som ble kjent med deres barn, ble også høyt verdsatt. Generelt formidlet foreldrene at hjelpen de mottok var for liten og for fragmentert, samt at de ønsket mer økonomisk bistand slik at de også kunne gjøre aktiviteter sammen med barna. Larsen (2008, 2009) peker på at tiltak som besøkshjem og støttekontakt burde utforskes ytterligere både med tanke på barnets perspektiv, foreldrenes- og besøkshjemmene/støttekontaktens opplevelser og erfaringer. I en annen studie intervjuet Larsen (2011) 32 barn som hadde

besøkshjem eller støttekontakt. I studien ble også foreldene intervjuet. Det var 14 barn som hadde besøkshjem og 18 som hadde støttekontakt. Det var 13 jenter og 19 gutter. I artikkelen beskriver Larsen barnas erfaringer med hensyn til informasjon om og involvering i tiltaket de mottok. Bare seks av de 32 barna refererte til barnevernet eller barnevernansatte når det ble snakket om personene de jevnlig hadde kontakt med. De øvrige hadde ingen kjennskap til barnevernets rolle. Larsen fant at få av barna hadde kontakt med saksbehandler i barnevernet, og pekte på at det kunne frata barna mulighet for forståelse og deltakelse og til å definere egne behov og formål med tiltaket. Halvparten av barna hadde en forklaring på hvorfor de var sammen med en annen familie eller en annen voksen. Barna formidlet at de satt pris på aktivitetene og kontakten med besøkshjemmet/støttekontakten.

I 2015 utførte Christiansen et al. det første norske forskningsprosjektet som satte barnevernets hjelpetiltak i bred forstand på dagsorden. Prosjektets overordnede målsetting var å øke kunnskapen om barnevernets mest brukte hjelpetiltak når det gjaldt målgrupper, formål, innhold og utbytte, og mulige sammenhenger mellom disse. I prosjektrapporten er tiltaket støttekontakt så vidt nevnt som et av hjelpetiltakene, mens besøkshjem er mer omtalt. Dette begrunnes med at besøkshjem var et mer hyppig brukt tiltak. En systematisk gjennomgang av tiltaksplanene til barna, som hadde besøkshjem, viste at tiltaket ofte var lite omtalt eller ikke omtalt i det hele tatt. I en tredjedel av de aktuelle tiltaksplanene var det ingen målsetting som omhandlet besøkshjem som tiltak. Der slike delmål ble funnet, var det noen ord og formuleringer om målsetting som ofte gikk igjen. Det var at tiltaket skulle bidra til: positive opplevelser, avlastning, støtte, stimulering, stabile voksne og utvidet nettverk. Saksbehandlerne pekte også på mulige begrensninger ved tiltaket, blant annet en bekymring for at det ikke førte til endringer i barnets omsorgssituasjon. Tiltaket fungerte dårligere og ble mer ustabil for barna når det ikke ble gjort klare avtaler mellom de voksne. Foreldrenes innstilling til å motta tiltaket hadde stor betydning. Til tross for at tiltaket er frivillig kan frivillighet i barnevernet diskuteres, tatt i betraktning barnevernets kontrollfunksjon og mulighet til inngripen mot foreldres vilje.

Som en del av prosjektet om hjelpetiltak i 2015 ble det også gjennomført en kunnskapsstatus av hjelpetiltakene i det norske barnevernet (Christiansen, 2015). I denne gjennomgangen inngikk tiltakene støttekontakt og besøkshjem i kategorien «tiltak rettet

mot barnet». Christiansen (2015) skrev at det fantes lite forskningsbasert kunnskap om hva som var målsettingen og formålet med besøkshjem og støttekontakt. De refererte til tre studier som var utført om hjelpetiltak der besøkshjem og støttekontakt var studert; Larsen (2009, referert over, den norske oppsummeringen om hjelpetiltak (Kristofersen et al., 2006) og en svensk studie (Brännström, Vinnerljung og Hjern, 2015). Kristofersen et al. (2006) viser til noen eldre svenske studier om besøkshjem, som vi har valgt å ikke gå inn på. Men vi vil kort redegjøre for studien til Brännström og kolleger, som anses som relevant for vår studie da den omfatter virkningen av støttekontakt og besøkshjem, eller betegnelsene som er brukt i Sverige; kontaktfamilie og kontaktperson.

Brännström, Vinnerljung og Hjern (2015) gjennomførte en studie av hvordan det hadde gått med barn som hadde mottatt besøkshjem (kontaktfamilie) og støttekontakt (kontaktperson) som barnevernstiltak basert på nasjonale registerdata. Studien omfattet 15 000 barn som var mellom 2-5 år. Ved å koble data fra flere registre kunne forskerne kartlegge hvordan det gikk med disse barna når de ble unge voksne. Utfallene ble sammenliknet med en kontrollgruppe med 40 000 barn med liknende bakgrunnsforhold, men som ikke hadde mottatt tiltakene. Disse utfallene var blant annet plassering utenfor hjemmet, utdanning, kriminalitet, sosialhjelp samt fysisk og psykisk helse. Til tross for at studien ble kritisert for ikke å inkludere vesentlige bakgrunnsfaktorer, viste den ingen eller meget svak effekt av tiltakene. Den viste også at det kunne se ut som om noen av barna, som hadde mottatt tiltakene, hadde større utfordringer enn de som ikke hadde mottatt tiltakene. Forfatterne forsto dette i lys av at støttekontaktene og besøkshjemmene fikk innsikt i problematiske forhold som ble adressert til barnevernet og som førte til ytterligere tiltak. Forskerne konkluderte med at til tross for at studien ikke viste positiv effekt av tiltakene på kort sikt, kunne de likevel gi positivt utbytte på lengre sikt.

De ovennevnte studiene viser at besøkshjem som tiltak ikke nødvendigvis fører til endringer i hjemmet som kan forhindre plassering (Brännström et al., 2015; Christiansen et al., 2015). Virkningen av besøkshjem må også ses i sammenheng med målsetting for besøkshjemmet og eventuelt andre tiltak som familien mottar. Besøkshjem kan fungere dårlig når det ikke inngås klare avtaler mellom de voksne og med barna. Det kan føre til en ustabilitet for barnet, for eksempel hvis barnet ikke ønsker å være i besøkshjemmet (Christiansen et al.,

2015). For å styrke barnets nettverk og sosiale ferdigheter kan det imidlertid tenkes at disse tiltakene har en funksjon utover å imøtekomme barnet eller familiens manglende nettverk og behov for stabile relasjoner, og at tiltaket tilfører barnets liv positive opplevelser og flere arenaer det kan ferdes i (Christiansen, et al., 2015).

En av de nyere publikasjonene som belyser virkning av hjelpetiltak i barnevernet, er en artikkel av Fauske, Kvaran og Lichtwarck (2017). Forfatterne bygger på studien «Det nye barnevernet». De viser til at forskning på virkningen av hjelpetiltak og hva slags problemer tiltakene skal løse er mangelfull. De retter et særlig fokus mot tiltakene besøkshjem og støttekontakt. Det etterlyses økt kunnskap om kompleksiteten i problematikken familier som mottar disse tiltakene lever under. Det etterlyses også tydeligere faglige begrunnelser for iverksettelsen av slike tiltak og informasjon om hvordan de ulike tiltakene fungerer i de kontekstene de iverksettes i (Fauske et al., 2017, s. 45).

I skandinavisk sammenheng er det gjort noen studier om bruken av- og betydningen av besøkshjem og støttekontakt. Vi fant to studier som er særlig relevante for å få kunnskap om disse tiltakene. Degner, Henriksen, Ahonen og Oscarsson (2015) gjennomførte 46 intervjuer med ungdommer plassert på barnevernsinstitusjon. I studien så en på hvilken betydning relasjonen mellom ungdom og støttekontakt hadde hatt og utforsket kvaliteten i denne relasjonen under flyttingen til barnevernsinstitusjon. I intervjuene formidlet ungdommene at det var utfordrende å miste kontakt med støttekontaktene i overgangen til institusjon. For andre var ikke kontakten like viktig, men forskerne konkluderte med at denne relasjonen kunne være viktig for å ivareta et behandlingsløp for ungdom. I en annen studie av Moilanen, Kiili og Alanen (2016), om bruken av støttekontakt i den finske barneverntjenesten, fant forskerne at selv om støttekontakt hadde vært mye brukt de siste 40 årene i Finland, var kvaliteten på tiltaket fortsatt lite utforsket. Forfatterne fokuserte imidlertid ikke på virkningen av tiltaket. De fremhevet at ordningen ofte var basert på frivillighet, og at det var mangelfull veiledning av støttekontaktene. Studien omfattet kvalitative tematiske intervjuer (10) og en litteraturgjennomgang av forskningsfeltet. Forskerne konkluderte med at barna var fornøyde, men at de hadde liten innflytelse, særlig på hvordan relasjonen utviklet seg. Foreldrene var også fornøyde med tiltaket, men forskeren anbefalte at foreldrene i større grad burde involveres.

Kojan og Storhaug (2021a) beskriver i en oppsummering fra flere delstudier at barn som hadde tiltak fra barnevernet, trakk frem tiltak som besøks-/avlastningshjem og tiltak som gjorde det mulig å delta i fritidsaktiviteter som hjelpsomme tiltak. De bidro til positive endringer i familien og egen livssituasjon (Kojan og Storhaug, 2021a, s. 121).

Hovedformålene i studien var å få mer kunnskap om kjennetegn ved barn og familier med lav sosioøkonomisk status (SØS) i kontakt med barnevernet, deres erfaringer fra kontakten med barnevernet og hvordan det går med barna over tid. Prosjektet besto av to ulike delstudier, en registerstudie og en delstudie "Barnets sak". Tiltak som var kategorisert som «kompenserende tiltak rettet direkte mot barnet» opplevdes som mest virksomme av både barn og foreldre. Det var tiltak som bidro til å «normalisere» hverdagen, som åpnet for flere muligheter for barna og som dempet noe av stresset og bekymringene som foreldrene kjente på i det daglige, og som ble opplevd som reell, konstruktiv hjelp (Kojan og Storhaug, 2021a, s. 123). I den samme studien (Paulsen, Ulset og Øverland, 2021) kom det frem at besøkshjem ofte ble iverksatt i tillegg til ulike former for veiledningstiltak. Vurderingene, for å sette inn besøkshjem som tiltak, var knyttet til mer konkrete behov enn det forskerne fant ved for eksempel iverksettelse av foreldreveiledning. I noen tilfeller var behovet begrunnet i at foreldre hadde behov for avlastning, spesielt der foreldrene hadde omfattende omsorgsoppgaver eller at de selv hadde store helseutfordringer. Besøkshjem ble da vurdert å være nødvendig for å redusere omsorgsbelastningen, og bidra til at foreldre fikk overskudd i hverdagen. I noen tilfeller ble tiltaket begrunnet med at foreldre og barn kunne få en pause fra hverandre. Forskerne fant også at tiltaket kunne bidra til å skape nytt nettverk og gi positive opplevelser sammen med andre. Det handlet ofte om behovet for at foreldre og barn skulle få tid hver for seg, og at dette kunne påvirke relasjonen positivt. Dette gjaldt spesielt i saker hvor familien hadde lite nettverk og/eller det ble beskrevet å være veldig tette bånd mellom foreldre og barn. Samtidig ble dette sett på som et «tilleggstiltak» til foreldreveiledning, og forskerne fant at det ikke var fokus på at besøkshjem i seg selv kunne bidra til å skape endringer i familien. Dette kan ha sammenheng med forståelsen av skillet mellom endringstiltak og kompenserende, og at besøkshjem kategoriseres som et kompenserende tiltak (Paulsen, et al., 2021, s. 88-89). 9 barn i alderen 9-16 år ble intervjuet i denne studien (Kojan, et al., 2021). I analysene kom det frem at barna og ungdommene opplevde tiltakene som hjelpsomme (Øverland, Paulsen og Ulset, 2021). De ga uttrykk for at disse tiltakene bidro til positive endringer i livene deres. Av de barna (og de unge) som ellers

hadde lite til overs for barnevernet, eller som ikke oppfattet at barnevernet hadde hjulpet familien, kunne fortelle at besøkshjem var et bra og nyttig tiltak som de opplevde medførte en positiv endring. Endringen kunne være i form av at de klarte å åpne opp og snakke om ting, muligheter for å delta på aktiviteter, en pause fra store søskenflokker og foreldre, eller en mulighet til å knytte seg til andre voksne når familien hadde et begrenset familienettverk. For noen representerte besøkshjemmet eller miljøterapeuten en eller flere voksenpersoner de kunne stole på og åpne seg for. Barna formidlet at de trivdes godt i besøkshjemmet. Disse voksenpersonene fikk en annen rolle enn for eksempel kontaktpersonen i barnevernet, som mange av informantene fant det vanskelig å snakke med. Samlet viste funnene fra denne studien at tiltakene hadde en positiv innvirkning på barnets hverdagsliv (Øverland et al., 2021).

Vi har i litteraturgjennomgangen søkt bredt både nasjonalt og internasjonalt for å fange opp studier som omhandler tiltakene besøkshjem og støttekontakt. Det kan imidlertid synes som at det internasjonalt foreligger få studier om besøkshjem og støttekontakt som tiltak i barnevernet. En forklaring på det kan være at barnevernet i andre vestlige land skiller seg fra de skandinaviske landenes organisering, ved at de skandinaviske landene har en betydelig andel hjelpetiltak, mens vestlige sammenlikningsland hovedsakelig er rettet mot omsorgstiltak og kontroll av barnets omsorgssituasjon (jf. Falch-Eriksen og Skivenes, 2019).

Kort oppsummert

I denne litteraturgjennomgangen rettet mot hjelpetiltakene besøkshjem og støttekontakt fant vi oppsummert at besøkshjem og støttekontakt ser ut til å være lite studert. I den grad det er studert synes barn og foreldre i hovedsak å være fornøyd med tiltakene, men vi fant få studier som har sett på virkninger. Oppsummeringen viser at tiltakene gir foreldrene avlastning og barna formidler at de har en positiv opplevelse av aktivitetene og kontakten med besøkshjem og støttekontakt. Det fremkommer også ønske om at tiltakene burde ha lenger varighet. Noen studier viser til at støttekontakter og besøkshjem får lite opplæring og veiledning, og det anbefales at de følges opp i større grad.

4. Funn fra intervjuer og mappestudie

I denne delen av rapporten presenteres funn og analyser fra intervjuene og mappegjennomgangen. Analysen er delt i tre deler hvor vi først presenterer funn fra intervjuene med foreldre om deres opplevelser og erfaringer med støttekontakt og besøkshjem. Vi har valgt å slå sammen empiri fra begge tiltak i presentasjon av foreldrintervjuene da de fleste har erfaring med begge tiltakene og erfaringene med de to tiltakene var forholdsvis sammenfallende.

Deretter presenteres funn knyttet til intervjuene med støttekontaktene, intervju med ansatte om støttekontakt som tiltak og mappestudien om støttekontakt. Videre presenteres tilsvarende om besøkshjem.

4.1 Foreldres synspunkter på støttekontakt og besøkshjem

I intervjuene med foreldre var vi opptatt av å få frem deres erfaringer med tiltakene. Vi spurte hva de oppfattet som begrunnelse for tiltakene, erfaringer med tiltakene og hvordan de vurderte måloppnåelsen og virkningen av dem. Vi spurt også om foreldrenes opplevelse av medvirkning. Som nevnt i metodekapittelet ble til sammen 9 fedre og 15 mødre intervjuet. De fleste hadde erfaring med både besøkshjem og støttekontakt som tiltak. I intervjuene kommer det frem at de fleste familiene som mottok tiltaket besøkshjem og støttekontakt også hadde andre barnevernstiltak, eksempelvis råd og veiledning, ulike former for samarbeidsmøter, støttekontakt, og/eller COS-P.

4.1.1 Begrunnelse for tiltak

I det følgende presenteres foreldrenes oppfatning av begrunnelsen for tiltakene. På spørsmål om begrunnelse for at besøkshjem er iverksatt knytter foreldrene dette særlig til forhold ved barna. Det kunne for eksempel være at barnet hadde en alvorlig psykisk lidelse, ulike diagnoser som ADHD, sinneutfordringer eller konsentrasjonsproblemer. Det var også begrunnelser knyttet til at foreldrene hadde behov for en pause eller avlastning. En mor fortalte at besøkshjemstiltaket ble begrunnet både i at hun trengte avlastning, og at barna

fikk tilbud om opplevelser, aktivisering og mestringsopplevelser. Hun sa for eksempel dette om sitt behov for tiltaket:

Hadde jeg hatt dem 100 % hele tiden tror jeg at jeg hadde gått på veggen. Jeg har jo ikke noe familie her heller.

Noe av det samme fortalte foreldrene som hadde mottatt støttekontakt for sitt barn. De formidlet at det var behov for at noen kunne stille opp for barna når de hadde utfordringer i livet. Det kunne for eksempel være høyt stress i familien, sosioøkonomiske utfordringer eller mentale helseproblemer. Barna hadde også ulike diagnoser, psykiske og fysiske utfordringer som sammen med ulike belastninger hos foreldrene bidro til en krevende hjemmesituasjon. Barnets utfordringer og foreldrenes behov for avlastning går igjen i samtlige av begrunnelsene. En forelder sa:

Jenta strevde fysisk og hadde hatt veldig mange brudd, så jeg var opptatt av at det var en ordentlig person vi fikk som ville kunne være der over tid og som hadde solid erfaring.

Behovet for hjelp ser primært ut til å handle om jentas omsorgsbehov, og viktigheten av en solid relasjon utover foreldrene. En annen informant fortalte at hun også hadde et stort behov for avlastning og at hennes barn trengte noe mer enn det hun klarte å gi dem, men at det var vanskelig å få et besøkshjem som tiltak fra barnevernet. Hun sa:

Jeg ble helt alene med to unger. Jeg hadde en 100 prosent jobb, jeg handlet fordi at både jeg og ungene skulle få en opplevelse, eller i hvert fall ungene da skulle få opplevelser. Så krevde jeg å få besøkshjem, sånn at jeg kunne få hentet meg inn, og være der 100 prosent for ungene når de trengte det, og også for at de skulle få opplevelser som jeg ikke hadde muligheten til å gi dem. Det var mye på grunn av økonomi, og fordi jeg var alene og ja ... Og da fikk jeg det da.

Dette eksempelet viser at foreldrene knyttet begrunnelsen for besøkshjemmet til flere forhold; både det å være alene om omsorgen, og at det ga begrensninger på hva de kunne gi barna sine og også at de selv hadde behov for avlastning. Noen foreldre beskrev også det at

de selv hadde helsemessige utfordringer som eksempel psykiske plager, foreldrekonflikter, samt mangelfullt nettverk som begrunnelse for besøkshjemmet.

4.1.2 Erfaringer med tiltaket: om måloppnåelse og virkning

Alle foreldrene vi intervjuet fortalte om gode erfaringer med både besøkshjem og støttekontakt. Foreldrene beskrev at tiltakene bidro til et godt og nødvendig pusterom i hverdagen både for foreldre og barn. Flere fokuserte også på at barna får nye opplevelser sammen med støttekontakten eller besøkshjemmet, og at de får andre voksenpersoner inn i livet sitt som kan være en støtte og ta barna med ut på aktiviteter. En fortalte om hundestell og hundekjøring som en spennende aktivitet for barnet, og at det nettopp var en opplevelse hun ikke hadde hatt mulighet til å gi barnet sitt. Det andre barnet hennes var også i et besøkshjem. Hun sa: «Det er liksom noe mer enn bare et besøkshjem. Det er liksom mestring, det å lære seg noe nytt». Den samme moren fortalte at hun følte at hun hadde vært heldig, at barna fikk komme til familier som drev med friluftsliv. I noen av intervjuene var besøkshjemmet kjente relasjoner av foreldrene eller barnet. Foreldrene fortalte også at barna likte å være i besøkshjemmene. En mor understreket at det var fint at det var faste helger sånn at det var en forutsigbarhet i det. Altså beskrev de fleste foreldre positive erfaringer med besøkshjem og støttekontakt, og at tiltakene var til hjelp i en krevende hverdag og/eller omsorgssituasjon.

Til tross for gode erfaringer med besøkshjemstiltaket fortalte en mor at hun imidlertid av og til kunne kjenne på en frykt for at barnet heller ønsket å være hos besøkshjemmet enn hos henne. Samtidig fortalte denne moren at hun også var veldig trygg på besøkshjemmet, og at hun aldri var bekymret når barnet var der. En problemstilling som ble reist var knyttet til økonomi og dekning av utgifter. En forelder fortalte at hun hadde dyre reiseutgifter for å få levert barnet i besøkshjemmet, og at dette ikke var noe som ble tematisert av barnevernet, men noe moren selv måtte be om dekning av. Det hadde hun reagert på. En annen forelder fortalte at begge barna var i samme besøkshjem til å begynne med, men at de etter hvert skjønnte at de også hadde behov for pause fra hverandre, så da fikk de hvert sitt besøkshjem.

Alle foreldrene beskrev både besøkshjem og støttekontakt som gode tiltak for barna og at barna trivdes der. Tiltakene ser ut til å ha virket positivt både for dem og for barna, ut fra hva foreldrene meddelte i intervjuene. En forelder svarte på spørsmålet om besøkshjemmet hadde betydd mye for henne og for barna:

Ja, det synes jeg absolutt. (...) De har fått masse opplevelser som jeg aldri har kunnet gitt dem. Og vi har fått møte mange fantastisk folk. Og så har vi blitt veldig glade i dem. Så det har absolutt vært bra. Målet med tiltaket var jo også at jeg skulle få litt tid for meg selv, å kunne bare være meg. Det følte jeg absolutt at jeg fikk. Det her med besøkshjem har vært gull for min del, absolutt. Og ikke minst for ungene sin del, spesielt hun største etter at hun fikk komme til den nye familien. Fordi der hadde de jo hester og dyr. Hun var helt i ekstase når hun skulle dit.

Noe som imidlertid ble problematisert av flere, men særlig som ble trukket frem av én, var at de nærmest måtte kjempe for å beholde tiltaket. Barnevernet ønsket å avslutte tiltaket, men foreldrene så behovet for å beholde det. En forelder fortalte at barnevernet hadde sagt at nå virket det ikke som om familien var i en kritisk situasjon lenger, mens denne forelder tenkte at endelig hadde ting begynt å roe seg, nå hadde det virkelig vært fint for barnet å fortsette i besøkshjemmet med de opplevelsene dette ga og i forhold til den situasjonen barnet levde i.

4.2 Støttekontakt som tiltak

Vi vil i det følgende presentere funn knyttet til støttekontakt som tiltak. Vi starter med funn fra intervjuene med støttekontakter før vi går over til å se på funn fra intervjuer med ansatte som har erfaring med støttekontakt som hjelpetiltak. Deretter ser vi på funn fra mappestudien. Vi ser på følgende tema: gjennomføringen av tiltaket og målsetting, vurdering av måloppnåelse og virkning samt variasjon i veiledning og oppfølging fra barneverntjenesten.

4.2.1 Støttekontaktenes erfaringer

Vi har intervjuet 11 støttekontakter i alderen 20 til 50 år. Støttekontaktene har fortalt om motivasjon og bakgrunn for å bli støttekontakt, deres erfaringer med tiltaket og hvilke aktiviteter de gjorde, refleksjoner rundt forståelsen av oppdraget, forventinger til rollen, behov for veiledning og oppfølging fra barneverntjenesten, samt deres tanker om relasjonen til barnet.

Om motivasjon- og bakgrunn for å bli støttekontakt

I intervjuene spurte vi om motivasjonen og bakgrunn for å bli støttekontakt, og om hvordan oppdraget ble initiert og iverksatt. Det som kom frem som sentralt var at de alle ønsket å hjelpe andre. Flere av støttekontaktene fortalte også at motivasjonen for å bli støttekontakt var å få en erfaring med sosialt arbeid ved siden av studiet: «Det var vel egentlig fordi jeg tenkte det var relevant for studiet mitt». De var eksempelvis studenter i sosialt arbeid, barnevernspedagogikk eller lignende. De ønsket å få erfaring med relasjonelt arbeid samtidig som de ønsket å hjelpe utsatte barn. Flere av informantene fortalte også om personlige erfaringer som en medvirkende faktor for ønske om å bli støttekontakt:

Da jeg var yngre, var vi sånn helgehjem for fetteren og kusinen min. Og så har vi på en måte hatt en som har bodd hos oss og en kompis av meg som har bodd hos oss. Jeg vet at det ikke er alle som har det helt greit hjemme. Så det er litt av motivasjonen det også.

Som denne informanten, hadde flere av støttekontaktene vokst opp i familier som hadde hatt oppdrag som besøkshjem gjennom barnevernet. Andre igjen hadde fått informasjon om ordningen med bruk av støttekontakt i barnevernet via studiet. Selv om det ikke er noe krav om utdanning for å være støttekontakt, fortalte flere av støttekontaktene at barneverntjenestene, de hadde vært i kontakt med før de inngikk oppdraget, ønsket å rekruttere kommende sosialarbeidere:

Jeg er jo student og studerer sosialt arbeid, og vi var på besøk hos barnevernet, og de ønsket å rekruttere oss studenter da. De bare spurte om noen var interessert. Det var sånn jeg fikk vite om det, og jeg sendte en mail, og så fikk jeg jobb ganske fort.

En annen sa følgende:

Jeg var sosionomstudent og hadde praksis i et gateteam. Jeg fikk spørsmål om å være støttekontakt og tenkte det var relevant for studiet. Jeg har vært det i 5 år nå.

Flere så på rollen og tiltaket som en fin utfordring ved siden av studiet, men også som en verdifull erfaring å ta med seg videre inn i arbeidslivet. Noen hadde også blitt rekruttert gjennom praksisperioden og hatt oppdraget over år:

Jeg ble rekruttert i praksisperioden på barnevernsstudiet. Jeg tenkte det var en fin utfordring. Har vært det i to år nå.

Selv om mange ble oppmerksom på muligheten for å jobbe med dette tiltaket og være støttekontakt for noen via studiene, var det også noen av støttekontaktene som hadde kjennskap til barnet fra før og dermed ble rekruttert på den måten:

Jeg var allerede inne i et prosjekt i barnevernet og var på utkikk etter noe mer. Jeg kjente søsknene hans. Har vært støttekontakt for han i 3 år nå.

Det var også andre fagpersoner som for eksempel en lærer som var ansatt som støttekontakt:

Jeg ble spurt av barnevernet, jeg var på en måte læreren hans, var inne i timene og dette er en gutt som trenger ekstra forsterkning. Barnevernet kontaktet meg. Han ønska seg meg mer enn alt annet, hadde han sagt.

I dette intervjuet ble relasjonen til gutten og støttekontakten fremhevet, og læreren ble spurt eksplisitt om å være støttekontakt fordi gutten ønsket seg han. Begrunnelsen var at gutten trengte ekstra oppfølging. Dette intervjuet skiller seg imidlertid fra de andre intervjuene, ved at barnets ønske kommer tydelig frem når det gjelder valg av støttekontakt.

Selv om noen støttekontakter gikk inn i oppdrag fordi de kjente barnet, var det ikke alle som hadde opplevd at de matchet barnet. En støttekontakt fortalte for eksempel at han ventet

flere år før barneverntjenesten hadde funnet en gutt som passet for ham. Dette påvirket motivasjonen hans. Han hadde et ønske om å bidra, men opplevde at det tok tid, og derfor ble motivasjonen svekket, og han engasjerte seg på andre områder. En annen av støttekontaktene pekte på betydningen av matching med et litt annet utgangspunkt:

Jeg har en venninne i barnevernet som mente hun hadde en jente som ville matchet meg bra. Det er viktig med god match når man skal være støttekontakt for noen. For noen år siden hadde jeg en som jeg ikke matchet så godt med. Det gikk ikke så bra. Match handler om mennesketype og interesser. Denne jenta utfordrer meg med sitt filosofiske vesen.

Som denne støttekontakten peker på, har det betydning for oppdraget som støttekontakt, at det er en god match mellom støttekontakt og barn.

Om gjennomføringen av tiltaket, målsetting og vurdering av virkning

I intervjuene med støttekontaktene kommer det frem at mange av dem forsto oppdraget som at de skulle tilrettelegge for ulike aktiviteter og gjennomføre et hyggelig samvær hvor relasjonens kvalitet sto i fokus. Dette var et mål som flere tematiserte. Informantene fortalte for eksempel om turer til slalåmbakken og andre utendørsaktiviteter som skulle bidra til andre opplevelser i barnets liv enn det de fikk hjemme. Det var også viktig at disse aktivitetene var noe barnet eller ungdommen ønsket seg:

Jeg legger opp til at vi kan ha det koselig sammen da. Gjøre koselige aktiviteter og alltid, alltid prøve å finne ut hva han vil gjøre, og prøve å få til det.

Barnet eller ungdommens medvirkning ble fremhevet som viktig i arbeidet som støttekontakt. Timene de hadde med barnet handlet ofte om å gjøre noe hyggelig sammen, og som denne støttekontakten fremhevet, på barnets premisser. Flere vektla at det skulle være hyggelig, men noen poengterte også behovet for å være en god rollemodell, en av informantene sa for eksempel følgende:

Det er viktig å være en trygg mannsperson, men også middager, kino, lekser, involvere andre barn, spille spill, kortspill, litt frilek, trampoline og så avslutter vi kanskje med film, brus og popkorn.

Selv om ikke alle hadde fått beskrevet eksplisitt hva som skulle gjøres når de møttes eller hva barnevernet vurderte som målsetting med tiltaket var, var det også flere støttekontakter som beskrev konkrete mål med tiltaket, som eksempelvis beskrevet her:

Hun trenger og utfordres sosialt, vi går turer, spiser middager, spiller bordtennis og går på museum. Hun burde jo hatt masse venner, men så er det noen hindringer i henne selv. Jeg prøver å pushe henne til å gjøre ting, som for eksempel å bestille på kafe. Ellers er hun glad i å synge, så jeg har tatt henne med på ungdomsklubb og introdusert henne for ungdommer der. Og så har hun møtt mine venner. Men jeg er opptatt av at vi er i små grupper. Jeg bruker mitt eget nettverk. Hun har tidligere holdt seg mye hjemme.

Denne informanten hadde flere konkrete mål med kontakten som å utfordre jenta i sosiale sammenhenger. Målsettingene var bestemt av barnevernet. En målsetting knyttet til sosiale forhold ble formidlet fra flere av støttekontaktene:

Det er tydelig hva han trenger; å bli pushet sosialt, ta initiativ selv. Men hovedmålet er likevel at vi har det hyggelig sammen.

Flere fortalte at de opplevde at det var en tydelig målsetting med samværene, at ungdommene for eksempel hadde behov for å bli utfordret sosialt eller veiledet i ulike sammenhenger, selv om de også vektla at det skulle være en positiv opplevelse fra barnet/ungdommen. Det var imidlertid også noen eksempler på at støttekontaktene opplevde målsettingen som utydelig. En støttekontakt sa for eksempel:

Jeg tenker noen ganger; hva er egentlig målet med dette? Fordi det skjer så lite. Det vi pleier å gjøre er å gå tur, reparere sykkel, og å svømme. Jeg jobber med at han skal ta valg.

En annen støttekontakt sa noe lignende, men beskrev samtidig et endringsarbeid:

Det er ikke lagt noen målsetting eller instruksjoner, jeg har frie tøyler, men ser på lang sikt hvordan han endrer seg, viser framskritt sosialt og emosjonelt. Det handler om det «basics» - lære han å spise med kniv og gaffel.

Utfordringene barna strevde med varierte i stor grad, fra det en støttekontakt omtalte som læring av grunnleggende ferdigheter til emosjonell og sosial støtte i ulike situasjoner. De fleste støttekontaktene formidlet at å bidra til flere opplevelser/erfaringer og det å ha hyggelig sosialt samvær, sosial trening, og å utvide barnets nettverk var målsettinger for oppdraget de hadde fått som støttekontakt. Noen hadde også et mer konkret oppdrag om å bidra til økte ferdigheter på ulike områder, veiledning eller mer generelt å være en rollemodell, mens det også var eksempler på mindre konkrete målsettinger.

Betydningen av relasjon og avgrensning

Det som ble fremhevet som viktige momenter, når støttekontaktene snakket om hvordan de opplevde at målsettingen ble oppnådd, var når barnet fikk en relasjon til en voksenperson som kunne følge det til aktiviteter, følge opp lekser. Flere av støttekontaktene fortalte om hvordan relasjonen mellom dem og barnet var viktig i arbeidet. De beskrev kontakten som å være i skjæringspunktet mellom en privat- og en offentlig rolle. De tematiserte at det kunne være vanskelig å vite hva som var hensiktsmessige grenser for kontakten. Det gjaldt for eksempel kontakt utover den tilmålte timetildelingen som for mange var på mellom 10 og 20 timer i måneden. Dette kunne være utfordrende når barna sendte SMS eller ringte mye utenom disse avsatte timene. Flere fortalte at de opplevde det som naturlig å svare fordi de opplevde det som viktig for barna. Utfordringer knyttet til avgrensning kunne også handle om at noen barn hadde mer omfattende behov. Behov som kanskje ikke var kartlagt tilstrekkelig før tiltaket ble iverksatt. Da ble det vanskelig å skulle avgrense kontakten med barnet, selv om dette gikk utover den avtalte tiden. En støttekontakt nevnte for eksempel at han var den som tok ta tak i en tannlegetime for gutten som ingen andre hadde fulgte opp. Det ble utydelig for støttekontakten hvem sitt ansvar dette var. En annen støttekontakt fortalte også om at det var utfordrende å sette grenser for kontakten. Hun sa for eksempel:

Det blir viktig å ikke love for mye. Det er det så lett å gjøre, det er ofte så vanskelig å si nei når du ser de har så godt av denne kontakten, og at de ofte har så lite tid. Dette er så mye mer enn en jobb.

Den tiden som var satt av til støttekontakten opplevdes ikke alltid som tilstrekkelig, og flere snakket om det å være støttekontakt som mer enn en jobb. Samtlige beskrev det som mer enn et profesjonelt engasjement.

Støttekontaktoppdraget var også et tiltak som ble omtalt som vanskelig å avslutte. En av støttekontaktene problematiserte rundt avslutningen av tiltaket og reflekterte rundt hvorvidt kontakten ville avsluttes når tiltaket opphørte:

Jeg er litt opptatt av hva som vil skje etterpå. Hva gjør man når ordningen blir avsluttet? Skal man da holde kontakt og bli en del av ungdommens liv? Sånne ting prater jeg med henne (ungdommen) om. Det tenker jeg er viktig å avklare når man går inn i dette. De har jo nummeret ditt. Dette handler tross alt om mennesker i sårbare livssituasjoner. Dette var noe vi snakket om på første møtet i barnevernet. Jeg tror hun vil jeg skal være en del av livet hennes videre. Hva er min rolle og hvor lenge skal den vare? Altså hva vil du med dette, hvordan sette grenser og hvordan tenke rundt egen rolle. Noen gjør det jo for å tjene litt ekstra. Dette er så mye mer enn penger. Jeg kunne gjort det gratis. På en måte hadde det vært bedre å ikke få penger, for det gjør noe med relasjonen.

Grenseoppgavene mellom en privat og en profesjonell offentlig relasjon var en tematikk som opptok flere av støttekontaktene. De etablerer en relasjon med barnet, lærer barnet å kjenne og utvikler en kontakt som det kan være unaturlig å bryte selv om barnevernet avslutter tiltaket. Flere fortalte at det handlet om mye mer enn penger og et profesjonelt oppdrag. De opprettet en nær relasjon som ble i grenselandet mellom personlig, profesjonell og privat. Dette synliggjør noe av støttekontaktens sammensatte rolle, som det kan være behov for å tematisere ytterligere mellom støttekontakt, barn og foreldre.

Variasjon i veiledning og oppfølging fra barneverntjenesten

Det varierte om støttekontaktene formidlet behov for veiledning, og hvor mye veiledning de fortalte at de hadde fått. Det var også variasjon i hvorvidt de ønsket veiledning, og om de opplevde at de fikk tilstrekkelig med oppfølging fra barneverntjenesten. En støttekontakt, som hadde veiledning fra barneverntjenesten, sa for eksempel følgende:

Men det spørres hvordan man definerer veiledning da. Jeg har hatt fem veiledninger som er mer som prosessveiledningstype og også saksveiledning, mens jeg har en mer sånn åpen linje til å drøfte utfordringene som ligger i det å være støttekontakt.

Enkelte støttekontakter formidlet at de ikke hadde behov for mer veiledning og støtte fra barneverntjenesten enn det de ble tilbudt, og de hadde i tillegg mulighet for å ta kontakt ved behov. En annen støttekontakt, som hadde hatt kontakt med flere ansatte i barneverntjenesten, fortalte om varierende oppfølging:

Det varierer fra saksbehandler til saksbehandler. Noen er mer på enn andre. Det er frustrerende når ting ikke blir fulgt opp eller gjort. Det er mange ting jeg har måttet ordne som kanskje egentlig saksbehandler burde ha ordnet.

Behovet for veiledning ser ut til å ha sammenheng med kompleksiteten i støttekontaktoppgavet. Noen barn/ungdom hadde omfattende og sammensatte problemer, mens andre hadde mer avgrensede behov som for eksempel støtte til leksehjelp, oppfølging i forhold til idrettsaktiviteter eller noen å snakke med. Noen støttekontakter forsøkte å løse opp i utfordringene på egen hånd når de oppsto, og tok det opp med barneverntjenesten senere, som for eksempel denne støttekontakten:

Kontakten med mor var veldig greit for det meste. Det har jo oppstått konflikter, eller ikke konflikter, men liksom at jeg får litt, hvis jeg kan si det; litt kjeft. Men jeg tar det jo med barnevernet ved behov, så jeg tenker ikke noe mer på det utenom at jeg må liksom prøve å gjøre noe med det da.

Selv om mange løste utfordringene på egen hånd, kunne det for noen være vanskelige å stå i disse alene, og de ønsket veiledning fra barnevernet. Materialet viste også at barneverntjenesten ikke alltid var like tilgjengelig:

Veiledningen er ikke på topp, men jeg skjønner de har mye annet å tenke på. Når det går fint, overlater de det til meg. Jeg jobber veldig selvstendig. Skal egentlig ha samtale hver 3. måned, men det er alltid jeg som minner dem på det. Jeg har vel hatt en veiledning der vi gikk gjennom kontrakt, taushetserklæring. Men mulig de bare stoler på meg.

Flere informanter fortalte at de jobbet selvstendig og at det ikke var mye kontakt mellom dem og saksbehandler:

Den [kontakten] er sparsommelig. Det er ikke mye kontakt. En håndfull ganger i løpet av 5 år. 2-4 ganger i året kanskje.

Flere av støttekontaktene sa de opplevde kontakten som mangelfull, og de oppfattet det som om dette var noe som ikke ble prioritert hos barneverntjenesten til tross for at de hadde behov for veiledning og at de jobbet selvstendig. En støttekontakt fortalte om hvordan hun opplevde kontakten med foreldrene til barnet og om veiledningen fra barneverntjenesten:

Før jeg møtte han så fikk jeg jo høre litt at moren kunne være litt vanskelig, men så, det var liksom ikke så mye, det var mer etter at jeg fikk vite, at vi snakket litt ut om ting ...

I: Får du god oppfølging?

S: Ja, det ville jeg si, ja.

I: Har dere fast veiledning, eller?

S: Jeg har ikke ... jo vi har egentlig, men det er ikke, vi skriver en rapport, jeg tror det er hvert halvår.

Som dette eksemplet illustrerer, kunne en støttekontakt både formidle at de fikk god oppfølging, men samtidig at det ikke var noe fast veiledning. Intervjuene viste ulikheter i omfang av veiledning og oppfølging fra barneverntjenesten. Enkelte jobbet svært selvstendig og opplevde at det fungerte fint, mens andre kunne tenke seg tettere oppfølging, og kanskje særlig der utfordringene var store.

4.2.2 Barnevernansattes erfaringer med støttekontakt som tiltak

I denne delen presenteres funn fra intervjuer med ansatte i barnevernet. I det videre presenteres deres begrunnelser for-, og iverksettelsen av støttekontakt, samt deres vurderinger av virkningen av dette tiltaket. De barnevernansatte formidlet at støttekontakter ble benyttet når familien hadde lite nettverk, barnet trengte ekstra oppfølging med lekser eller til sosiale aktiviteter, og at de skulle bidra inn i barnet eller

ungdommens liv med ulike aktiviteter som foreldrene ikke selv kunne tilby på grunn av ulike utfordrende omstendigheter i livet.

Flere tjenester benyttet støttekontakt i tradisjonell forstand, som et tiltak rettet mot å støtte barnet med lekser, ofte rettet mot ungdommer, gjøre aktiviteter og være en støttende relasjon rundt barnet i tillegg til foreldrene. Noen pekte også på utfordringer:

Det er ikke så veldig attraktivt å få støttekontakter til å jobbe. Og så er det sånn, det behovet, det er mer behovsprøvd, at den støttekontaktordningen er, kanskje ikke brukes så mye, men noe mer i forhold til store ungdommer. Det var mer utbredt bruk en del år tilbake. Men ikke nå.

Noen barneverntjenester fortalte at støttekontakter ble brukt mye før, men at de hadde gått bort fra det. Det var også barneverntjenester som ikke benyttet støttekontakt som barnevernstiltak, men at støttekontakt var lagt inn under tiltak for funksjonshemmede.

Andre kontaktpersoner fortalte om nye måter å tenke på rundt tiltakene og omtalte dette som «en dreining i feltet». Det handlet om en endring i innhold og en ny forståelse av hvordan møte sammensatte hjelpebehov i en familie. For eksempel pekte noen på behovet for å tenke nytt rundt bruk av støttekontakt særlig når det gjaldt å involvere familien og ikke bare barnet:

Det er en sånn dreining fra at familien skal passe inn i tiltaket, sånn at vi er flinkere til å se på, hva er det denne familien konkret, dette barnet da, konkret trenger. Så handler det om at vi er mer, hva skal jeg si, kreative og faktisk klarer å finne noe som de trenger, og som skal ha noen effekt da, kontra bare ta det standard tiltaket støttekontakt eller besøkshjem.

Det handler i større grad om å finne tiltak som passer hele familien og ikke bare barnet, og om det å tenke på nye måter utover hva de omtaler som «standard tiltak». Det fremsto både som en dreining i innhold og i begrep. Nye begreper som ble tatt i bruk var for eksempel miljøarbeider istedenfor støttekontakt. Endringer i begrepsbruk handlet i stor grad om ønsket om et miljøterapeutisk fokus som utvidet tenkningen rundt støttekontaktordningen: «Og så miljøarbeider ja, støttekontakt Det er liksom mer som miljøterapeutisk arbeid».

Det å benytte støttekontakten miljøterapeutisk innebar en helhetlig tenkning rundt hva barnet eller ungdommen hadde behov for.

Rekruttering av støttekontakter var et annet tema de ansatte var opptatt av. Flere av dem fortalte om utfordringer ved rekruttering:

Altså det er vanskelig å få tak i støttekontakter som skal jobbe, møte for de timeprisene. Fordi da er det en helt annen kommunal sats. Og så har man ungdommene da. Hva er behovet? Trenger de en til å gå på kino med, eller en til å kjøre seg til og fra trening. Og så tenker barnevernet er de kompetente nok, kompetanse i å være sammen med den ungdommen med den problematikken. Vi tror det er en sammenkobling av litt sånn flere ting som gjør at det er lettere å velge en annen type tiltak som er mer målrettet.

Flere av de ansatte tematiserte hvilken kompetanse en støttekontakt burde ha og hva hensikten med og virkningen av tiltaket skulle innebære. Det handlet ikke bare om å gjøre aktiviteter sammen med barnet eller ungdommen.

4.2.3 Om støttekontakttiltaket fra gjennomgang av barnevernsmapper

I dette delkapittelet presenteres analyse av de barnevernsmappene vi gjennomgikk der det var innvilget støttekontakt som tiltak. Det var i 17 av de 88 barnevernsmappene. Ingen av familiene med støttekontakt hadde kun støttekontakt som tiltak. De fleste hadde også i tillegg råd og veiledning som tiltak (10), men også tiltak som ansvarsgruppe, nettverksmøte, besøkshjem med mer. Ut fra beskrivelsene i mappene kommer det frem at familiene ofte hadde sammensatte behov som eksempelvis utfordringer knyttet til rus, vold og overgrepssproblematikk. I mappene ser vi også at det er beskrivelser av atferdsvansker hos barnet, eller at familien har økonomiske utfordringer.

I dette avsnittet gjennomgås begrunnelsene for tiltakene i mappene. Barneverntjenesten beskrev ofte grundige vurdering for å iverksette støttekontakt. Eksempelet under var et typisk eksempel på begrunnelse for støttekontakt:

Barneverntjenesten fattet vedtak om støttekontakt på grunn av forholdene i hjemmet og guttens særlige behov. De har lite nettverk og begrenset økonomi. Mor har både fysiske og psykiske plager og gutten har ekstra omsorgsbehov som gjør at han trenger tett oppfølging med stabilitet i hverdagen. Støttekontakt vil være et kompenserende tiltak som kan hjelpe med lekser og gi han erfaringer som andre barn og utvide nettverket. Det vil og gi moren avlastning.

Begrunnelser for iverksettelse av støttekontakt handlet ofte om bistand med tanke på å følge opp barn i organiserte aktiviteter:

Støttekontakt/miljøarbeider skal bistå jenta med å komme inn i organisert aktivitet som oppleves meningsfylt og givende for jenta.

Lignende begrunnelser fant vi i flere mapper, og avgjørende faktorer for iverksettelse av tiltaket handlet ofte om barnets behov, foreldrenes utfordringer som begrenset nettverk og behov for avlastning. Dette er i tråd med de begrunnelsene som kommer frem i intervjuer med ansatte og foreldre. Begrunnelsen for tiltaket var ofte dokumentert både i vedtaket og i tiltaksplanene. I en av sakene vi gjennomgikk sto det følgende om begrunnelse for å iverksette støttekontakt:

Det vurderes at gutten har behov for kompenserende tiltak fra barneverntjenesten for å sikre trygge, stabile og utviklingsfremmende oppvekstvilkår. Morens psykiske og fysiske helse medfører begrenset kapasitet for å ivareta guttens omsorgsbehov. Støttekontakt og besøkshjem vil kunne bidra til at gutten har en meningsfull hverdag med aktivitet og voksenkontakt som bidrar til å fremme god psykisk og fysisk utvikling hos gutten.

Som i denne mappen finner vi i lignende saker at støttekontakt og besøkshjem ofte benyttes samtidig, og ofte i tillegg til andre tiltak som råd og veiledning. Familien vurderes å ha behov for hjelpetiltak i forhold til ulike utfordringer både knyttet til barnet og foreldrenes situasjon. Det står for eksempel at familien har behov for sammensatt hjelp over tid, og at samarbeid mellom instansene blir viktig. Dette i tillegg til behovet for støttekontakt knyttet til guttens behov for sosiale og relasjonelle opplevelser og morens behov for avlastning. Det fremstår med andre ord som sammensatte utfordringer eller «wicked problems» som krever

individuelle vurderinger og kombinasjoner av tiltak over tid for å bistå familien på best mulig måte.

Målsettingen med tiltaket ble som oftest beskrevet i tiltaksplanen i mappene og hang i stor grad sammen med begrunnelsen. Noen eksempler på begrunnelse og målsetting ble beskrevet gjennom kontaktpersonenes vurderinger av problematikken og barnets behov, og uttrykt på følgende måte: «Barneverntjenesten oppfatter at mor har tre barn med ekstra behov for omsorg». I dette tilfelle foreslår barneverntjenesten støttekontakt som tiltak med målsetting om å gi barnet ekstra omsorg fra noen andre enn foreldrene.

En vanlig målsetting var slik det kom frem i denne mappen: «Gutten bør få gode sosiale mestringsopplevelser utenom familien». Målet med støttekontakt i denne familien og lignende situasjoner er at barnet får gode opplevelser og føler mestring på andre arenaer enn i hjemmet. I flere mapper sto det at barnet hadde ekstra behov for omsorg, eller særskilte utfordringer kombinert med foreldrenes behov for veiledning, avlastning og støtte i hverdagen som begrunnelse for vedtaket og som et uttalt mål med tiltaket støttekontakt. Barneverntjenesten viste ofte til en todelt målsetting; både i form av ekstra omsorg og for å gi barnet gode opplevelser og for at foreldre kunne få avlastning:

Barneverntjenesten vurderer det som hensiktsmessig at gutten får en miljøarbeider. Dette fordi familien har hatt en svært belastende livssituasjon over lang tid, og far nylig har blitt alene med omsorgen for barna. Det vurderes at gjennom å gi familien et pusterom i hverdagen, vil det øke fars kapasitet som omsorgsperson og det vil gi gutten en pause fra en ellers belastende livssituasjon.

Målsettingen med støttekontakt i denne familien var å imøtekomme guttens behov for relasjonell støtte og kontakt med andre voksne, men også fars behov for avlastning. Sammensatte og utfordrende livssituasjoner for foreldre og barn ble beskrevet i mange av familiene. I flere av familiene døde en av foreldrene i løpet av tiltaksperioden. Det var også ofte sammensatte utfordringer der barnet hadde atferdsvansker, foreldrene hadde utfordringer med rus, eller det kunne være mistanke om vold eller overgrep i familien. I tillegg fant vi i mange av mappene at familien strevde med økonomiske utfordringer, som

hjelp til å betale bolig og at barneverntjenesten samarbeidet med NAV. Det å i imøtekomme disse utfordringene ble reflektert i målsettingene med tiltakene. Det er imidlertid viktig å presisere at i familier med slike sammensatte utfordringer var støttekontakt aldri det eneste tiltaket, familien hadde flere ulike tiltak som skulle bidra til å møte disse utfordringene. I en av mappene sto det for eksempel:

Det har vært mange tiltak i familien over tid. Ressurs- og familieteam og samarbeidsmøter, avlastningstiltak, oppfølging fra DPS, også midlertidige plasseringer. Målsetting: Gutten har positive mestringsopplevelser på fritiden, miljøarbeider 15 timer pr. måned.

I denne mappen vises det til en kombinasjon av flere ulike tiltak. Iverksettelse av støttekontakt/miljøarbeider hadde som målsetting positive mestringsopplevelser for barnet. Lignende kombinasjoner av tiltak fant vi i flere saker i gjennomgangen av mappene.

Medvirkning og matching

I de fleste mappene var foreldre og barns medvirkning synliggjort. I flere av sakene kom det frem at barnet var medvirkende i beslutningen om å iverksette støttekontakt. I ett av vedtakene var det formulert på følgende måte:

Mor samtykker til tiltakene. Gutten har uttrykt at han trives svært godt når han er hos besøkshjemmet og han er positiv til å prøve ut tiltaket om støttekontakt. Ettersom gutten er tatt med i prosessen anses kravene i barnevernlovens § 4-1 om barnets beste og barnets medvirkning til å være oppfylt.

At barnet var tatt med i beslutninger om støttekontakt som tiltak blir tydelig i denne og andre saker i mappegjennomgangen. Flere steder henvises det til at kravene i barnevernloven er oppfylt, og det begrunnes utfra vilkårene i loven der det er tydelig at barnet har uttrykt at han trives med tiltakene og ønsker å være hos støttekontakten. I mappene omtales også barnet/ungdommens synspunkter på innholdet i kontakten:

Tilbakemelding fra støttekontakten om at gutten ønsker å bruke tiden til aktiviteter og ikke skolearbeid. Gutten sier at han trives med å være sammen med miljøarbeideren.

I dette utdraget fra mappen kommer jentas mening om tiltaket frem:

Jenta har uttalt at det går fint og at hun liker miljøarbeideren. Jenta sier videre at hun liker å være alene og at hun ikke liker så godt å være rundt nye mennesker hele tiden, og at hun ikke er vant til å åpne seg til nye mennesker. Det er ikke noe personlig mot miljøarbeideren/støttekontakten.

Dette virket som en viktig verdi i barnevernets arbeid at barnet/ungdommen fikk uttale seg. Det som også kommer frem i mappegjennomgangen var betydningen av matching av støttekontakt og barn. Det handlet bl.a. om viktigheten av en felles forståelse i forhold til hva de skulle gjøre og om barnet og støttekontakten hadde en god kjemi. Når barneverntjenesten vurderte støttekontakt som tiltak, var fokuset knytte til om rett person til å utføre tiltaket ville matche barnet. I gjennomgangen av mappene fikk vi inntrykk av at barnets stemme ble tillagt vekt også i arbeidet med å finne en god match.

Virkning og vurdering av om målsettingen med tiltaket er oppnådd

For å vurdere virkning av tiltakene har vi studert barnevernets vurdering og evalueringene i de utvalgte mappene, og vi har registrert hvorvidt barnevernet vurderer at tiltaket har hatt ønsket virkning. I tillegg har vi som forskere gjort en selvstendig vurdering av hvorvidt vi, ut fra den samlede dokumentasjonen som foreligger, vurderer at målsettingen med tiltaket er oppnådd. Vurdering av virkning er altså gjort ut fra det som ble satt som mål for tiltaket når det ble iverksatt, med eventuelle justeringer av målsetting som følge av evalueringer underveis i tiltaket. I samtlige vurderinger av om tiltaket støttekontakt hadde oppnådd ønsket målsetting, viste begrunnelsene i mappene til at tiltaket hadde tilført noe til barnets liv som foreldrene ikke hadde mulighet til av ulike årsaker, som eksempelvis her:

Besøkshjem og støttekontakt bidrar til både hjelp med lekser og deltagelse i aktiviteter som det virker som moren ikke ville kunne fulgt opp.

Barnevernet vurderte gjennomgående at målsettingen var oppnådd. Virkningen av tiltaket ble blant annet vurdert i evalueringsmøter med familien hvor både foreldre, barn og

kontaktpersoner uttale seg om dette og barneverntjenesten oppsummerte det påfølgende måte:

Tiltaket om miljøarbeider/støttekontakt som følger opp jenta ser ut til å ha en god virkning på jentas utvikling.

At tiltaket hadde en god virkning i forhold til barnets utvikling og fungering ble ofte løftet frem av kontaktpersonen. Eksemplet under viser også hvordan tiltaket støttekontakt bidro positivt i forhold til jentas utvikling.

Det virker som støttekontakten bidrar til at jenta deltar i aktiviteter og at hun får erfaringer som foreldrene ikke kan gi henne. Det er en fare for at jenta blir sittende mye alene og støttekontakttiltaket bidrar til aktivitet. Dette gjør at målsettingen med tiltaket oppnås, og det er lettere for foreldrene å gi henne den støtten hun trenger.

I denne familien vises det til at det blir lettere for foreldrene å støtte jenta når hun også har andre arenaer å spille på. En kombinasjon av tiltak for en helhetlig oppfølging går igjen i mappene som viktig for en måloppnåelse.

I skjemaet for registrering av informasjon fra mappene var det også mulig for forskerne å krysse av for om tiltaket hadde hatt ønsket virkning. Selv om dette kunne være vanskelig å vurdere kan det gi en pekepinn på hvordan tiltaket ble vurdert. Av 15 saker der forskeren, som leste mappen, hadde indikert noe om virkning, var det krysset av for oppnådd målsetting i 12 av sakene. I tre var det krysset av for ikke oppnådd målsetting. Det var totalt 17 saker, så i to av sakene hadde ikke forskeren «svart» på dette. Uti fra dette kan det synes som støttekontakt er et tiltak som kan ha betydning for å bedre barn og foreldres livssituasjon. Om det har virkning over tid er imidlertid vanskelig å svare på fordi vi ikke har fulgt familiene over lengre tid.

4.3 Besøkshjem som hjelpetiltak

I denne delen presenteres intervjuene med besøkshjemmene og de ansatte i barnevernet samt funn fra mappegjennomgangen med fokus på besøkshjem som tiltak. Vi intervjuet 11

besøkshjem med ulik erfaring i forhold til lengden på tiltaket og hyppigheten av besøkene. Besøkshjemmene hadde som oftest barn på besøk hver tredje eller fjerde helg og noen ganger også en dag i uken. Flere hadde kjent barnet over lengre tid, opptil flere år. I det følgende har vi systematisert funnene rundt hovedtemaene; erfaringer med tiltaket, begrunnelser for tiltaket, måloppnåelse og gjennomføring av tiltaket, samt vurderinger av virkning.

4.3.1 Om motivasjon og bakgrunnen for å bli besøkshjem

Gjennomgående fremsto motivasjonen for det å bli besøkshjem som både et ønske om å hjelpe og et ønske om å ha kontakt med barn i livet sitt. For noen handlet det om å styrke relasjonen til et barn de allerede hadde kontakt med, mens for andre var det heller viktig å tilby hjelp til barn de ikke kjente fra før. I intervjuene med besøkshjem beskrev de ulike grunner til at de hadde valgt å bli besøkshjem. Noen beskrev at det handlet om en livskrise i kombinasjon med å hjelpe andre:

... Jo, så hadde jeg vel en slags livskrise der jeg følte at jeg bare måtte, at jeg hadde lyst til å bidra med noe. Følte at jeg hadde lyst til å bidra med noe i samfunnet da.

Mange besøkshjem fortalte om et ønske og et behov for å kunne hjelpe utsatte barn og familier, og at de tok kontakt med barneverntjenesten i håp om kunne hjelpe til. Det var også flere som hadde forsøkt å få barn og som ble besøkshjem for å ha kontakt med barn i livet sitt:

Jeg har innsett, jeg kommer ikke selv til å få noen barn, og min søster bor langt unna med hennes barn, så det er heller ikke så ofte jeg ser dem, men jeg får veldig mye ut av å være sammen med dem.

I tillegg til ønske om å hjelpe, understreket flere at de likte å være sammen med barn. Flere formidlet en kombinasjon av at de ikke hadde egne barn og at de kjente til barn som trengte et besøkshjem:

Ja, det var mange ting, vi har forsøkt å få barn i mange år og så har vi ikke lyktes. Så har vi vurdert å bli fosterfamilie, og det ville jo vært mye mer omfattende i vårt liv da. Men så var det da denne jenta, som vi jo kjenner fra før, vi fikk spørsmål om vi kunne gå inn å være besøkshjem for henne.

Noen sa også at det å være besøkshjem ga en mulighet for å ha et større ansvar for et barn før de selv evt. fikk barn:

Jeg har alltid likt å jobbe med barn og ungdom. Sammen med kjæresten min, så fant vi ut at, hei, kan ikke vi prøve, fordi vi har tenkt at vi har lyst til å få barn en gang i framtida. Og så var det sånn bra kombinasjon at vi likte å jobbe med barn og ungdom, og at vi skal prøve ut hvordan det er.

Motivasjonen for å bli besøkshjem var både et ønske om å hjelpe barn, og det å ha kontakt med barn i livet sitt. Mens noen ønsket å være besøkshjem før de fikk egne barn, eller ikke kunne få barn, var det andre som ønsket å være besøkshjem etter at egne barn hadde flyttet ut.

Jeg har alltid vært glad i barn og tenkt at jeg ville være besøkshjem. Mens mine tre sønner bodde hjemme ville ikke mannen min, men da de flyttet ut ble han med på det. Covid har nok gitt meg et push, da jeg fikk litt mer tid. Motivasjonen min handlet om å kunne hjelpe noen som trenger det.

Selv om noen aktivt oppsøkte barneverntjenesten med et ønske om å få oppdrag som besøkshjem, var det også andre som ble spurt via nettverket sitt om dette kunne være aktuelt: «Det var litt tilfeldig, jeg ble spurt fordi jeg kjente gutten via skolen jeg jobbet på». Barneverntjenesten kunne ta kontakt med familier og nettverk rundt barn som hadde behov for avlastning eller støtte og spørre om de kunne tenke seg å bli besøkshjem. Flere ble kontaktet av barneverntjenesten via skolen fordi de på denne arenaen hadde en nær relasjon til barnet:

Vi kom inn i dette gjennom jobben min på en skole. Motivasjonen min var rett og slett samvittighet, da jeg fikk høre at jeg var en av få hun var trygg på. Det er godt, men også slitsomt å være besøkshjem.

Gjennom intervjuene syntes det som at barneverntjenesten også forsøkte å rekruttere besøkshjem blant personer som barna allerede hadde en relasjon til.

Når besøkshjemmene snakket om sine erfaringer som besøkshjem, beskrev de samarbeidet med foreldrene som viktig. De var opptatt av å komme i posisjon overfor foreldrene. Samarbeidet handlet om å skape gode samarbeidsarenaer for barnet. Nedenfor gjengis noen eksempler på hva besøkshjem sa om kontakten med foreldrene:

Vi har en fin kommunikasjon da. Så sånn sett så går det fint.

Jeg har et fint samarbeid med mor, hun er glad han får oppleve ting. Hun snakker ikke norsk og har sine utfordringer.

Vi har et veldig bra samarbeid med mor. Hun er veldig fornøyd med tiltaket. Veldig takknemlig. Jeg ser at hun virkelig har behov for det. Han er krevende. Han har en ADHD-problematikk. Jeg er helt utslitt etter en helg, så jeg skjønner jo hvordan hun må ha det.

Gjennom erfaringene som besøkshjem fikk de også forståelse for noen av de krevende omsorgsoppgavene foreldrene kunne stå i. Det bidro til at de formidlet støtte og anerkjennelse til foreldrene, noe som ble beskrevet å være helt sentralt i det å kunne hjelpe familiene på en god måte.

Målsetting, hensikt og forventinger til tiltaket

Det som kommer frem som viktige momenter når besøkshjemmene snakket om aktivitetene de gjorde sammen med barna og forventinger til rollen, var at besøkshjemmene skulle tilrettelegge for aktiviteter og for hyggelig samvær i helgene barna var på besøk. Det skulle også være en arena hvor de hjalp barnet relasjonelt. Noen formidlet også at de forsto det som at de skulle ha en oppdragende rolle. De fleste formidlet en målsetting om å gi barnet flere opplevelser og erfaringer, som dette eksempelet illustrerer:

Ja, nå er det liksom Corona restriksjoner, men før så var vi jo, det er liksom kino, det er museum, vi går tur i parker, har hund, og i skogen og griller og på stranda ... og så spiller vi mye og vi tegner.

Flere besøkshjem hadde fokus på aktiviteter de skulle gjøre sammen med barna, og også det at de skulle lære barna ulike ting. Mange hadde også tanker om å tilrettelegge rundt hva barna likte å gjøre. Besøkshjemmene formidlet at de var opptatt av å ha en balanse av aktiviteter som barna likte å gjenta disse og introdusere nye aktiviteter:

Det første vi egentlig gjorde var å spille Ludo sammen når vi var sammen alle tre. Det liker han veldig godt. Og så har vi flere spill, stigespill og så Memory. Han er veldig glad i å spille spill, så det gjør vi mye og så er han veldig glad i å regne og telle, så det gjør vi mye. Så prøver jeg å få han til å tegne. Så det gjør vi litt sammen. Og så vil jeg gjerne ha han med ut. Bare fordi jeg liker å være ute, og fordi jeg tenker at det kan være veldig fint å introdusere han til uteaktiviteter for jeg tror han er mye inne når han er med mammaen. Så jeg tar han med ut og spiller litt fotball. Det har vi gjort flere ganger. Vi er litt rundt på forskjellige lekeplasser også.

Noen av besøkshjemmene formidlet også sammensatte forventninger til besøkshjemmet og hvilke aktiviteter de skulle gjennomføre:

Ja, besøkshjem skal være noe som er gøy og hyggelig, det er litt sånn som å komme til besteforeldrene eller sånn. Men så tenker jeg, kanskje det er noe litt mer enn det fordi det er jo ikke en vanlig familie han kommer fra. Så jeg legger kanskje litt mer vekt på å lære han hvordan det er i andre hjem. Litt mer rutiner, vi sitter sammen ved bordet og spiser. Vi skal ut på tur lørdagen og.. (...) Og jeg prøver å tenke at han skal ikke sitte med nettbrett, vi skal ikke sitte å se på TV. Det er liksom, jeg kan tilby han noe annet enn det. Og så merker jeg at han, han sitter ikke og leker selv og sånn. (...) jeg må være på hele tiden, så da prøver jeg liksom å finne på ting som han er interessert i, og som han syns er gøy, og som vi kan gjøre sammen.

Flere av besøkshjemmene formidlet at de oppfattet det som deres oppgave å gi barnet en arena for sosiale aktiviteter, lære dem nye ting og bidra som voksenpersoner og relasjonell støtte til barnet. Alle besøkshjemmene sa at de hadde fått informasjon om hva barneverntjenesten ønsket med tiltaket og mange av besøkshjemmene hadde klare

forventninger til hva barnet burde – og ikke burde gjøre når de var hos dem. For eksempel som at skjermtilgangen skulle begrenses, og at de skulle ha fokus på gode opplevelser og relasjonsarbeid. Det å tilby barna noe annet, enn hva de fikk hjemme var en sentral del av hvordan besøkshjemmene la opp aktivitetene og tilrettela for samværene i helgene. Besøkshjemmene formidlet slik at de oppnådde målsettingen med oppdraget.

Hvilke typer aktiviteter besøkshjemmene la opp til, hang både sammen med hva de vurderte som viktig for barn, men de var også opptatt av å tilrettelegge på barnas premisser. De var opptatt av å skape en fortrolig relasjon med barnet, så barnet kunne ha noen å prate med:

Hun kommer på fredag etter skolen. Da har vi, jeg og samboeren, lagd en grovskisse på hva vi tenker skal skje de tre dagene. Og så er vi veldig fleksible, men som regel når hun kommer så lager vi middag. Og hun er med på det. Skravler og prater, hun har masse å prate om da. Det har gått noen uker siden sist så hun har jo masse å fortelle. Da henger vi på kjøkkenet og skravler og lager mat og sitter og spiser og prater.

Å tilrettelegg for samtaler og å prate med barnet trekkes frem av noen som en viktig funksjon i besøkshjemmet. En bevissthet om at det må foregå på barnets premisser og at planene besøkshjemmet har lagt kanskje må endres. Det er imidlertid ikke gitt at barna er med i disse prosessene om å kunne bestemme hva de skal gjøre.

I materialet var det variasjon i hvor lenge besøkshjemmene hadde hatt oppdraget. Noen av dem som ble intervjuet hadde vært besøkshjem over flere år. I disse tilfellene ble kontakt beskrevet som nær, og omtalt som at barnet var en del av familien:

Han har liksom blitt en del av familien. Han er jo vært hos meg i ni år. Det er mye aktiviteter, dyr, friluftsliv, matlaging, film, ski og bading.

Å bli en del av familien kan tyde på at barnet og familien har skapt en varig relasjon. Aktiviteten de gjør sammen med barnet er det sammen som familien gjør i de helgene barnet er der. Å bli en del av en familie tilsier at relasjonene er blitt betydningsfulle og at det strekker seg ut over et oppdrag de har for barneverntjenesten. Det er ikke sikkert at denne kontakten avsluttes selv om eventuelt oppdraget som besøkshjem avsluttes.

Fra besøkshjem til ressurshjem

Som nevnt ble ofte besøkshjem og støttekontakt brukt som tiltak samtidig i en familie, men også sammen med flere andre tiltak. Besøkshjemmene beskrev hvordan de inkluderte hele familien og ikke bare barnet. De fleste så på tiltaket som noe foreldrene også kunne være en del av og uttalte for eksempel at mødre eller fedre også burde ha en relasjon til de personene barnet skulle omgås. De beskrev at dette var viktig for å trygge relasjonen mellom de biologiske foreldrene og de som utførte tiltaket, og at det handlet om å tenke mer helhetlig om familiens sammensatte behov. Et besøkshjem sa for eksempel:

Jeg ble besøkshjem fordi jeg ville ha en relasjon til et barn, men det har jeg skjønt, at man kan ikke ha en god relasjon til et barn hvis man ikke har det til foreldrene. Så jeg syns det fungerer. Jeg syns det fungerer godt. Nå slipper vi å skulle lage så mange avtaler fordi det liksom ligger der.

Som dette besøkshjemmet formidlet, var det flere som beskrev sin oppgave og rolle mer utvidet enn hva som tradisjonelt har vært tenkt rundt besøkshjem som tiltak. Ofte har besøkshjem vært en arena hvor barnet kunne etablere relasjoner til andre voksne og barn i besøkshjemmet, samt med en hensikt at barnet skulle få andre opplevelser enn det fikk hjemme. Et av besøkshjemmene sa for eksempel følgende:

Jeg snakket med henne, mammaen til besøksbarnet jeg har nå, for hun sa et eller annet som at ja, noen sier bare ja til besøkshjem fordi de er redde for at barnevernet skal ta ungene fra dem, så de bare gjør det de får beskjed om.

Behovet for å inkludere foreldre som kanskje frykter barnevernet, slik som denne moren hadde uttalt, viste seg å ha god effekt også for barnet. Foreldre hadde sagt motvillig ja til hjelpetiltaket og dermed ble kontaktetablering og relasjonen mellom barnet, besøkshjemmet og foreldre viktig å etablere. Flere fortalte om at dette fungerte godt og at de vurderte at det var bra for barnet.

Ja, som sagt mora hun er ikke så flink på følelser, hun er veldig sånn direkte, så hun ville bare, kan noen prøve å snakke med henne (barnet) på et følelsesmessig plan.

I: Nettopp, skjønner. Kan du si litt om hvordan du opplever samarbeidet med moren til jenta?

B: Nei, det er ganske fint. Jeg føler at hun er veldig sånn lydhør, og hvis vi kommer med et råd, hvis vi spør om, kan du minne henne på å ta med uteklær eller sånne ting.

Flere fortalte at det var viktig å samarbeide med foreldrene og å jobbe med relasjonen. Dette hadde stor innvirkning på samarbeidet partene imellom og besøksmoren hadde en opplevelse av at barnet responderte positivt på denne kontakten. At besøkshjemmene tok seg tid til og også snakket med og inkluderte foreldrene fremstår som viktig for at besøkshjemmet skulle fungere på en hensiktsmessig måte slik besøkshjemmene formidlet det.

Ansvar og oppfølging

Jevnt over fortalte besøkshjemmene at de fikk lite veiledning og oppfølging av barneverntjenesten. Mange fortalte at den kontakten de hadde var den faste rapporten de sendte inn til barneverntjenesten hver 3. måned. Mange sa at dette var helt greit og at de visste at de kunne ta kontakt dersom det skulle være noe. Når de da tok kontakt, sa flere at det var lett å snakke med saksbehandler. Flere rapporterte imidlertid om lite kontakt, lite opplæring og om lite tilbakemelding. En sa for eksempel følgende:

Jeg opplever at vi får lite tilbakemeldinger på progresjon, måloppnåelse. Har dette hatt noe for seg? Men jeg tenker at jeg er en betydningsfull person for gutten. Hadde han ikke hatt meg, så hadde det vært enda stusseligere enn han har det nå.

Ønsket om å få tilbakemelding fra barneverntjenesten og en bekreftelse på at jobben de gjorde var god eller hensiktsmessig ovenfor barnet, var et savn hos flere. Noen problematiserte at kontakten med barneverntjenesten var fraværende. Mange hadde et behov for veiledning fordi de mente det var store og krevende oppgaver. Et besøkshjem sa for eksempel:

Vi opplevde en krise hvor jeg synes vi fikk altfor mye ansvar og altfor lite oppfølging. Det ble en oppgave som ble veldig stor for oss. Min samboer har ikke noe bakgrunn med dette og vi

visste altfor lite om guttens bakgrunn. Vi var altfor lite forberedt. Vi savnet informasjon og gode verktøy da denne krisen oppstod.

Flere fortalte om lignende situasjoner som kriselignende og at de opplevdes krevende og utfordrende å stå i uten veiledning. Særlig vanskelig ble det for mange som ikke hadde et faglig grunnlag for å møte utfordringene. Flere fremhevet også mangel på informasjon fra barneverntjenesten om familiens utfordringer, noe som gjorde det vanskelig for dem å møte barnet og familien i situasjonen de sto i. Besøkshjemmene mente at hvis de hadde fått mer kjennskap til problemene i familien, ville de hatt bedre forutsetninger for å forstå og imøtekomme familiene.

4.3.2 Intervju med ansatte om besøkshjem

I det følgende fremstilles de barnevernsansattes erfaringer med besøkshjem. Temaene som ble tatt opp i intervjuet var hva som kjennetegner familiene som får besøkshjem, begrunnelse og målsetting for iverksettelse av besøkshjem, innholdet i tiltaket, hensikten med tiltaket og hvordan de mente det fungerte og om virkningene. Det ble også spurt om hvordan de erfarte rekruttering, og om slekt og nettverk ble benyttet for å rekruttere besøkshjem.

Begrunnelsen for å iverksette tiltaket handlet både om en nødvendig avlastning for forelderen/foreldrene, men også å være en arena hvor barnet kunne oppleve andre ting enn i hjemmet. En av barnevernsarbeiderne sa følgende om besøkshjem:

Besøkshjem det handler om å både la foreldre hvile seg litt og gi ungen noe annet. Opplevelser og gjerne ... så det er et fint tiltak. Det kan være i nettverk eller ikke i nettverk. Ofte er det et tiltak som er vanskelig å avslutte.

I likhet med støttekontakt omtales besøkshjem ofte som et tiltak for både barn og foreldrene. På mange måter handler det om å møte familiens sammensatte behov og lite nettverk.

Flere viste til at de ofte først vurderte mulighet for besøkshjem i nettverket. De viste f.eks. til at besteforeldre i noen familier var besøkshjem. I andre familier var det vanskelig å finne noen i nettverket som passet til besøkshjem, eller familien hadde lite nettverk, og barnevernet måtte rekruttere utenom familien. De ansatte tematiserte også at det kunne være fordeler og ulemper med besøkshjem og støttekontakt fra nettverket. Eksempelvis som denne informanten sa:

Det var mye usikkerhet med å bruke privat nettverk. For noen så er det en selvfølge, for andre så er det veldig mye vansker rundt og.

Flere ansatte formidlet at de trodde både barnet og foreldrene var fornøyde med familiene som ble besøkshjem og selve tiltaket. De fremhevet også at det var viktig at det varte over tid og at dette hadde særlig betydning for virkningen av tiltaket:

Så besøkshjem er et tiltak som ofte både unger og foreldre er veldig takknemlige for. Det er vanskelig å få tak i besøkshjem, gode besøkshjem som kan vare over tid. Vi tenker jo, når vi først setter inn besøkshjem så tenker vi at det må vare en periode skal det ha noen virkning.

Barnevernsarbeiderne pekte på flere forhold de mente hadde betydning for at besøkshjemmet skulle ha en god virkning. Det handlet blant om stabilitet og kontinuitet overfor barnet og familien. Flere fortalte om hvor vanskelig det kunne være å rekruttere besøkshjem. Det kunne ta langt til før barneverntjenesten fant besøkshjem til familiene:

Det er vanskeligere og vanskeligere å rekruttere i det hele tatt synes jeg, til sånn type oppdrag i barneverntjenesten. Før så hadde vi, nå snakker vi om lenge siden da, men da hadde vi en oversikt, en sånn bank med folk som vi kunne spørre. Men altså, det eksisterer ikke lenger.

Det var vanskeligere å rekruttere egnede besøkshjem, og flere barneverntjenester fortalte om en tjeneste i endring og en endret tenkning rundt tiltaket. En av barnevernsarbeiderne mente at årsakene til endringene trolig skyltes endringer i samfunnet knyttet til synet på foreldreskap og familieliv:

Fordi vi vet hvor mye jobb det er. Også jobber vi jo med det her i hverdagen vi da, så det blir kanskje litt «too much», men jeg tenker at vi vet jo hva det innebærer. Og så har du egne barn ... Også samfunnet krever mer, den her nabokjerringen før i tiden som tok en unge ekstra inn til middag. Jeg føler liksom at det er endringer fra mine unger var små til nå. At det er mye mer sånn strukturert som foreldre, da tok vi med en ekstra fra barnehagen, sant? Da var det litt mer sånn. Men nå er det sånn at alt planlegges og alt avtales.

Ut fra utsagn fra de ansatte, kan det virke som om det kreves mer av besøkshjemmene i dag enn tidligere. En barnevernsarbeider trakk frem utfordringer ved økte forventinger til foreldrerollen også når det gjaldt rollen som besøkshjem. Det handlet om å følge opp barna i større grad enn tidligere.

Noen barneverntjenester beskrev også hvordan de hadde endret tiltaket og formidlet en utvidet forståelse av hva besøkshjem kunne være:

.. Ja, tidlig sånn på 2000 da var besøkshjem noe som ofte ble brukt, og da var det sånn standard, ikke sant; en helg i måneden. Jeg kan ikke huske at vi tenkte så mye annerledes heller, det var liksom sånn det tiltaket var. Og så var det støttekontakt som kanskje var en gang i uka. Mens nå, de sakene jeg har erfaring med nå i min runde to i barneverntjenesten, da bruker vi det på en annen måte. Og vi kaller det nødvendigvis ikke besøkshjem heller ...

I: Nei?

B: ... vi kaller det ressurshjem. Og støttekontakt er heller ikke noe som er et tiltak jeg har oppfatning av at vi bruker så mye lenger.

Ansatte i denne barneverntjenesten beskrev tiltaket som et ressurshjem for familien og ikke som et besøkshjem kun for barnet. Foreldrene kunne i større grad involveres. Relasjonen mellom besøkshjemmet, barnet og foreldrene skulle være noe mer. De la vekt på at foreldrene kunne involveres i større grad.

4.3.3 Om besøkshjem i barnevernsmappene

I denne delen presenteres analyser av mappene om besøkshjem. 32 av mappene gjaldt barn som har besøkshjem som tiltak. I mappestudien har vi sett på familienes situasjon, innholdet i tiltaket, målsetting, begrunnelse og virkning av tiltaket. I gjengivelsene fra mappene er det

utdrag fra forskernes beskrivelser som gjengis, da vi av anonymitetshensyn ikke siterer mappene direkte.

Målsetting og begrunnelse for tiltaket

I likhet med tiltaket støttekontakt var også besøkshjem benyttet sammen med en rekke andre ulike tiltak. De fleste hadde i tillegg til besøkshjem vedtak om råd og veiledning. I tillegg var det bl.a. vedtak om økonomisk hjelp, ansvarsgruppe, støttekontakt, nettverksmøte med mer. Et eksempel illustrerer familiens utfordringer og at besøkshjem bare er ett av flere tiltak for gutten:

Vedtaket inneholder råd og veiledning i form av familieveileder og samtaler med kontaktperson, samarbeidsmøter på skolen, samtaler med gutten, ansvarsgruppemøter og besøkshjem. Det vurderes at det er viktig for gutten å få hjelp til å bearbeide mors dødsfall, at far får oppfølging og at gutten har behov for besøkshjem hver 4. helg.

Dette utdraget illustrerer på mange måter godt situasjonen for familiene som ble beskrevet i de mappene som er gjennomgått. Noen familier hadde omfattende utfordringer som for eksempel dødsfall, alvorlig psykisk sykdom, rusproblematikk, overgrep, fattigdom eller liv som flyktninger eller var av andre grunner nyankomme til landet. Tiltaket besøkshjem må derfor ses i sammenheng med andre tiltak som til sammen imøtekommer familiens behov. Et annet eksempel er en familie som kom til Norge som flyktninger og illustrerer en utsatt omsorgssituasjon for barnet. I tiltaksplanen står det at mor har en traumatisk oppvekst, og far har utøvd vold mot mor. Far har så flyttet ut. Målet med tiltaket om besøkshjemmet er begrunnet på følgende måte:

Mål med tiltaket: Jenta utvikler seg i trygge og gode omgivelser, og at barnet har en mor med overskudd, og at barnet får gode opplevelser hos andre trygge voksenpersoner.

Lignende beskrivelse av målsetting med tiltaket finner vi i flere av mappene, hvor det er fokus på både barnets behov for trygge og gode omgivelser og relasjoner samtidig som foreldre får avlastning. Vi fant at flere av målsettingene med besøkshjem var sammenfallende med det vi fant i analysene av målsetting med støttekontakt. Sentrale momenter var at det ofte handlet om å gi barnet en annen arena utenom hjemmet hvor

sosiale opplevelser sto i fokus og at barnet fikk mulighet til å etablere andre og flere relasjoner. Som i begrunnelse for støttekontakt, var det også for besøkshjem ofte sammensatte begrunnelser som var rettet både mot barnet og foreldrenes situasjon. Eksempelvis ble tiltaket om besøkshjem i en av familiene videreført i kombinasjon med andre tiltak på grunn av totalbelastningen familien sto ovenfor. Begrunnelsen var både å gi gutten en positiv arena og hjelp og avlastning til far. Følgende er oppsummert utdrag fra mappene:

Tidligere vedtak om besøkshjem og samarbeidsmøter videreføres. I tillegg vedtas miljøarbeider /støttekontakt. Barneverntjenesten skriver at de vurderer det som hensiktsmessig at gutten både får en miljøarbeider og et besøkshjem. De knytter begrunnelsen til en belastende livssituasjon over tid, og at faren er alene om omsorgen. Begrunnelsen knyttes videre både til at faren får et pusterom og at det vil øke hans omsorgskapasitet, og at det gir barnet mulighet for andre opplevelser og pause fra en belastende livssituasjon.

Flere av familiene hadde opplevd at en av foreldrene hadde vært syk over tid, også død, og i kombinasjon med andre utfordringer ble familien tilbudt flere tiltak og at målsettinger var flere for å imøtekomme sammensamme utfordringer familiene sto overfor. Flere av begrunnelsene for iverksettelse av tiltak om besøkshjem handlet om en kjennskap til familiens helhetlige behov og utfordringer som krevde sammensatte løsninger ut fra en vurderinger av barnets beste:

Barneverntjenestens beslutning er dannet på grunnlag av godt kjennskap til barna og deres familie, og vi vurderer at tiltakene er til barnets beste. På bakgrunn av familiens situasjon og økonomiske utfordringer dekker barneverntjenesten utgifter i forbindelse med ferie og besøkshjem.

I flere av familiene ble det tydelig at barnevernet vurderte begrunnelser for besøkshjem knyttet til både barnets behov, prinsippet om barnets beste og en samlet vurdering av familiens totalsituasjon:

Barneverntjenesten deler mors bekymring i forhold til guttens økende strev. Mor er svært glad i gutten sin og ønsker mer hjelp slik at gutten i større grad opplever trivsel og mestring i hverdagen. Barneverntjenesten vurderer at mor trenger støtte og konkret veiledning inn i situasjoner som oppstår ettermiddag og kveld. Det vurderes som viktig at tiltaket innehar høy grad av fleksibilitet og tilgjengelighet for familien. Det vurderes også som nødvendig at gutten får støtte til å knytte sosiale relasjoner med andre barn og voksne utenfor hjemmet i form av positive opplevelser på helgeavlastning med overnatting.

Begrunnelsen for tiltaket i dette eksemplet retter seg både mot barnets situasjon og familiens helhetlige situasjon. Det at besøkshjemmet kan bidra til å utvikle sosiale relasjoner i ungdommenes eller barnets liv utover foreldrene er også en sentral begrunnelse i flere av de andre sakene vi har gjennomgått. I en annen sak med rusproblematikk hos foreldrene, begrunnes det i vedtaket at alle tiltakene anses å være nødvendige og til barnets beste for å sikre forsvarlig omsorg. Barnevernets begrunnelse for besøkshjem handler om at barnet trenger å få utvidet nettverk av voksne som gir støtte. Det begrunnes også med et behov for avlastning for foreldrene som vil komme barnet til gode:

Det er bekymringer knyttet til rus at far og kjæreste er ruspåvirket når barna er hos ham. Far erkjenner at han kjefter og roper på barna ved grensesetting. Det er også bekymring for at mor har en kjæreste som er knyttet til et rusmiljø.

Barnevernets begrunnelse for besøkshjem er her at barnet trenger utvidet nettverk av voksne som gir støtte og avlastning til foreldrene som også kommer barnet til gode. I vedtaket står det videre at alle tiltakene anses å være nødvendige og til barnets beste for å sikre forsvarlig omsorg.

Besøkshjem var et av flere tiltak som videreføres i denne familien, og det begrunnes samlet sett med at tiltakene sikrer barnet forsvarlig omsorg. Besøkshjem iverksettes derfor som ett av flere tiltak, noe som også gjøres i andre lignende sammensatte saker. I flere av familiene, som hadde besøkshjem, var det beskrevet alvorlig problematikk knyttet til omsorgsutøvelsen slik også eksemplene over viser. Andre eksempler var familier der barna var blitt utsatt for vold av en av foreldrene.

En forelder som var dømt for vold mot barna. Forelderen ønsker hjelp til å håndtere aggresjon, og har også gått i behandling, men har fortsatt utfordringer med å ikke la aggresjonen gå utover barna. Familien har en belastende økonomisk situasjon. Det er flere tiltak i familien med foreldreveiledningstiltak, ansvarsgruppe og besøkshjem som avlastningstiltak. Det vurderes også sakkyndig utredning.

Dette eksempelet viser at besøkshjem også her kunne være et av flere tiltak i situasjoner der det var en alvorlig bekymring for barnas omsorgssituasjon. Besøkshjem kunne også være et tiltak som varte over flere år i kombinasjon med andre tiltak i møte med familiens sammensatte og noen ganger alvorlig problematikk. I mange av mappene var tiltakene som gjaldt for to år siden tiltak som var videreført fra tidligere. Slik en av sakene ble oppsummert i gjennomgangen av mappen:

Det har vært vedtak om råd og veiledning og besøkshjem i flere år samt samarbeidsmøter som fortsetter. Det har også vært flere vedtak om økonomisk støtte. I tillegg vedtas støttekontakt.

Gjennomgangen av mappene der besøkshjem har vært et tiltak viser at besøkshjem inngår som et av flere tiltak, de kan vare over tid og det er familier med sammensatte utfordringer.

Om virkningene og måloppnåelse

I det følgende presenteres analyser av virkninger av besøkshjem i mappegjennomgangen. Et eksempel på vurderinger av måloppnåelse og virkning er for eksempel denne formuleringen fra en ansatt i barneverntjenesten: «Besøkshjemmet har gitt gutten gode opplevelser og kontakt med nettverket sitt». I denne saken ble det fastslått at tiltaket hadde gitt barnet de opplevelsene det var ment å gi, og at barnet hadde fått utvidet nettverk gjennom besøkshjemmet. Det kan dermed forstås som at målsettingen var oppnådd. I en annen mappe ble vurderingen av målsettingen med besøkshjemmet beskrevet på følgende måte:

Besøkshjemmet gir barnet flere voksenpersoner i hverdagen som kan bidra til at barnet opplever nye erfaringer og gir mor avlastning, som kan gi mer overskudd i hverdagen.

Formuleringen i dette utdraget fremhever at tiltaket skal gi barnet flere voksenpersoner og samtidig gi mor avlastning. Tiltaket gikk ut på at barnet fikk nye erfaringer sammen med en annen voksenperson enn mor og at mor fikk avlastning, og målsettingen var at familien skal få et overskudd i hverdagen. Et annet eksempel illustrer saksbehandlers vurderinger av betydningen besøkshjemtiltaket har hatt:

Besøkshjem har jeg positive tilbakemeldinger på. Fordi i besøkshjem handler om å både la foreldre hvile seg litt og gi barnet noe annet.

Lignende beskrivelser på måloppnåelser og vurderinger av virkning, som gjelder for begge de to tiltakene, både støttekontakt og besøkshjem, finner vi igjen i materialet. De gir en slags dobbel måloppnåelse der både barnets og forelderens behov ivaretas.

I skjemaet for registrering av informasjon fra mappene var det også mulig for forskerne å krysse av for om tiltaket hadde hatt ønsket virkning. Selv om dette kunne være vanskelig å vurdere, kan det gi en pekepinn på hvordan tiltaket fungerte. Forskerne som leste mappene krysset av for oppnådd målsetting i 26 av de 32 sakene der besøkshjem var tiltak. Dette underbygger inntrykket fra andre kilder i undersøkelsen om at besøkshjem er virksomt for å oppnå planlagt målsetting.

Det fremgikk av gjennomgangen av mappene at besøkshjemmene bidro til å støtte opp om aktiviteter foreldrene ikke i samme grad og av ulike årsaker ikke hadde mulighet til å gjennomføre. Hensikten med flere av besøkshjemmene som hjelpetiltak var både å gi barnet mulighet for nye erfaringer og avlastning for foreldrene. I flere av sakene ble det også vurdert at denne doble målsettingen ble oppfylt slik forskerne vurderte det:

Det virker som besøkshjemmet betyr mye for jenta og bidrar til at hun får positive erfaringer, og at det er avlastning for foreldre med psykiske utfordringer.

Selv om besøkshjemmet ble vurdert til å oppnå målsettingen med tiltaket, var det likevel ikke nødvendigvis slik at barnets omsorgssituasjon eller utfordringer ble endret.

Det vurderes at besøkshjemmet gir foreldre nødvendig avlastning, men det fører ikke til noen "bedring" i guttens situasjon. Atferd/utagering beskrives å være økende, samtidig som besøkshjemmet beskrives svært positivt for gutten, at han får en mestringsarena. Når man ser at gutten ikke har en positiv utvikling er det vanskelig å si at tiltaket har hatt positiv effekt direkte for gutten, men det virker å oppleves nødvendig for foreldrene.

Dette eksempelet tydeliggjør hvor komplisert det er å vurdere virkning av et tiltak som besøkshjem. Besøkshjemmet vurderes både å kunne gi barnet mestringserfaringer og samtidig avlastning for foreldrene som igjen kan bidra til at de har mer overskudd til barnet. Likevel viser gutten en økende utagering. Det trenger ikke bety at besøkshjem er feil tiltak, men at det er behov for andre tiltak i tillegg. Familien mottar også flere tiltak. Besøkshjemmet kan bidra til at barn og foreldre bedre kan leve med en krevende situasjon selv om den ikke endres, mens besøkshjem ikke fremstår som et tilstrekkelig tiltak alene. Det var også vanlig at familiene hadde flere tiltak.

5. Oppsummerende drøfting

I den oppsummerende drøftingen tar vi utgangspunkt i prosjektets overordnede hovedproblemstillinger som omhandler målgruppen for tiltakene, innhold, gjennomføring av tiltakene og om tiltakene har ønsket virkning. Spørsmålene drøftes i lys av tidligere forskning og teori om gjenstridige problemer og empowerment. Avslutningsvis drøftes hvilke faktorer som kan bidra til å styrke kvaliteten på tiltakene. Vi har valgt å slå sammen støttekontakt og besøkshjem i denne diskusjonen, fordi mange av funnene er overlappende og fordi tiltakene ofte benyttes sammen.

5.1 Målgruppe

Materialet fra både intervju med ansatte, støttekontakter/besøkshjem og foreldre og gjennomgang av mappene peker alle i samme retning; familiene som mottar tiltakene besøkshjem og støttekontakt fra barnevernet har sammensatte og omfattende utfordringer. Det er familier med barn som har ulike utfordringer som gjør at de har behov for ekstra oppfølging. Barna kan streve på ulike måter med for eksempler skolevegring, atferdsvansker, følelsesregulering, ha behov for hjelp med lekser utover det foreldrene kan følge opp. Det er ofte familier med aleneforeldre, og flere har lite nettverk rundt seg. Det er også familier som har kommet som flyktninger og dermed har lite nettverk i Norge. Foreldrene har selv også ofte sammensatte utfordringer som for eksempel rusproblemer, psykiske plager, økonomiske problemer, vanskelig barndomserfaringer og traumer, eller det har oppstått kriser i livene deres med sykdom og død. At familier med tiltak i barnevernet har sammensatte utfordringer, har også kommet frem i tidligere forskning (bl.a. Christiansen et al., 2015; Drange et al., 2021; Kojan og Storhaug, 2021b).

Denne kombinasjonen av egne utfordringer som foreldre, lite nettverk og barn som har særlige omsorgsbehov, gir krevende livssituasjoner med behov for støtte på flere områder. Situasjonen kan forstås i lys av tenkningen om gjenstridige problemer. I en slik situasjon er det ikke en klar definisjon av problemet, problemene kan forklares på ulike måter uten en klart definert løsning og forutsetter gjerne tiltak med en kombinasjon av flere komponenter (Backe-Hansen et al., 2017; Fauske, et al., 2017, Rittel og Webber, 1973).

Gjennomgang av materialet viser også at besøkshjem og støttekontakt ikke er det eneste tiltaket familiene har fra barnevernet. Ofte ble de to tiltakene benyttet sammen eller kombinert med andre tiltak som foreldreveiledning, økonomiske støttetiltak eller råd og veiledning. Dette samsvarer med funn fra andre studier (Kojan og Storhaug, 2021b; Christiansen et al., 2015). I tillegg hadde mange av familiene kontakt med BUP eller PPT og et omfattende samarbeid med skolen.

Begrunnelsen for å iverksette tiltakene hang sammen med disse sammensatte utfordringene. Den var både knyttet til behov hos barnet for positive mestringsopplevelser og et utvidet nettverk, men også ofte rettet mot foreldrenes behov for avlastning. Foreldrenes behov for avlastning handlet både om at de var slitne på grunn av krevende omsorgsoppgaver for barn med spesielle behov, at de hadde egne utfordringer og at flere av dem hadde et lite nettverk og derfor begrenset tilgang på hjelp og støtte.

I dette prosjektet har vi også vært opptatt av å belyse hvordan barnevernet gjør vurderinger av hvem tiltakene passer for. Som en del av det overordnede prosjektet om virkninger av hjelpetiltak har vi også sett spesielt på familier med minoritetsbakgrunn, foreldre med kognitive vansker og fedre. Når det gjelder bruk av besøkshjem og støttekontakt som tiltak, har det i liten grad vært omtalt spesifikk tematikk knyttet til disse målgruppene. Det er både mødre og fedre som har vært alene om omsorgen som har hatt behov for disse tiltakene. Både mødre og fedrene formidler at de er fornøyde med tiltakene. Et flertall av familiene i mappestudien hadde etnisk norsk bakgrunn. Det hadde også et flertall av informantene. Det er derfor mindre grunnlag for å vurdere disse tiltakene for familier med minoritetsbakgrunn. Det har heller ikke vært knyttet spesielle vurderinger til foreldre med kognitive vansker vedrørende disse tiltakene. I den avsluttende rapporten fra prosjektet vil vi gjøre flere systematiske analyser med vekt på disse målgruppene særlig fra intervjuene med ansatte.

5.2 Innhold i tiltakene

Tradisjonelt har støttekontakt vært rettet mot barnet som et tiltak for å gi barnet flere opplevelser og utvide nettverket. Besøkshjem er et tiltak med tilsvarende målsetting, men også for å gi foreldrene en mulighet for avlastning (Christiansen, 2015; Kojan og Storhaug,

2021b). Dette er fortsatt målsettingene i mange av sakene som er gjennomgått i denne studien. I mange eksempler brukes tiltakene tradisjonelt som mer avgrensede tiltak der barnet er sammen med støttekontakten en ettermiddag i uken, eller at de er i besøkshjemmet en helg i måneden. Denne studien viser samtidig at det er variasjon i bruk av støttekontakt og besøkshjem. Noen beskriver at både støttekontakt og besøkshjem endres mot å bli mer profesjonaliserte tiltak. Støttekontakt iverksettes for eksempel i enkelte tjenester som en miljøterapeut for barnet med en noe mer utvidet funksjon en støttekontakt tradisjonelt har blitt brukt. Andre barneverntjenester omtalte de to tiltakene som ressursperson og ressurshjem istedenfor støttekontakt og besøkshjem. En slik endring i begrepsbruk symboliserer også en endring av innhold, og at det er variasjon mellom tjenestene. Tiltaket besøkshjem som omtaltes som «ressurshjem» kunne innbefatte både en type besøkshjem der barnet er borte fra familien, men også at besøkshjemmet i tillegg gir veiledning til foreldre og har en mer «vennelignende» kontakt med familien. Det kunne synes som de tradisjonelle målsettingene var beholdt, men at det var nye målsettinger i tillegg der for eksempel veiledning inngikk.

Flere av informantene i prosjektet, både de ansatte i barneverntjenesten og besøkshjem/støttekontaktene så på tiltakene som noe foreldrene også kunne være en del av. De uttalte for eksempel at for å skape trygghet, burde foreldrene ha en relasjon til de personene barnet skulle omgås. Det handlet i stor grad om å inkludere foreldrene, og at de fikk et tettere forhold til ressurshjemmet eller miljøterapeuten/støttekontakten. Det kunne bidra til en økt medvirkning i utformingen av tiltaket og at familiens sammensatte behov ble møtt.

Det er også variasjon i om barneverntjenestene benytter disse tiltakene. Noen kommuner bruker for eksempel støttekontakt mye som tiltak, mens andre ikke benytter dette tiltaket i barnevernet, men det hører til tjenester for funksjonshemmede. Det at familier får tilbud om ulike barnevernstiltak i ulike kommuner er ikke nytt, men det er viktig å se på om det i noen kommuner er familier som på grunn av organisering av tiltak ikke får tiltak som er hensiktsmessige for dem.

5.3 Virkning av tiltakene

I og med at familiene ofte hadde flere tiltak parallelt og sammensatte utfordringer, er det komplisert å vurdere virkningene. Det er også komplisert å få kunnskap om sammenhengen mellom problem og løsning, innsats og utfall. Det er likevel viktig, i den grad det er mulig, å få kunnskap om hvordan enkelttiltak virker. Vi har analysert virkning i lys av hvordan foreldre, støttekontakter, besøkshjem og ansatte i barnevernet vurderer tiltakene. I tillegg har gjennomlesning av barnevernsmapper gitt en mulighet for å analysere barnevernets dokumentasjon av hvordan barn, foreldre og barnevernet vurderer virkningen av tiltakene i konkrete saker.

Generelt gir datamaterialet en forståelse av at barna og foreldrene er fornøyde med både besøkshjem og støttekontakt som barnevernstiltak. Dette samsvarer også med funn i andre studier (Christiansen et al., 2015; Kojan og Storhaug, 2021b; Moilanen, Kiili og Alanen, 2016). Gjennom intervjuer med de ansatte og i mappegjennomgangen av barnevernets vurderinger av virkninger, fremstår det som at tiltakene har bidratt til å oppnå målsettingen med tiltakene. Forskernes vurderinger etter å ha lest mappene indikerte også at målsettingene med tiltakene ble oppnådd og at de hadde den tiltenkte virkningen. Hvorvidt målsettingen er oppnådd fra barnas perspektiv kan være vanskeligere å si noe om, da barn ikke er intervjuet i dette prosjektet. Dersom vi ser på andre studier der barn er intervjuet kommer det frem at barna likte både å være sammen med støttekontakt og besøkshjem (Larsen, 2011; Øverland et al., 2021). Larsen (2011) fant hun at barna likte aktivitetene og gjøremålene de gjorde sammen med støttekontaktene og besøkshjemmene. I studien til Øverland et al. (2021) formidlet også barna at de trivdes i besøkshjemmet og at det ga mulighet for å delta i aktiviteter, pause fra søsken og foreldre og mulighet til å knytte seg til andre voksne. Barn som ellers hadde lite til overs for barnevernet, eller som ikke oppfattet at barnevernet hadde hjulpet familien, kunne fortelle at besøkshjem var et bra og nyttig tiltak som de satte pris på.

Bare seks av de 32 barna i Larsens studie (2011) refererte til barnevernet eller barnevernansatte når det ble snakket om personene de jevnlig hadde kontakt med. De 40 øvrige hadde ingen kjennskap til barnevernets rolle. Imidlertid hadde halvparten av barna

forklaringer på hvorfor de var sammen med en annen familie eller en annen voksen. Intervjuene med foreldrene viste at mange ikke ønsket at barna skulle vite om forbindelsen til barnevernet. Når det gjaldt aktiviteter og gjøremål barna gjorde sammen med kontaktpersonene, var barna delaktig i diskusjoner og avgjørelser. Larsen (2011) konkluderer med at barnas manglende kjennskap til barnevernets rolle fratru dem mulighet for forståelse og deltakelse, for eksempel når det gjelder hva som skal være formål med tiltakene.

De positive erfaringene med støttekontakt og besøkshjem innebærer imidlertid ikke nødvendigvis at barnets omsorgssituasjon er endret på en slik måte at det ikke er behov for videre tiltak fra barnevernet. Det ser imidlertid ut til at besøkshjem og støttekontakt er tiltak som kan bidra til å redusere noen av belastningene familiene står overfor. Det gir barnet positive opplevelser og utvider barnets nettverk i en ofte belastende hverdag. Det at både barn og foreldre får en pause fra hverandre, at foreldrene får avlastning, og at barna får mestringsopplevelser på andre arenaer, kan bidra til at det blir lettere å leve med utfordringer i hverdagen. Fordi det ofte dreier seg om komplekse og sammensatte problemer som dårlig psykisk eller fysisk helse, krevende omsorgsoppgaver for foreldre der barna strever og med lite eller manglende støtte i eget nettverk, kan det å kombinere støttekontakt og besøkshjem med andre tiltak ha en viktig betydning for barn og foreldre, og påvirke barnets omsorgssituasjon.

Empowerment kan knyttes til individer og grupper som er eller har vært i en avmaktssituasjon, og til hvordan de kan komme seg ut av denne avmaktssituasjonen (Askheim, 2012). I lys av et empowermentperspektiv kan tiltakene forstås som noe som øker foreldres mulighet til å styrke egne foreldreferdigheter ved at de får overskudd til å håndtere egen rolle og situasjon fordi de mottar avlastning. Hvis foreldrene er trygge på at barna har det bra i besøkshjemmet eller hos støttekontakten, får de anledning til å hente seg inn, og da kan det gi overskudd til å ta imot veiledning og arbeide med egne utfordringer. Tilsvarende vurderinger er gjort i tidligere forskning (Soldal, 2003). En dreining i retning av endrende tiltak har vært begrunnet med at støttetiltak som for eksempel støttekontakt og besøkshjem ikke fører til nødvendige endringer i familiens situasjon. Denne dreiningen kan synes å ikke ta høyde for at denne type støttetiltak også kan bidra til en endring av deler av barnets omsorgssituasjon på sikt. I familier med sammensatte og komplekse utfordringer

viser denne studien at støttetiltak kan oppleves og erfares som hjelpsomme. Christiansen et al. (2015) fremhever også at det vil kunne være forhold direkte knyttet til barna som foreldrene ikke kan fylle, og at foreldre kan motta veiledning parallelt med at barna får støttende tiltak.

Både støttekontakt og besøkshjem var redusert i omfang fra 2013 og noen år fremover, men ser ut til i større grad å benyttes de siste årene. Disse endringene kan ha sammenheng med politiske signaler og endring av barnevernloven (Prop. 106 L. (2012-2013)). Fra 2014 ble opplistingen av eksempler på hjelpetiltak fjernet og formålsbestemmelsen om at hjelpetiltak skulle bidra til en positiv endring ble innført. Det kan ha ført til en nedgang i bruk av de tradisjonelle hjelpetiltakene som besøkshjem og støttekontakt. I høringsnotatet til ny barnevernslov kommenterer departementet forholdet mellom endrende og støttende tiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2019).

Departementet er kjent med at tolkningen av formuleringen "bidra til positiv endring" har skapt tvil, og at det er reist spørsmål ved om bestemmelsen skal forstås slik at rene kompenserende tiltak eller kontrolltiltak må anses å falle utenfor formålet. Dette har ikke vært hensikten. Det fremgår klart av forarbeidene at det i en del tilfeller vil være riktig å sette inn tiltak som kompenserer og avhjelper familiens eller barnets omsorgssituasjon, og at slike tiltak i større grad bør brukes som et supplement til endringstiltakene. I mange tilfeller er behov for flere typer tiltak for å avhjelpe situasjonen i en familie (Barne- og likestillingsdepartementet, 2019 s. 92).

Disse uttalelsene fra departementet kan ha bidratt til en forståelse av at tiltak som støttekontakt og besøkshjem fortsatt kan være av betydning og ha en plass i barnevernets tiltaksrepertoar.

Eksemplene fra noen barneverntjenester der støttekontakt og besøkshjem ble utviklet til ressursperson og ressurshjem og inkluderte foreldreveiledning, viser muligheten for å utvikle tiltak som bygger bro mellom støttende og endrende tiltak. Utvikling av tiltak som overskrider tidligere praksis er også i tråd med andre utviklingstrekk man kan se i barnevernet, som for eksempel å trekke inn foreldre som samarbeidspartnere til

fosterforeldre etter at de har blitt fratatt omsorgen for sine barn (Holtan, Thørnblad og Skoglund, 2020).

I noen av sakene var det opplysninger om mer alvorlig problemer om omsorgssvikt, vold, rus, eller overgrep. Slike beskrivelser kan gi bekymring for om barnet har en god nok omsorgssituasjon i hjemmet og om tiltakene er tilstrekkelige i møte med familiens utfordringer. Det fremsto imidlertid som at familiene i disse situasjonene også mottok andre og mer omfattende tiltak som skulle bidra til endring i barnas omsorgssituasjon. Det var også eksempler på at barnevernet likevel var alvorlig bekymret, og det var usikkerhet om tiltakene var tilstrekkelige. Det så derfor i liten grad ut til å være slik at barnevernet satte inn støttende tiltak uten også å bistå på andre måter for å bidra til en endring av barnets omsorgssituasjon.

5.4 I skjæringspunktet mellom en privat og profesjonell relasjon

Både i intervjuene med ansatte og i gjennomgangen av mappene kom det frem at barneverntjenesten ofte først sjekket ut om det var noen i barnets nettverk som kunne fungere som støttekontakt eller besøkshjem. Det var bl.a. eksempler på at besteforeldre eller tanter/onkler var besøkshjem eller støttekontakt. Det ble imidlertid også problematisert at det kunne være utfordringer i familien som gjorde at det ikke var aktuelt å benytte familie som besøkshjem eller støttekontakt. Det kunne eksempelvis være familie med egne utfordringer, eller for kompliserte relasjoner mellom foreldrene og andre i familien. Det var også være situasjoner der nettverket allerede bidro mye, og det er behov for å utvide støtten til familien. Samtidig var det en gjennomgående begrunnelse for å sette inn støttekontakt og besøkshjem at familien hadde lite nettverk og få andre å spille på. Det innebar at det også var behov for å finne besøkshjem og støttekontakt utenfor det eksisterende nettverket.

Motivasjonen for flere av støttekontaktene og besøkshjemmene var knyttet både til et ønske om å hjelpe, men at de også var glad i å være sammen med barn og at det var nyttig erfaring i forbindelse med studier. Relasjonen mellom barnet og støttekontakt eller besøkshjem kan ha potensiale til å være en betydningsfull relasjon også over tid. Som materialet i denne

studien viser, var det en selvfølge for noen støttekontakter og besøkshjem at kontakten skulle vare over tid, mens andre så på det som et kortvarige oppdrag. I Christiansen et al. (2015) sin studie om hjelpetiltak formidlet to av tre foreldre at de ønsket at tiltaket skulle vare så lenge som mulig. Moilanen, Kiili og Alanen (2016) fant i sin studie at ungdom plassert på barneverninstitusjon opplevde relasjonen til støttekontakten som viktig i en utfordrende overgang i livet. For barn og familier med lite nettverk kan støttekontakt og besøkshjem potensielt være relasjoner som kan være der over tid og bidra til å utvide nettverket, som også noen av eksemplene i denne studien viser. Relasjoner over tid til støttekontakt eller besøkshjem kan også bidra til en viktig stabilitet og støtte dersom familien er i en vanskelig livssituasjon. Flere av foreldrene i denne studien hadde for eksempel alvorlige sykdommer og flere av barna opplevde at en av foreldrene døde.

Dersom et oppdrag som støttekontakt, blir en avgrenset jobb for støttekontakter i studietiden kan stå i kontrast til behovet mange av de unge har for en relasjon over tid og kanskje særlig i overgangen til voksenlivet. Det at de starter opp i studietiden trenger ikke innebære at det avsluttes etter endt studietid. Selv om tiltaket var tidsavgrenset var det flere som reflekterte rundt hvorvidt det betød at kontakten kom til å opphøre, dette gjaldt særlig støttekontaktene hvor oppdraget var mer glidende. Flere mente de kom til å holde kontakt selv om oppdraget opphørte. Det vil jo også variere hvorvidt det er ønskelig og hensiktsmessig at et slikt tiltak opprettholdes som et barnevernstiltak i flere år.

Utfordringen i forholdet mellom å være privat og profesjonell ble i mindre grad tematisert av besøkshjemmene. Det kan hende støttekontaktoppdraget i større grad omfattet eldre barn og at forholdet liknet mer på en vennskapelig relasjon, mens besøkshjemsoppdraget minnet mer om en foreldre-barn-relasjon. Soldal (2003) utviklet tre begreper for å beskrive støttekontaktrollen som vi også har funnet nyttig i drøftingen av våre funn. Begrepene er utviklet på bakgrunn av hennes funn om støttekontaktens motivasjon for oppdraget. Disse er: «aktivatør», «modell» og «betalt venn». «Aktivatør» gjenspeiler støttekontaktens ønske om å gjøre aktiviteter de selv liker sammen med den unge. Dette finner vi flere eksempler på også i vårt materiale, der støttekontaktene snakker om alt fra slalåmkjøring til gårdsbesøk og friluftsliv. De forteller at det er fint å kunne involvere den unge i aktiviteter de selv har gode erfaringer og opplevelser med, og at dette er en måte å utvide den unges interessefelt og

verden på. Dermed blir match mellom støttekontakt og den unge viktig, noe flere av våre informanter fortalte om. Et dilemma i denne aktivator-rollen som Soldal (2003) peker på, og som vi også finner i vårt materiale, er hvem som skal styre hva de skal gjøre. Noen støttekontakter i vårt materiale sier de ofte finner på aktiviteter fordi den unge ikke har så mange ideer, andre har klare planer for hva de skal gjøre som er bestemt i tiltaksplanen fra barnevernet, mens andre er opptatt av den unges medbestemmelse og sier de finner ut av disse tingene sammen. Soldal (2003) peker på dette som et paradoks som oppstår når rollen nettopp befinner seg i skjæringspunktet mellom det vennskapelige og det profesjonelle. En ville ikke tenkt resultat og mål i en vennskapelig relasjon. Når man forventes å jobbe ut fra bestemte målsettinger kan det oppleves utfordrende å stå i denne rollen, noe som gjør at det er sentralt at de som står i oppdrag som besøkshjem og støttekontakt gis veiledning. Dette kan også være viktig for å bidra til at de står i oppdraget over tid, som gjør det mulig å bygge stabile og trygge relasjoner.

Den neste motivasjonsfaktoren Soldal (2003) beskriver er rollen som «modell», der kunnskap og erfaring skal overføres den unge. Dette finner vi også eksempler på i vårt materiale. Støttekontaktene ble en rollemodell for ungdommene. Til tross for at utdanning ikke er noe krav for å bli støttekontakt, fant vi at mange var i utdanningsløp med interesse for faglige aspekter i oppdraget de tok på seg.

Den siste motivasjonsfaktoren Soldal (2003) beskriver er rollen om «betalt venn». Denne rollen innebærer idealisme og medmenneskelighet. Dette finner vi igjen hos nesten alle støttekontaktene og besøkshjemmene vi snakket med. En sa for eksempel at det ikke var for pengenes skyld hun hadde påtatt seg oppdraget, og at pengene til tider kunne gjøre det vanskeligere. Inntrykket fra intervjuene med støttekontakter og besøkshjem er at engasjementet bygger på en sterk idealisme. Både besøkshjemmene og støttekontaktene strekker seg langt for å gi de unge gode opplevelser, også når oppdraget går utover det de har blitt forespeilet at det skal innebære. I den sammenheng er det viktig å påpeke at vi ikke har intervjuet besøkshjem eller støttekontakter som har avsluttet oppdraget. Det kan jo være at noen har avsluttet oppdraget fordi det ble for omfattende.

5.5 Behov for samarbeid, inkludering og myndiggjøring

Flere av støttekontaktene og besøkshjemmene i vår studie pekte på behovet for å inkludere foreldrene i tiltaket. Det handlet for eksempel om at foreldrene ble tatt med inn i diskusjoner rundt barnet, at de fikk nok informasjon fra støttekontaktene og besøkshjemmene og at også foreldrene fikk en relasjon til dem.

Funnene i denne studien viser fordeler med et tettere samarbeid mellom barn, foreldre og støttekontakt eller besøkshjem, og en helhetlig tilnærming til familien som inkluderer både barn og deres foreldre. Dette inkluderte elementer som åpenhet, helhetlig tenkning og raushet rettet mot familier som befinner seg i sårbare livssituasjoner med sammensatte utfordringer. At foreldrene opplevde seg informert og inkludert, viste seg også å ha betydning for hvordan de opplevde virkningen av tiltakene. Øvreide (1995) fremhever i sin forskning at en distanse mellom de ulike partene kunne føre til splitting mellom foreldre og støttekontaktene/besøkshjemmene.

At barnet og foreldrene opplever medvirkning i prosessen ved valg av støttekontakt eller besøkshjem er sentralt, og i tråd med et empowerment-perspektiv (Askheim 2012). Det handler for eksempel om at de opplever å bli inkludert og hørt i sine synspunkter noe som vil kunne ha stor betydning - kanskje særlig hvis man ønsker å sikre stabilitet og varighet i tiltakene. Dette både med tanke på barnets behov for relasjonell støtte over tid og for forutsigbarhet for foreldrene. På den måten kan både støttekontakt og besøkshjem bidra til å utvide barns nettverk. I studien fant vi at disse tiltakene særlig iverksettes der nettverkene er skjøre og barnet og familien har få å lene seg på. At foreldrene opplever brukermedvirkning kan forståes som sentralt for å fremme empowerment i disse sakene.

5.6 Hvordan styrke kvaliteten på tiltakene

Selv om både besøkshjem og støttekontakt synes å fungere i tråd med målsettingene for tiltakene og har en hensiktsmessig virkning, kan resultatene fra denne studien også tyde på at noen områder kan videreutvikles. Både støttekontakter og besøkshjem, som ble intervjuet, oppga å ha lite kontakt med barneverntjenesten. På samme tid ble det formidlet at barneverntjenesten var tilgjengelig ved behov. Selv om det også ble formidlet et behov for

mer oppfølging fra enkelte, var andre fornøyd med et tilbud om å ta kontakt hvis det oppsto et behov. Det kan imidlertid være nødvendig å se nærmere på spørsmålet om det er et behov for mer veiledning og opplæring for de som utfører disse tiltakene, enn det som ser ut til å bli tilbudt i dag. Grunnlaget for barnevernets tiltak er alltid at det er barn med særlige behov eller barn som befinner seg i en omsorgssviktsituasjon. Det innebærer at både støttekontakter og besøkshjem kan møte vanskelige utfordringer, som flere også beskrev. En viktig kvalitetssikring av tiltakene er å gi regelmessig oppfølging og veiledning. Det at flere av barna ser ut til å ha utfordringer som for eksempel ADHD i en slik grad at de strever på skolen, eller har andre helsemessige utfordringer kan også peke i retning av at støttekontakter og besøkshjem kan ha behov for regelmessig oppfølging. Dette er også viktig for å sikre at barn og unge får et forsvarlig og kvalitetssikret tiltak fra barnevernet.

Både besøkshjem og støttekontakter kan være vanskelig å rekruttere. Dette var flere av de ansatte inne på, og det kom særlig frem i mappestudien at noen familier hadde ventet lenge på tiltaket. En slik venting, på et avtalt tiltak, kan være belastende både for barn og foreldre når en har behov for en slik støtte. Det kan tenkes at det er behov for å utvikle nye rekrutteringsstrategier i barneverntjenesten for å unngå at familier i krevende situasjoner må vente unødig lenge på et tiltak de har behov for. En grunn til at familier må vente på å få tiltakene kan være at det tar tid å finne noen som matcher barnet og familien. Det kan være tidkrevende arbeid for barneverntjenesten å finne egnede støttekontakter og besøkshjem som passer barnets og familiens behov. Dersom en legger til grunn at støttekontakt og besøkshjem kan være viktige støttetiltak for familien, er dette noe som må prioriteres og settes av tid til.

Flere av besøkshjemmene var opptatt av relasjonen til foreldrene, og at det var viktig med et samarbeid med foreldrene, også for at de skulle være trygge på hvem barna deres var sammen med. Samarbeid mellom familiene og støttekontakter og besøkshjem er viktig å trekke inn i opplæring og veiledning.

Støttekontakter og besøkshjem er et betalt offentlig oppdrag, men samtidig er det til dels en forventning om privatlignende relasjoner. Hvordan besøkshjem og støttekontakter skal forholde seg til disse til dels motstridende forventningene er det også viktig å tematisere

både sammen med dem, men også overfor barn og foreldre. I og med at familiene ser ut til å ha sammensatte utfordringer fremstår det som viktig at tiltak som støttekontakt og besøkshjem inngår i en helhetlig tiltakssammenheng og evalueres jevnlig.

5.7 Behov for videre forskning

I dette prosjektet har vi funnet få studier om erfaringer og virkninger av tiltakene støttekontakt og besøkshjem. Selv om det er komplisert å vurdere virkninger av hjelpetiltak i barnevernet, er det også viktig å få kunnskap om betydningen av de enkelte tiltakene.

Funnene i denne studien viser at både foreldre og ansatte i barnevernet mener at støttekontakt og besøkshjem er tiltak som kan ha en viktig betydning for barna som mottar disse tiltakene. Det er imidlertid en svakhet at vi ikke har intervjuet barn og unge, ettersom vi mister et viktig perspektiv på virkningene av tiltakene; hvordan oppleves virkning av tiltakene for dem de er rettet mot? I videre studier bør det derfor være fokus på å innhente erfaringer fra barn og unge som mottar eller har mottatt disse tiltakene. Da vil det være viktig å legge opp til en metodisk tilnærming som sikrer rekruttering av barn og unge. Dette vil være et tidkrevende arbeid og kan forde at man bygger tillitsfulle relasjoner med foreldre. Samtidig er det viktig å ta etiske hensyn, eksempelvis knyttet til at det ikke er forskerne som skal introdusere for barna at de har tiltak i barnevernet. Det kan også være mulig å intervju barn og unge som har blitt litt eldre og som ikke har tiltakene lenger, for å høre deres erfaring sett i ettertid. En slik tilnærming vil også kunne gi informasjon om erfaringer med disse tiltakene over tid, som det også er behov for mer kunnskap om. Eventuelt så kan man forsøke å samarbeide tettere med brukerorganisasjoner for å få kontakt med barn og unge, som har eller har hatt støttekontakt og besøkshjem. Denne studien viser en variasjon i hvorvidt og på hvilken måte barneverntjenestene bruker disse tiltakene. I dette prosjektet er «ressurshjem» og «bruk av miljøterapeut» eksempler på utvidelser av ordningene med besøkshjem og støttekontakt. I og med at dette er nyere tiltaksformer, er det behov for videre forskning på disse.

6. Litteraturliste

- Andenæs, A. (1996). *Foreldre og barn i forandring*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Andersson, G. (1992). *Stöd och avlastning: Om insatsen kontaktperson/-familj*. Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 1992, Nr. 2. Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Askheim, O. P. (2012). *Empowerment i helse-og sosialfaglig arbeid: floskel, styringsverktøy, eller frigjøringsstrategi?* Gyldendal akademisk.
- Backe-Hansen, E., Smette, I., & Vislie, C. (2017). *Kunnskapsoppsummering. Vold mot barn og systemsvikt*. Oslo Metropolitan University - OsloMet: NOVA
- Barne- og likestillingsdepartementet (2016). *Retningslinjer om hjelpetiltak, jf. § 4-4*, rundskriv Q-0982
- Barne- og likestillingsdepartementet (2019). *Høringsnotat – Forslag til ny barnevernslov*
- Barnevernloven (1992). Lov om barneverntjenester av 17. juli nr. 100.
- Barnevernsloven (2021). Lov om barnevern av 18.6.2021 nr. 97.
- Braun, V. & Clark, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2). s. 77-101.
- Brännström, L., Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2015). Effectiveness of Sweden's contact family/person program for older children. *Research on Social Work Practice*, 25(2), 190-200.
- Brinkmann, S., & Kvale, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal akademisk.
- Bø, B. P., & Olsen, B. C. R. (2008). *Utfordrende foreldreskap: under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. Gyldendal akademisk.
- Christiansen, Ø. (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet- en kunnskapsstatus. Regionalt, kunnskapscenter for barn og unge* (RKBU Vest). Uni Research.
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. (2015). *Forskningkunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, RKBU Vest.
- Degner, J., Henriksen, A., Ahonen, L., & Oscarsson, L. (2015). Young residents' view of support persons' involvement in the institutional treatment programme: a one-year follow-up. *Nordic Social Work Research*, 5(1), 67-80. doi:10.1080/2156857X.2014.939699
- Falch-Eriksen, A., & Skivenes, M. (2019). Right to protection. *Children's Rights in Norway: An Implementation Paradox*, 107-135.
- Fauske, H., Kvaran, I., & Lichtwarck, W. (2017). Hjelpetiltak i barnevernet: Komplekse problemer og usikre virkninger. *Fontene Forskning*. 10, 2 s. 45-58.
- Holtan, A., Thørnblad, R., & Skoglund, J. (2020). *Slektsfosterhjem – Mellom barnevern og familie*. Gyldendal.
- Kojan, B. H., & Storhaug, A. S. (2021a). Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger og forståelser. I Kojan & Storhaug (red.) *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU, Institutt for sosialt arbeid.
- Kojan, B. H., & Storhaug, A. S. (2021b). (red.) *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU, Institutt for sosialt arbeid.
- Kojan, B. H., Paulsen, V., Halvorsen, T., Anthun, K. S. Fauske, H., Storhaug & Øverland, M. B. (2021). Metode. I Kojan & Storhaug (red.) *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU, Institutt for sosialt arbeid.

- Kristofersen, L.B., Sverdrup, S., Haaland, T. & Wang Andresen, I.-H. (2006). Hjelpetiltak i barnevernet - virker de? (No. 7). NIBR
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Larsen, E. (2008). Forsterket foreldreskap-foreldres erfaring med støttekontakt og besøkshjem fra barnevernet. I Bø & Olsen. *Utfordrende foreldreskap*. Gyldendal Akademisk.
- Larsen, E. (2009). Foreldreskap med offentlig sosial støtte. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 12(2), 105-117.
- Larsen, E. (2011). Help or formality? Children's experiences of participation in home-based child welfare cases: A Norwegian example. *Nordic Social Work Research*, 1(1), 43-60.
- Moilanen, J., Kiili, J., & Alanen, L. (2016). The Practice of Using Support Persons in the Finnish Child Welfare Field: Towards a Relational Analysis. *Social Change and Social Work* (s. 175-191). Routledge.
- NOU 2000:12 (2000). *Barnevernet i Norge - Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Barne- og familiedepartementet.
- Paulsen, V., Wendelborg, C., Riise, A., Berg, B., Tøssebro, J., & Caspersen, J. (2020). *Ettervern - en god overgang til voksenlivet? Helhetlig oppfølging av unge med barnevernerfaring*. NTNU Samfunnsforskning
- Paulsen, V., Ulset, G. & Øverland, M. B. (2021). Barnevernets forståelse av familier med lav sosioøkonomisk status. I Kojan & Storhaug (Red.) 2021. *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU, Institutt for sosialt arbeid
- Soldal, K. A. (1997). *Støttekontakter er svaret-men hva er spørsmålet?: en kvalitativ studie av sosialarbeideres begrunnelser for og forventninger til støttekontakter*. Det medisinske- og det psykologiske fakultet. Universitetet i Bergen.
- Soldal, K. A. (2003). *Støttekontakter: soveputer eller ressurser i velferdssamfunnet?* Fagbokforlaget.
- Soldal, K. A. (2005). Gode hjelpere. *Embla* 10 (6), 26-31.
- Paulsen, V., Ytreland, K., & Oterholm, I. (2021). *Pålagte hjelpetiltak i barnevernet: Delrapport 1: Virkning av barnevernets hjelpetiltak*. NTNU Samfunnsforskning.
- Peters, B. G. (2017). What is so wicked about wicked problems? A conceptual analysis and a research program. *Policy and Society*, 36(3), 385-396. doi:10.1080/14494035.2017.1361633
- Prop. 106 L (2020-2021). *Endringer i barnevernloven*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Rittel, H. W., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy sciences*, 4(2), 155-169.
- St. meld. nr. 96 (1981-82). *Om styrking av barne- og ungdomsvernet*. Sosialdepartementet
- Tveiten, S., & Boge, K. (red.). (2014). *Empowerment i helse, ledelse og pedagogikk: nye perspektiver*. Gyldendal akademisk.
- Øverland, M. B., Paulsen, V. & Ulset, G. (2021). Barna og ungdommenes erfaringer. I Kojan & Storhaug (red.) *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU, Institutt for sosialt arbeid.
- Øvreeide, H. (1995). *Samtaler med barn: metodiske samtaler med barn i barnevernssituasjoner*. Høykoleforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1 Intervjuguide leder/saksbehandler/kontaktperson i barneverntjenesten

Noen spørsmål vil være mer aktuelt til ledere, andre til saksbehandler/kontaktperson. Hvilke spørsmål som er aktuelle vil også avhenge av hvilke tiltak de har erfaring med.

Kjennetegn ved familier som mottar hjelpetiltak i barnevernet

- Hvilke problemer og utfordringer er vanlige i familiene som mottar hjelpetiltak, og hvilken alvorlighetsgrad har disse utfordringene?
- Er det noen grupper hvor dere møter større utfordringer i tiltaksarbeidet enn ellers?
- Hvilke hjelpetiltak er mest vanlige?
- Er det tiltak dere savner?

Innhold i og gjennomføring av tiltaksarbeidet

- Hva vil dere si er de mest brukte tiltakene i deres tjeneste, hvilken problematikk er disse rettet mot og hva er innholdet i dem?
- Hvordan besluttes det hvilke tiltak som skal iverksettes?
- Hvordan planlegger dere gjennomføring av tiltakene når de iverksettes?
- Hvordan jobber dere med tiltaksplaner og evaluering av tiltakene?
- Hvordan tilpasses tiltakene individuelt og hvordan ivaretas hjelpebehovet til familien helhetlig?
 - Er det noen familier/saker som krever en annen tilrettelegging eller tilnærming?
 - Stikkord: Kort botid i Norge/innvandrerbakgrunn/kognitive vansker etc?
 - (Kultur)sensitivitet – hvordan tilrettelegges/tilpasses tiltak?
- Hvordan jobber dere med tverretattlig samarbeid?
- Kan dere si noe om tiltaksarbeid som barneverntjenesten selv følger opp og tiltaksarbeid dere henter inn eksternt? Hvordan fordeler internt og eksternt tiltaksarbeid seg?
- Er tiltakene omfattende nok?
- Hva kan dere si om omfang, varighet og forebyggende virkning av tiltaksarbeidet?

Medvirkning

- Hva kjennetegner tiltaksarbeid der man får til godt samarbeid?
- Hvordan jobber dere for å ivareta medvirkning i valg av tiltak, under oppfølgingen og etter tiltaksslutt?
- Hvordan jobber dere for å involvere både mødre, fedre og barna i hjelpetiltaket?

Virkning av tiltakene

- Hvordan jobber dere med evaluering av hjelpetiltakene?
- Hva er deres oppfatning av hva som virker?
- Hvordan oppfatter dere at familiene er fornøyd med hjelpen de har fått?
- Hvordan kan kvaliteten på tiltaksarbeidet bli bedre?
- Hvordan avsluttes tiltak?
 - Involvering av foreldre og barn/unge?
 - Informasjon til samarbeidspartnere som skole etc?

Hjelpetiltaksarbeid i minoritetsfamilier

- Hvilke tiltak er etter deres forståelse mest brukt i barnevernssaker der familien har minoritetsetnisk bakgrunn? Og hvilke behov adresserer disse tiltakene?
- Opplever dere å se andre behov hos barn og foreldre med minoritetsetnisk bakgrunn enn i familier med majoritetsetnisk bakgrunn, og i så fall hvilke?
- Har dere behov for/utviklet tiltaksapparat dere mener er tilpasset spesielle behov hos denne gruppen barn og foreldre? I så fall, hvilke og hva er begrunnelsene for et slikt tiltaksapparat?
- Jobbere/tenker dere annerledes i møte med minoritetsfamilier enn i møte med majoritetsfamilier? I så fall, hvordan?
- Hvordan jobber dere med tillits- og relasjonsbygging, og jobber dere med dette på en annen måte enn i møte med minoritetsetniske familier? I så fall, hvorfor, hvordan?

Kultur-, kjønn- og klasse-perspektiver

- Hva legger dere i begrepet kultursensitivitet? Hva med kulturkompetanse?
- Jobber dere opp mot rasisme og diskriminering, og i så fall på hvilken måte? (ev. hvorfor ikke?)
- Hvilke sosioøkonomiske og helsemessige situasjoner opplever dere at de minoritetsetniske familiene dere møter lever i?
- Ser dere likheter og ulikheter langs disse aksene (sosioøkonomisk og helsemessig) mellom minoritetsfamilier og majoritetsfamilier, hvilke?
- Hvilken betydning har kjønns- og likestillingsperspektiv i arbeidet med både minoritets- og majoritetsfamilier? Samarbeid med mødre og fedre?
- Opplever dere kommunikasjonsutfordringer i møte med minoritetsetniske familier, og i så fall hvordan arter disse seg? Hva med majoritetsetniske familier?
- Bruk av tolk

Hjelpetiltaksarbeid hvor foreldre har kognitive vansker

- Kan dere fortelle om arbeidet med foreldre med kognitive vansker? Et typisk eksempel?
- Hvilke utfordringer ser dere i familier hvor foreldrene har kognitive vansker?
- Er det hjelpetiltak som dere tenker er særlig egnet overfor foreldre med kognitive vansker?
- I hvilken grad brukes besøkshjem, støttekontakt, COS-P
- I hvilken grad jobbes det med nettverk overfor denne foreldregruppen?
- Hvordan tenker dere rundt tidsaspekt på tiltakene? Er det kortvarige/langvarige tiltak som iverksettes? Tenkes det annerledes rundt tidsaspektet når foreldrene har kognitive vansker?

Spesielt om samarbeid med fedre/mødre

- Involveres både mødre og fedre i barnevernets arbeid
- Er det spesielle hensyn/utfordringer i arbeidet med å involvere fedre, evt. involvere den barnet ikke bor hos?

Om konkrete tiltak (delprosjektene)

Spørsmålene vil ikke stilles til alle, men de som de er aktuelle for.

Pålagte hjelpetiltak

- Hvilken erfaring har dere med pålagte hjelpetiltak?
- Hvilke tiltak har vært pålagt? Hvordan har disse fungert?
- Hva kan identifiseres som utfordringer og begrensninger (strukturer, lovverk, praksis, ideologi og verdier) ved pålagte hjelpetiltak?
- Hvordan jobbes det med motivasjon hos foreldre/barn, og hvorvidt påvirker (opplevd) motivasjon hvordan tiltakene fungerer?
- Hvordan fungerer pålagte tiltak som retter seg mot unge med alvorlige atferdsvansker og/eller gjentatt kriminalitet? Og hvordan fungerer foreldrestøttende tiltak dersom det er motstand/ikke ønskelig fra ungdommen selv?
- Er det noen felleskjennetegn ved familienes situasjon og barnevernets arbeid (hvilke tiltak som har iverksatt og hvordan disse har fungert) før pålegg om hjelpetiltak vedtas?

Besøkshjem/støttekontakt

- I hvilke situasjoner settes brukes støttekontakt og besøkshjem? Var det andre tiltak som ble vurdert? Hvilke målsettinger er vanlige ved bruk av støttekontakt/besøkshjem?
- Kan du fortelle om en typisk situasjon der støttekontakt/besøkshjem ble brukt?
- Hvordan evalueres tiltaket? Oppnås målsettingene?
- Hvordan rekrutteres støttekontakt/besøkshjem? Krav til faglige kvalifikasjoner?
- Godkjenningssprosess? Kvalitetssikring? Opplæring? Oppfølging?
- I hvilken grad brukes nettverk og slekt som besøkshjem/støttekontakt, evt. begrunnelse?
- Hva er fordelene og hva er utfordringene ved å inngå oppdragsavtaler med nært nettverk eller familiemedlemmer?
- Hvordan samarbeider barn/ungdom/foreldre og støttekontakt/besøkshjem?
- Hvordan opplever dere samarbeidet mellom saksbehandler- og besøkshjem/støttekontakt og barnet/familien?
- Anvendes det gruppetiltak (både besøkshjem/støttekontakt)? Hvilke erfaringer har dere med det?

Nettverksarbeid

- Hvordan arbeider dere med barn/unge/foreldres nettverk?
- Kartlegger dere nettverket og mulige støttende ressurser/belastninger for barn/ unge/foreldre? Er det en del av undersøkelse/tiltak?
- Hvilke typer nettverkstiltak bruker dere? I hvilke situasjoner/problemer settes nettverkstiltak inn, med hvilken hensikt, og hvordan fungerer de? Hvilke faser i barnevernssaken?
- Er det tiltak barneverntjenesten utøver selv eller bruker dere eksterne nettverkstiltak? Hva er evt. begrunnelsene for å gjøre det selv, bruke eksterne, hva er erfaringene?
- I hvilken grad bidrar nettverksmobiliserende tiltak til måloppnåelse/endringer i barnets omsorgssituasjon slik saksbehandlere erfarer det?
- Er det spesielt dedikerte ansatte som driver nettverksmøter mm?

Cos-P

- I hvilken grad benytter dere COS-P veiledning barnevernskontor?
- Hvem gjennomfører COS-P veiledning? (ansatte ved BV eller eksterne veiledere, familieteam etc.). Hva slags opplæring har de?
- I hvilke situasjoner bruker dere COS-P? Hva kjennetegner målgruppen for deltakelse i COS-P veiledning? Kan du fortelle om en typisk familie?
- Hva er målsetting ved å bruke COS-P, foreldre med minoritetsetnisk bakgrunn, foreldre med kognitive vansker?
- Hvordan gjennomføres vanligvis veiledningen (enkeltvis, parvis, grupper)
- Hvordan evalueres tiltaket, oppnås målsettingene?
- Hva er styrker og svakheter ved denne metodikken?
- Hva slags oppfølging får foreldre i etterkant av COS-P veiledning? (samhandler de profesjonelle der det er eksterne veiledere? Tas tematikk fra COS-P inn i samtaler med saksbehandler?)
- Hvordan ser dere på COS-P i forhold til andre foreldreveiledningstiltak?

Vedlegg 2 Intervjuguide besøkshjem/støttekontakt

Bakgrunn

- Kan du/dere fortelle litt om hvordan dere ble besøkshjem/støttekontakt?
- Kan du/dere si litt om motivasjonen for å bli besøkshjem eller støttekontakt? Kjente dere barnet/familien fra før?

Opptatt – samarbeid med barnevernet

- Kan du/dere litt om hvordan dere opplever kontakten med barnevernet? Både i forkant av tiltaket/prosessen og i forkant og etterkant av besøkene/kontakten? Informasjon om oppgaven/målsetting med tiltaket, godkjenningssprosess/opplæring
- Kan du du du/dere fortelle litt om opplever du/dere oppfølgingen hvis det for eksempel oppstår utfordringer? Har dere opplevd utfordringer, evt. hvilke?
- Har dere veiledning? Hvordan opplever dere i så fall det?
- Evaluering hvordan har det foregått? Oppnås målsettingen med tiltaket?

Kontakt/samarbeid med barn/foreldre

- Kan du/dere fortelle litt om hva dere pleier å gjøre når dere er sammen? Hva gjorde dere sist, var det typisk?
- Hva legger dere vekt på i arbeidet for å oppnå målsettingen med tiltaket?
- Er det en målsetting å utvide barnet/ungdommens nettverk? Hvilke arenaer oppsøker du/dere evt. for å utvide barnets/ungdommens nettverk?
- I hvilken grad trekker dere inn eget nettverk?
- Kan du/dere fortelle litt om hvordan dere opplever samarbeidet/kontakt med barnet eller ungdommens foreldre? Samarbeid med både far og mor?
- Kan dere si noe om dere opplever at tiltaket er frivillig for barnet og foreldrene eller om det er noe barnevernet har bestemt?
- Er det noen spesielle hensyn dere må ta knyttet til barnets kultur?

Egen rolle

- Hvordan opplever dere rollen som støttekontakt/besøkshjem? Er det tydelig hva som forventes av dere?

Vedlegg 3 Intervjuguide foreldre

Hvilke spørsmål som stilles vil være avhengig av hvilke tiltak familien har hatt.

Erfaringer med hjelpetiltak

- Hva var etter deres syn grunnen til kontakten med barnevernet?
- Hvilke behov opplevde dere å ha, og hvordan opplevde dere at disse ble møtt?
- Hvilken informasjon fikk dere om barnevernet, hvilken hjelp de kunne gi og hvilke rettigheter dere hadde?
- Hvordan er samarbeidet med kontaktperson/saksbehandler?

- Hva slags hjelpetiltak fikk dere fra barnevernet?
- Opplevdes tiltaket som frivillig, ønsket, «frivillig tvang»?
- På hvilken måte ble dere involvert eller fikk påvirke hjelpen dere mottok? Arbeid med tiltaksplan?

- Kan dere fortelle om erfaringer knyttet til hjelpetiltaket (konkretisere ut ifra tiltaket) dere fikk?
 - Lenge nok?
- For lenge/for omfattende? Hva var hensikten med tiltaket?
- Hvor lenge varte tiltaket?
 -
- Er du fornøyd/misfornøyd med tiltakene du har fått.
 - Opplever du at de bidrar til at situasjonen for deg/dere og barna blir bedre?
- Var det noe dere synes burde vært annerledes i møte med barnevernet?

Spørsmål til mødre/fedre

- I hvilken grad involveres du i diskusjoner med barnevernet om aktuelle hjelpetiltak?
- Opplever du at du og din partner/tidligere partner involveres i samme grad?
 - Har du eksempler på forskjeller/likheter
- Opplever du at barnevernet foreslår hjelpetiltak som er rettet både mot deg og din partner/tidligere partner? (be om eksempler/konkretiseringer eventuelle begrunnelser).
- Hva har betydning for deg i møte med barnevernet når aktuelle hjelpetiltak drøftes?
- Hvordan opplever du samarbeidet med barnevernet?

Pålagte hjelpetiltak

- Kan du fortelle om erfaringer med tiltaket?
- Hvordan var det å starte opp med noe du ikke var enig i. (evt. ungdommen ikke var enig i)
- Hvordan har det fungert, har det bidratt til endring av situasjonen?
- Hvordan er tiltaket evaluert?
- Hvordan har samarbeidet med barneverntjenesten vært?

Støttekontakt

- Hva var bakgrunnen for at barnet ditt/deres fikk støttekontakt? Hvordan opplevde du/dere at tiltaket støttekontakt ble iverksatt? Hva var hensikten med støttekontakten?
- Hvordan opplever du at barnets/ungdommen har det sammen med støttekontakten sin? Får du/dere vite hva de skal gjøre sammen/hva de har gjort sammen? Har dere kontakt ut over avtalte tidspunkt?
- Hvor lenge har det vart? Hvordan er det evaluert?
- Fungerer det etter hensikten?

Besøkshjem

- Hva var bakgrunnen for at barnet ditt/deres fikk besøkshjem? Hva tenker du om dette? Hvordan opplevde du/dere at tiltaket besøkshjem ble iverksatt?
- Hvordan tror du barnet/ungdommen opplever helgene i besøkshjemmet?
- Hvilken informasjon pleier du/dere å få fra besøkshjemmet om aktiviteter og/eller andre ting barnet er med på eller er opptatt av når det er der? Forteller barnet/ungdommen om hva de gjorde eller snakket om og/eller hvordan det har det i besøkshjemmet? Opplever du å få tilstrekkelig med informasjon?
- Hvordan opplever du samarbeidet med barnevernet? Har dere kontakt før eller etter besøkene?
- Opplever du at dine innspill blir tatt med i beslutninger vedrørende tiltakene?
- Hvor lenge har det vart? Hvordan er det evaluert?
- Fungerer besøkshjemmet etter hensikten?

Nettverksarbeid

- På hvilken måte har barnevernet fått innblikk i nettverket deres? (venner/familie som kan være ressurser for dere). (Tegnet/kartlagt nettverk, hatt nettverksmøte, spurt om involvering av nettverk)
- Har du erfaring med nettverksmøte/familieråd andre typer møter- undersøkelse/tiltak. Hva har vært bra/fungert dårlig i slike møter?
- Hva var bakgrunnen for at dere hadde nettverksmøte evt. andre nettverkstiltak? Hvordan opplevde du møtet og hvordan ble det som ble snakket om eller bestemt i møtet fulgt opp?
- Får du støtte i ditt nettverk (venner/familie/naboer), og kjenner barnevernet til dette?
- Har det å trekke inn nettverket bidratt til en bedre situasjon i deres familie? For deg/dere og eller barna? (har det påvirket barnas omsorgssituasjon?)

Erfaringer med rasisme og diskriminering

- Har dere opplevd noe som diskriminerende eller rasistisk i møte med barnevernet? I så fall, på hvilken måte? Hva skjedde?
- Hvordan synes dere barnevernet bør jobbe for å forhindre rasisme og diskriminering i møtet mellom det norske barnevernet og familier med innvandrer- og minoritetsetnisk bakgrunn?

Foreldreveiledning. For de som har fulgt COS-P

- Hvordan fikk du vite om COS-P?
 - kan du si noe om bakgrunnen for at du ble med i foreldreveiledningsprogrammet COS-P?
- Hva viste du om COS-P fra før?
- Har du erfaring fra foreldreveiledning i andre sammenhenger?
- Var du med i en gruppe, som par, eller var du til veiledning alene?
 - Hvorfor ble det slik. Var det en løsning du ønsket deg og i så fall hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva tenkte du om å delta i COS-P på forhånd (utforske forventninger, forforståelse)
- Hvordan opplevde du det å delta underveis? (konkrete situasjoner, diskusjoner, tema som var interessante, lærerrike, provoserende, irrelevante)
 - Veilederens rolle
 - CD-en og kursmaterialet
 - Samtaler med andre foreldre, og/eller partner
 - Din egen deltakelse og hvordan du ble møtt
- Hva tenker du om innholdet i COS-P etter at du er ferdig med veiledningen
 - Har du nytte av noe av det dere diskuterte i ditt daglige liv? I så fall hva?
- Har du merket at det påvirker deg i møtet med dine barn? (eksempler). Har det bidratt til endring?

Vedlegg 4 Registreringsskjema barnevernsmappene

Dette er en oversikt over hovedspørsmålene vi brukte i kartlegging av arbeidet med hjelpetiltak i barnevernsmappene. Det ble benyttet et nettskjema, og det er vanskelig å gjengi. Her er temaene sammenfattet knyttet til hovedspørsmålene.

Bakgrunnsspørsmål

Kommunennummer

Hva heter du?

Befolkningsgrunnlag til tjenesten

Bakgrunnsinformasjon om barnet

- Kjønn
- Fødselsår for barnet
- Hvem bor barnet hos i det daglige?
- Hvis andre, hvem:
- Antall barn i husstand
- Hvor er barnet født?
- Hvor lenge har barnet vært i kontakt med barnevernet?

Saken er relevant for følgende målgruppe(r) i prosjektet

Har det vært brukt tolk med foresatte eller barnet?

Hvordan fungerte arbeidet med tolk?

Ta utgangspunkt i vedtak om hjelpetiltak for to år siden, følg saken videre

Tidspunkt for vedtak - måned/år

Hvilke vedtak er fattet?

Undersøkelserapport

Begrunnelse

Beskriv begrunnelsene for vedtaket

Begrunnelser relatert til barnet?

Begrunnelser relatert til foreldres omsorg?

Begrunnelser relatert til omliggende forhold (nettverk, familiemiljø et

Tiltak

Hvilke hjelpetiltak ble vedtatt?

Foreligger det tiltaksplan?

Samtykke/medvirkning

Er mor/far/barn involvert i arbeidet med tiltaksplanen?

Har mor/far/barn gitt samtykke?

Beskriv samarbeidet med foresatte (medvirkning og involvering)

Beskriv samarbeidet med barnet (medvirkning og involvering):

Samarbeid med andre tjenester

Hvilke andre tjenester samarbeides det med?

Er det ansvarsgruppemøter eller andre faste samarbeidsfora?

Hvordan deltar barneverntjenesten i ansvarsgruppa/samarbeidsfora?

Samarbeid med nettverk

Er det samarbeid med familienettverk?

Er det benyttet familieråd?

Gjennomføring av tiltaket

Beskriv hva som var målsettingen med tiltaket og hvordan tiltaket er gjennomført

Her var det avkrysningsmuligheter knyttet til konkrete tiltak og deretter oppfølgingsspørsmål knyttet til det tiltaket en hadde krysset av for. Tiltakene som ble oppgitt var:

De som prosjektet handlet om: COS-P individuelt, COS-P gruppe, besøkshjem/ressurshjem, støttekontakt/fritidskontakt/miljøarbeider/ressursperson og nettverkstiltak/nettverksarbeid (utenom familieråd)

I tillegg: MST, PMTO, FFT, ICDP, Marte Meo, råd og veiledning, miljøarbeider i hjemmet/hjemkonsulent, senter for foreldre og barn, barnehage, SFO, økonomisk støtte, familieråd, tilsyn og kontroll, ansvarsgruppe/samarbeidsgruppe, oppfølging i egen bolig, individuell plan og andre tiltak.

Evaluering

Er det dokumentert at barnevernet har gjort en evaluering av tiltaket?

Hvis det har vært evaluering, beskriv: Om det var møter, hvem var med

Hvilke vurderinger har barnevernet gjort ang. virkning av tiltaket?

Vurderer barnevernet at tiltaket hadde ønsket virkning?

Her ble det så videre spurt om virkning knyttet til tiltakskategoriene nevnt over og forskerens vurdering av om tiltakene hadde hatt ønskelig virkning.

Hva skjer videre?

Hva er begrunnelsen for videreføring av tiltak og for nye tiltak?

Foreligger det flere vedtak? Hvis ja, fyll ut videre vedtak under. Hvis nei

Foreligger det nye vedtak i saken?

Foreligger det flere vedtak? Hvis ja, fyll ut videre vedtak under.

Det var videre lagt inn de samme spørsmålene og kategoriene knyttet til ytterligere fire vedtak dersom det var flere vedtak i saken.

